

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE TURİZM POLİTİKALARI:
TURİZM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem MUTLU

Düzce

Temmuz, 2012

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE TURİZM POLİTİKALARI:
TURİZM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem MUTLU

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Düzce

Temmuz, 2012

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.../.../20...

Doç. Dr. Mehmet Selami Yıldız

Düzce Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Turizm sektörünün hızlı bir şekilde gelişmeye devam ettiği ve öneminin giderek arttığı günümüzde, bu sektörde yapılacak veya yapılması istenilen girişimlerin belirli bir politika kapsamında gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böylece, turizm sektörü, ulusal ve uluslararası ekonomiye sağladığı katkılar çerçevesinde daha da güçlü bir konuma gelecektir. Doğrudan bu alanı etkileyecek politikalar olmamasına rağmen, Avrupa Birliği'nin oluşturduğu, turizmi etkileyecek düzenlemeler bulunmaktadır ve Türkiye'nin de bu düzenlemeleri, Avrupa Birliği'ne uyum ve üye olma sürecinde, kendi sistemine uyarlaması gerekmektedir. Bu kapsamda, bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin turizm sektörünü inceleyerek, bu alanda oluşturulan politikaları tartışmak ve karşılaştırmaktır. Ayrıca, turizm sektörünün en çok etkilediği alanlardan biri olan ekonomiye, bu etkilerin nasıl yansındığını ortaya koymaktadır.

Düzce Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, Yüksek Lisans Programı, hem ders hem de tez dönemim sürecinde, hiç bir konuda yardımlarını esirgemeyen, her zaman yanımda olan değerli danışman hocam, Yrd. Doç. Dr. Zafer AKBAŞ'a anlayışı, özverisi; kısacası bana katmış olduğu bütün değerler için sonsuz teşekkür ederim. Bu süreçte katkı ve destekleri için dedem Ramazan Sözen'e, annem Yasemin Mutlu'ya, babam Çetin Mutlu'ya, kardeşim Şebnem Mutlu Soyer'e ve A. Erinç Soyer'e, dayım E.Kur.Albay Ali Rıza Sözen'e ve yengem Fatma Sözen'e teşekkür ederim. Hem arkadaşlıkları hem de bilgileriyle bana destek olan Tuba Şahin'e ve Hilal Arslan'a ayrıca teşekkür ederim.

Çiğdem MUTLU

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE TURİZM POLİTİKALARI: TURİZM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK ETKİLERİ

MUTLU, Çiğdem

Yüksek Lisans, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Temmuz 2012, 180 sayfa

Bu araştırmanın amacı, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin, turizm sektörünü ve turizm politikalarını inceleyerek, karşılaştırmalı bir şekilde tartışmaktır. Ayrıca, turizm sektörünün ekonomiye olan etkilerinin boyutunun incelenmesi de amaçlanmıştır.

Çalışma sonucunda, hem Avrupa Birliği'nin hem de Türkiye'nin turizm sektörüne yönelik özel politikalar oluşturmadığı; ancak Avrupa Birliği'nin sektöre dair bazı düzenlemeler yaptığı saptanmıştır. Buna paralel olarak, Türkiye'nin de Avrupa Birliği'nin düzenlemelerini esas alarak, mevzuatını geliştirdiği ve Avrupa Birliği ile ortak çalışmalar yürüttüğü görülmüştür.

Ayrıca, turizm sektörüne yönelik talebin gün geçtikçe arttığı, bunun gerek Türkiye gerekse Avrupa Birliği ekonomisine giderek artan oranda katkı yaptığı anlaşılmıştır. Ancak Avrupa Birliği ve Türkiye'nin turizm politikası oluşturarak bunları uygulamaya koymasının bir zaruret olduğu, aksi halde gelecekte beklenen olumlu sonuçların elde edilmesinin oldukça zorlaşacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, Turizm, Turizm Politikaları, Ekonomik Etki

ABSTRACT

EUROPEAN UNION AND TURKEY'S TOURISM POLICY: THE ECONOMICS INFLUENCES OF TOURISM INDUSTRY

MUTLU, ıgdem

Postgraduate, Department of Tourism and Hotel Management

Thesis Advisor: Assistant Professor Doctor Zafer AKBAŞ

July 2012, 180 pages

The aim of this research is to analyse European Union's and Turkey's tourism industry and economic politics by discussing comparatively. Furthermore it is also intended to review the measures of tourism industry's effect on economics.

As a result of this research, it is determined that neither European Union nor Turkey developed executive policies for Turkey's tourism industry however European Union had made various regulations. Correspondingly, it is appeared that Turkey also improved law on the basis of European Union regulations and performed collaboration with European Union.

Also, it is perceived that there has been more and more increase in demand on tourism industry and this reap lasting benefits for both Turkey's and European Union's economy. However it is considered that there is absolute necessity for European Union and Turkey to make tourism policy and put it into effect otherwise it would get difficult to gain the expected positive results in the future.

Key Words: European Union, Turkey, Tourism, Tourism Policy, Economic Effect

Hayatı boyunca beni gerçek ve içten sevgisiyle büyüten ANNEANNEM'e

İÇİNDEKİLER

JÜRİLERİN İMZA SAYFASI.....	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sayıltayları.....	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM II	6
2. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ.....	6
2.1. Ortaklık İlişkilerinin Hukuki Temeli: Ankara Antlaşması	6
2.2. Türkiye – Avrupa Birliği Gümrük Birliği	8
2.2.1. 6 Mart Kararı ve Gümrük Birliği	8
2.2.2. Gümrük Birliği'nin Türk Turizmi ve Ekonomisine Etkileri	10
BÖLÜM III.....	13

3. TURİZMİN EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	13
3.1. Turizmin Ekonomideki Yeri ve Önemi.....	13
3.2. Dünya Ekonomisinde Turizm	15
3.3. Avrupa Birliği Ekonomisi ve Turizm	24
3.3.1. Avrupa Birliği Kuruluş Evresi.....	24
3.3.2. Avrupa Birliği Ekonomisinde Turizm	27
3.4. Türkiye Ekonomisi ve Turizm	34
BÖLÜM IV	42
4. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN TURİZM POLİTİKALARI.....	42
4.1. Avrupa Birliği’nin Turizm Politikalarının Tarihçesi	42
4.1.1. Turizm Politikalarının Oluşturulması	42
4.1.2. 1980’li Yıllarda Turizm Politikası	44
4.1.3. 1990’lı Yıllarda Turizm Politikası Gelişmeleri	45
4.1.3.1. <i>Avrupa Turizm Yılı İlanı</i>	45
4.1.3.2. <i>Mc Millan Scott Raporu</i>	47
4.1.3.3. <i>Maastricht Antlaşması</i>	48
4.1.3.4. <i>Turizm Eylem Planı (1991) ve Turizm Destekleme Eylem Planı (1993-1995)</i>	50
4.1.3.5. <i>Yeşil Rapor</i>	51
4.1.4. 2000 - 2012 Yılları Arası Turizm ve Turizm Politikalarının Gelişimi ..	52
4.2. Turizm Sektörünü Etkileyen Avrupa Birliği Politikaları	55
4.2.1. Çevre Politikası.....	57
4.2.2. Ulaştırma Politikası.....	59
4.2.3. Kültürel, Kırsal ve Sosyal Turizmin Geliştirilmesi.....	60

4.2.4. Tüketicinin Korunması.....	65
4.2.5. Mesleki Turizm Eğitim ve Öğretiminin Desteklenmesi.....	68
4.2.6. Uluslararası Pazarda Avrupa Turizminin Tanıtılması	69
4.2.7. Turizm İstatistiklerinin Geliştirilmesi	71
4.2.8. Turizmin Mevsimlere ve Bölgelere Dengeli Dağılması.....	72
BÖLÜM V.....	73
5. TÜRKİYE’DE TURİZM POLİTİKALARI VE GELİŞİMİ.....	73
5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Turizm	73
5.2. Planlı Dönem Öncesi Turizm	74
5.3. Planlı Dönemde Turizm.....	78
5.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	82
5.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	83
5.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	84
5.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	86
5.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).....	89
5.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	90
5.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	92
5.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).....	94
5.3.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	96
5.4. Hükümet Programlarında Turizm.....	99
5.4.1. 1923-1963 Dönemleri Hükümet Programları.....	99
5.4.2. 1963-2002 Dönemleri Hükümet Programları.....	100
5.4.3. 2002- 2012 Dönemleri Hükümet Programları.....	117
BÖLÜM VI.....	121

6. TÜRKİYE TURİZM VE TURİZM POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ TURİZMİ VE TURİZM POLİTİKALARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI	121
6.1. Türkiye ve Avrupa Birliği Turizm Politikalarının Karşılaştırılması.....	121
6.1.1. Çevre Politikası.....	121
6.1.2. Kültürel, Kırsal ve Sosyal Politika	122
6.1.3. Tüketicinin Korunması.....	126
6.1.4. Mesleki Eğitim ve Öğretim.....	127
6.1.5. Avrupa Turizminin Tanıtımı	128
6.1.6. Turizm İstatistiklerinin Geliştirilmesi	129
6.1.7. Turizmin Mevsimlere ve Bölgelere Dengeli Dağılması.....	130
6.2. Avrupa Birliği ve Türkiye Turizminin Karşılıklı İncelenmesi	130
6.2.1. Avrupa Birliği Turizminin Güçlü ve Zayıf Yanları.....	130
6.2.1.1. <i>Avrupa Birliği Turizminin Güçlü Yanları</i>	<i>131</i>
6.2.1.2. <i>Avrupa Birliği Turizminin Zayıf Yanları</i>	<i>132</i>
6.2.2. Türkiye Turizminin Güçlü ve Zayıf Yanları.....	133
6.2.2.1. <i>Türkiye Turizminin Güçlü Yanları</i>	<i>133</i>
6.2.2.2. <i>Türkiye Turizminin Zayıf Yanları</i>	<i>135</i>
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	138
7.1. Sonuçlar	138
7.2. Öneriler	142
8. KAYNAKÇA	144

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Dünya Turizminde Liderler ve Aldıkları Paylar	16
Tablo 2: Uluslararası Ziyaretçi Sayıları ve Önceki Yıla Oranla Değişim%	18
Tablo 3: Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı.....	20
Tablo 4: Uluslararası Ziyaretçi Sayıları, Gelirleri ve Değişim Oranları (2008-2010)	29
Tablo 5: Dünya Turizminde Liderler ve Aldıkları Paylar (2000-2010)	30
Tablo 6: Otel ve Benzeri İşletmelerde Gecelik Konaklama	31
Tablo 7: Uluslararası Turizm Gelirlerinde Dünya Liderleri.....	32
Tablo 8: Yıllar İtibariyle Turist Sayısı ve Turizm Geliri	39
Tablo 9: Turizm Gelirlerinin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı (Cari Alıcı Fiyatlarıyla)	40

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET	:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu/European Atomic Energy Community
AB	:	Avrupa Birliği/European Union
AET	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu/European Economic Council
AIEST	:	Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği/International Association of Scientific Experts in Tourism
AKÇT	:	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu/European Coal and Steel Community
AKTOB	:	Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği
AT	:	Avrupa Topluluğu/European Community
ATAK	:	Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi
ESAD	:	Ege Seyahat Acenteleri Derneği
GB	:	Gümrük Birliği/Customs Union
GSMH	:	Gayrisafi Milli Hasıla/Gross National Product
GSYİH	:	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla/Gross Domestic Product
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı/North Atlantic Treaty Organization

OECD	:	Ekonomik ve Kalkınma İşbirliği Örgütü/Organisation for Economic Co-operation and Development
OGT	:	Ortak Gümrük Tarifesi
OPEC	:	Petrol İhraç eden Ülkeler Örgütü
TKY	:	Toplam Kalite Yönetimi
TURBAN	:	T.C. Turizm Bankası
TUROB	:	Turistik Otelciler Birliği
TUSAB	:	National Science Foundation/Ulusal Bilim Kurul Turizm Sektörü Ana Planı
TÜRSAB	:	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TÜSTAC	:	Türkiye Seyahat Acentaları Cemiyeti
UNWTO	:	Dünya Turizm Örgütü/World Tourism Organization

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Turizm, insanların sürekli yaşadıkları yer dışına olan ziyaretleri ve ikametlerinde kazandıkları paraları, gittikleri yerlerde harcayarak dinlenme, eğlenme, gezme, sağlık, inanç amaçlı faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ve en son kendi ikametlerine dönmelerini içeren olgu olarak tanımlanabilmektedir. Turizm sektörü küreselleşme ile birlikte gelişen, teknolojik gelişmelerin sonucunda ivme kazanmış ve ulusal ve uluslararası boyutlara ulaşmayı başarmış bir sektör olarak görülmektedir.

Turizm sektörünün hızlı gelişmesiyle birlikte kitleler halinde turizm hareketlerine olan talep artışı yükselmiştir. Bu artışla birlikte, turizm sektörü daha da önem kazanmış, gelişmiş ve hala gelişmeye devam etmektedir. Böylece, turizmden gelen döviz girdilerinin artmasına, istihdama ve ödemeler dengesine katkı sağlamıştır. Bu sayede, ülkelerin ekonomik düzeylerini de geliştirmiştir. Ancak, kitlelerin veya bireylerin turizm hareketlerine katılmaları ekonomik açıdan her ne kadar katkı sağlasa da, turistik destinasyonların tahrip edilmesine neden olduğu görülmektedir. Turizm sektörünün, özellikle yasal yaptırımlarının ve doğrudan bir turizm politikasının olmaması nedeniyle, bu sorunların çözümlerini bulma konusunda zorluklarla karşılaştığı görülmektedir.

Avrupa Birliği (AB/European Union) ve Türkiye, turizmin gelişimlerini yakından izlemekte ve turizmin dünya üzerindeki pastasından pay almak istemektedirler. Ancak, her ikisi tarafından da hala oluşturulmuş bir turizm politikası görülmemektedir. Ancak, Avrupa Birliği tarafından turizme dair hazırlanmış düzenlemeler bulunmaktadır ve Türkiye’de bu düzenlemelere adapte olmaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan konular, AB, AB turizmi ve turizm politikalarıdır. Aynı zamanda, Türkiye’de turizm ve turizm politikaları ile turizmin hükümet programlarındaki yeri de bu çalışmada ele alınmış bir başka konudur. Bu araştırma, turizm sektörünün ülke ekonomileri içerisindeki rolü ve etkilediği diğer alanları ve bu alanlara katkılarını incelemektir. Ayrıca, istihdam yaratma gibi özellikleri göz önünde bulundurularak, ortak bir turizm politikası oluşturma konusuna AB ve Türkiye’nin yaklaşım seviyesinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma yöntemi olarak, Avrupa Birliği ve Türkiye turizm politikaları ile turizm sektörünün ekonomiye etkileri konusunda geniş bir bilgi elde etmek amacıyla betimsel analiz modeli kullanılmıştır. Bununla birlikte, araştırmanın, literatür çalışması olması nedeniyle, döküman inceleme yöntemi tercih edilmiştir

1.1. Araştırmanın Problemi

Turizm sektörü, insanların ulaşım imkanlarının artması ve kolaylaşması, sosyal statü farklarına göre tatil imkanlarının yaratılması, finansal destek sağlanması gibi bir çok imkanla birlikte gelişmeye hızlı bir şekilde devam etmektedir. Böylece, dünya üzerinde bu sektöre olan talep arttıkça; istihdam ve gelir yaratıcı etkisi daha gözle görülür bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Turizmin hem ulusal hem de uluslararası boyutta sağladığı bu faydalar, özellikle ülke ekonomilerinin dengelenmesine de katkı sağlamaktadırlar. Turizm sektöründe, artık, seyahat algısı değişmiş ve klasik turizmden yani deniz-kum-güneşden, sessiz, sakin ve doğal ortamlara eğilim ve talep artmaya başlamıştır. Bu çerçevede, doğal alanların özelliklerinin bozulması ve tahrip edilmesinin önlenmesi, kısaca bu alanların korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bütün bu unsurların gerektiği şekilde yerine gelmesi, turizmde gerekli düzenlemelerin olmasıyla mümkündür. Ancak, hala sektör adına oluşturulmuş bir politika olmadığı görülmektedir. Bununla beraber, Avrupa Birliği’nin oluşturduğu politikalar içerisinde turizme dair düzenlemelerin yapıldığı ve Türkiye’nin de, AB’ye üyelik ve uyum sürecinde, bu düzenlemelere uyum sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

Turizm sektörü, sağladığı katkılarla, ulusal ve uluslararası boyutta giderek önemi artan ve gelişen bir sektör haline gelmesine rağmen, bir politikasının

olmaması oldukça önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna istinaden, Avrupa Birliği ve Türkiye politikalarında turizmin yerini belirlemek ve ekonomiye olan etkilerinin boyutunu saptamak bu araştırmanın temel problemidir. Ayrıca, AB ve Türkiye'nin turizm sektöründeki güçlü ve zayıf yanlarının neler olduğunu belirlemek ve turizm politikaları arasındaki farkları tespit etmek çalışmanın alt problemlerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, turizm sektörünün ekonomiye olan etkilerinin düzeyini saptamak bir diğer alt problem olarak belirlenmiştir. Bu problemleri ve buna istinaden oluşturulan alt problemlerin ayrıntılı bir şekilde incelenebilmesi için döküman inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın problem ve alt problemlerine açıklık getirecek bilgiler, yerli ve yabancı literatür taranarak elde edilmiştir.

Araştırma, literatür çalışması olması nedeniyle, döküman inceleme yöntemi tercih edilmiştir ve veri toplama aracı olarak, elektronik ortam, yüksek lisans, doktora tezleri, kitap ve dergiler vb. yazılı materyallerden yararlanılmıştır. Bu materyallere erişimde okul, kütüphane vb. yerlerden yardım alınabileceği tespit edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin hem turizmini hem de turizm politikalarını incelemektir. Buna istinaden, araştırmanın alt amaçları, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin turizm politikalarını karşılaştırmak, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin turizminin güçlü ve zayıf yönlerini tespit etmek, turizm sektörünün ekonomiye olan etkilerinin yönünü ve Türkiye'de hükümet programlarında turizmin ele alındığı boyutu belirlemektir. Buna istinaden, araştırmanın yöntemi olarak, AB ve Türkiye turizm sektörü, turizm politikaları ve turizmin ekonomiye olan etkileri hakkında geniş bir bilgi elde etmek amacıyla betimsel analiz modeli kullanılmıştır.

Yazılı materyallerle elde edilen tüm bilgiler ayrıntılı bir şekilde taranarak gerekli olan tüm veriler elde edilmiş ve incelenmiştir. Bununla birlikte, elde edilen dökümanlar yeniden taranarak araştırmaya uygun olan kısımları değerlendirmeye alınmıştır. Bu kısımların değerlendirilmesinin bitmesi ile ilgili bilgiler araştırmaya eklenmiştir.

Yazılı materyaller kullanarak elde edilen verilerin konu ile bağıntılı olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu kapsamda, konu ile ilgili veriler araştırma için ayrılmış ve diğerleri elenmiştir. Konu ile ilgili veriler, yeniden değerlendirilerek, kontrol edilerek ve düzenlenerek araştırma içerisine katılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, turizm sektörünün ve politikalarının, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki durumu ve ekonomi sektörünü etkileme boyutlarını anlamak ve görmek açısından, sektöre ve bu alanda çalışma yapan kişilere katkıda bulunacaktır. Ayrıca, bu çalışma, Türkiye'de geçmişten günümüze, hükümet programlarında bu sektörün nasıl ele alındığının öğrenilmesi açısından da önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıltaları

Bu araştırmanın sayıltaları aşağıdaki gibidir;

1. AB'nin oluşturduğu ortak bir turizm politikası yoktur, ancak tarım, çevre, tüketicinin korunması gibi diğer sektörler için oluşturduğu ortak politikalar çerçevesinde turizme yer verilmiştir.

2. Türkiye'nin bir turizm politikası yoktur, ancak Türkiye'nin Hükümet Programlarında turizm değerlendirilmiştir.

3. Turizm sektörüne olan talep arttıkça turizmden sağlanan gelir de artacaktır ve buna paralel olarak olumlu sonuçların yanı sıra sektöre olan talebin artmasıyla birlikte olumsuz sonuçlar da ortaya çıkacaktır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Turizm sektörünün esnek yapısı özelliği nedeniyle, ulusal veya uluslararası çerçevede gerçekleşen olumlu veya olumsuz bütün olaylardan etkilenmesi ve yüzdelik oranlarının olumlu ve diğer etkilenmelerde istatistik yetersizliği durumu, bu çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

1.6. Tanımlar

Turizm; Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği (AIEST/International Association of Scientific Experts in Tourism) tarafından; “insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Karabulut ve Öztaş, 2006: 16).

Liberalizasyon; mal, ürün, hizmet, kişi ve sermayelerin serbestleştirilmesi, serbest dolaşım haklarına sahip olması şeklinde tanımlanabilmektedir.

BÖLÜM II

2. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşma adına attığı adımların esas dayanağı, Batı ve özeldede de Avrupa ile ilişkilerden meydana gelmektedir. Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasındaki bu tercih, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası sistemin yapılanmasında da yönünün aynı kalmasını sağlamış ve değiştirmemiştir. Bununla birlikte, Türkiye, savaşın ardından, inisiyatif tarafından ortaya çıkarılan ekonomik, siyasi ve askeri yapılanmalar, sonradan Batı Bloğu adını almış, içerisinde yer aldığı bilinmektedir. Batı Bloğu temel ilke olarak, insan yaşamının kalitesinin yükseltilmesini benimsemiştir. Türkiye'nin bu blokta yer alma ısrarını ise, 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) ortaklık müracaatı yaparak bir kez daha onaylamıştır (TOBB, 2002: 16).

2.1. Ortaklık İlişkilerinin Hukuki Temeli: Ankara Antlaşması

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinin resmi olarak başlangıcına bakıldığı zaman, AET'nin 1958 yılında 6 ülke tarafından kurulmasıyla birlikte, Türkiye'nin ortaklık ilişkisi için 31 Temmuz 1959 yılında AET'ye yapmış olduğu başvuru olarak değerlendirilebilir. Bu ortaklık başvurusu ile Türkiye-AB ilişkilerinin, gelişim sürecine girmiş olduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşabilmek için, uluslararası seviyedeki geçerli durum gelişmelerini yakın takibi altına almış ve Ekonomik ve Kalkınma İşbirliği Örgütü (OECD/Organisation for Economic Co-operation and Development), Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO/North Atlantic Treaty Organization) gibi uluslararası örgütlenmelerin etkin bir üyesi olmuştur. Böylece, insanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak

değerlendirilen AET'nin 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra ve Yunanistan'dan hemen sonra, Türkiye, 31 Temmuz 1959'da, Topluluğa ortaklık başvurusunu yapmıştır (Sanal 1).

AET ortaklık başvurusuna ilişkin verdiği cevapta, Türkiye'nin kalkınma seviyesinin tam üyelik için gerekli yükümlülüklerini üstlenmesine olanak vermediğini söylemiştir. Bu duruma ek olarak; tam üyelik şartları sağlanana kadar geçecek süre içerisinde geçerli olacak bir Ortaklık İlişkisi önerilmiştir ve bu öneri, Türk hükümetince kabul edilmiştir. Bunun üzerine, AET ile bir ortaklık anlaşması imzalanması doğrultusunda müzakerelere başlanması için adım atılmıştır. Hükümet, 2 Temmuz 1962 tarihinde yaptığı açıklamada, Türkiye'nin, AET kapsamında yürütülmekte olan siyasi bütünleşmeyle ilgili temaslardan haberi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, "Türkiye'nin iktisadi gerçeklerini ve Batı alemi ile kader birliğini göz önünde tutan bir ortaklık anlaşmasına gerekli saymaktadır. 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Ortaklık Anlaşması, hükümete göre, Türkiye'yi Batı alemi ile kader birliğine götürecektir" şeklinde bu konu hakkındaki belirsizlikleri gidermeye çalışmış olduğu görülmektedir (DPT, 2000: 3).

Türkiye'nin ortaklık başvurusu, AET Bakanlar Konseyi tarafından onaylanmış ve yapılan hazırlık görüşmelerini takiben, 12 Eylül 1963 tarihinde 'Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma' olarak nitelendirilen Ankara Anlaşması imzalanmış olup, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiş olduğu bilinmektedir (Sanal 2).

Ankara Anlaşması'nın esas amacı "Türkiye ve AET ülkelerindeki yaşam standartlarının hızlandırılmış ekonomik gelişme, ticaretin düzenli genişlemesi Türkiye ekonomisi ile topluluk ekonomisi arasındaki farklılıkların giderilmesi sayesinde iyileştirilmesini sürekli kılmak" şeklinde açıklanmıştır (Sanal 3).

Ortaklık Antlaşmasında 3 ana şart esas alınmıştır ve bu şartlar aşağıdaki gibidir (Yılmaz, 2008: 2) :

- a. Gümrük Birliği,
- b. İşçilerin (çalışanların) serbest dolaşım hakkı ve

c. Ekonomik protokoller aracılığıyla ekonomik yardım.

Antlaşmanın anahtar noktası, üç aşamada ulaşılabilecek olan Gümrük Birliği'nin (GB/Customs Union) kurulması olmuştur:

a. En az beş yıllık bir hazırlık dönemi (1963-1968),

b. Geçiş dönemi (1973-1995) ve

c. Son dönem (1995).

İlk dönem, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarih olan 1 Aralık 1964'te başlamıştır. Hazırlık Dönemi olarak isimlendirilen bu dönemde, ekonomik farkları azaltma yoluna gidilmiştir ve Türkiye'nin üstlendiği bir yükümlülük olmadığı görülmektedir. Bu duruma karşılık, Topluluk, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol kapsamında, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında, Türkiye'den ithal ettiği bütün sanayi mallarına uygulanan gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını, 1971 yılından itibaren, tek taraflı olarak, sıfırlamıştır. Bu Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle birlikte, hazırlık dönemi bitmiş olup 'Geçiş Dönemi'ne ilişkin şartların belirlendiği söylenmiştir (Sanal 4). 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol'ün ardında yatan nedenin, Avrupa Ortak Pazarıyla Türkiye'nin entegrasyonu olduğu yorumlanmaktadır (Yılmaz, 2008: 2).

2.2. Türkiye – Avrupa Birliği Gümrük Birliği

GB, “taraf ülkelerin aralarındaki ticaretin her çeşit tarife ve eş değer vergiden muaf bir biçimde gerçekleşebildiği ve tarafların, Birlik dışında kalan ülkelere yönelik olarak da ortak bir gümrük tarifesi benimsedikleri bir ekonomik entegrasyon modelidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Sanal 5). Avrupa Birliği ile bütünleşme amacına yönelik olarak, GB, Türkiye için önemli bir uygulama olarak bilinmektedir.

2.2.1. 6 Mart Kararı ve Gümrük Birliği

GB, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinin son dönemini teşkil etmiştir. Bu Birliğin kurulması düşünülen tarih 1 Ocak 1996 olarak tespit edilmiş ve GB ile ilgili kararı almak için 19 Aralık 1994 tarihinde Essen'de buluşan Ortaklık

Konseyi toplantısı, Türkiye’de 1994’te yaşanan ekonomik krize istinaden ekonomi istatistiklerinin olumsuz yönde olması, Yunanistan’ın veto etmesi ve Avrupa Parlamentosu’nun da Ortaklık Konseyi toplantısını ertelenmesini önermesi gibi sebeplerle, toplantının 6 Mart 1995 tarihine ertelenmiş olduğu açıklanmıştır (Avcıkurt, 1997: 21).

Türkiye, geçiş dönemindeki yükümlülüklerini yerine getiremediğinden, 1978-1988 yılları arasında, 14 Nisan 1987 tarihinde gümrük indirimleri durdurulmuştur. 1980 askeri darbesiyle duraklama evresine giren ilişkiler, Türkiye’nin tam üyelik başvurusunda bulunmasıyla hız kazanmıştır. Komisyon tarafından ise, 1989 yılında bu konuya ilişkin bir cevap verilmiş ve bu cevabında, kendi iç pazarı tamamlamadan önce yeni bir üye kabul edemeyeceğini açıklamıştır. Bununla birlikte, ilk başta, Gümrük Birliği’nin tamamlanması da önerilmiştir. GB müzakerelerinin 1993 yılında başlaması ile birlikte, AB-Türkiye ilişkileri de yeni bir boyut kazanmıştır. Böylece, iki yıllık müzakerelerin ardından, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği, Ortaklık Konseyi’nin 1/95 sayılı kararıyla, 1 Ocak 1996’da yürürlüğe girmiştir (Dinçkol, 2005: 84).

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nda, hem malların serbest dolaşımına ilişkin, hem de rekabet kuralları, devlet yardımları, fikri ve sınaî mülkiyet hakları gibi alanlarda Topluluk mevzuatına uyum sağlanması durumu ortaya çıkmıştır. Bu durum daha bir açık ifade ile, Gümrük Birliği’nin sadece gümrük ve eş etkili vergilerin kaldırılması ile Topluluğun üçüncü ülkelere uygulamakta olduğu Ortak Gümrük Tarifesi’ne (OGT) uyum sağlanması değil, aynı zamanda bir tarafın diğer taraf üzerinde haksız rekabet avantajı sağlamasına sebebiyet verebileceği düşünülen bütün bozucu sistemlerin kaldırılması anlamına geldiği anlayışının var olduğu görülmektedir. Bu görüş, Türkiye yönünden, yukarıda bahsi geçen tüm alanlar ve ortak ticaret politikası alanındaki Topluluk mevzuatına uyum yükümlülüklerini beraberinde getirmiştir. Ayrıca, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nda yer verilen kısımlar aşağıdaki gibidir (Sanal 6) :

a. Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası

b. Tarım Ürünleri

- c. Gümrük Hükümleri
- d. Yasaların Yakınlaştırılması
- e. Kurumsal Hükümler
- f. Genel ve Son Hükümler

1 Ocak 1996 tarihi itibariye yürürlüğe giren GB, Türkiye-AB İlişkilerinin kurumsallaştırılması aşamasındaki en somut gelişme olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda, Türkiye-Avrupa Topluluğu (AT/European Community) Ortaklık ilişkisinin öngördüğü “geçiş döneminin” sonu ve diğer taraftan da “nihai aşama”nın başlangıcı olarak gösterilmiştir.

Ankara Anlaşması 2. maddesinde, Anlaşma'nın amacı;

“Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek” olarak ifade edilmiş ve bu amaca ulaşılması için de, aynı maddenin 2. Paragrafında aşamalı olarak bir GB'nin kurulmasına dayandırılmıştır (TOBB, 2002: 20). GB'yi bitirirken temel hedef, AB piyasalarında olan payı arttırmaktır. Bunun yanı sıra, tam üye olabilmek için yerine getirilmesi gereken en önemli koşulu gerçekleştirerek daha avantajlı hale gelmek olduğu görülmektedir.

2.2.2. Gümrük Birliği'nin Türk Turizmi ve Ekonomisine Etkileri

GB ile Türkiye, AB'den gelen sanayi ürünlerine uygulamış olduğu bütün gümrük vergilerini ve eş etkili tedbirleri kaldırarak, uyguladığı miktar kısıtlamalarını da sıfırlamıştır. Üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünler için de, Birliğin ortalama gümrük tarifesi uygun görülmüştür. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin aldığı Gümrük Birliği kararı, Türkiye ekonomisinin 1980'li yıllardaki liberalizasyonunun ardından, ekonominin bütününü etkilemiş ve rol oynamış en önemli gelişme olarak gösterilmektedir. Ayrıca, GB, Türk ticaret ve rekabet mevzuatı ile politikalarında

çeşitli değişikliklere neden olduğu görülmektedir. Bu durumlara ilaveten, Türk ekonomisi için yeni olanaklar yaratmasının yanında çaba sarfedilmesi gerektiren unsurlar da doğurmuştur (Uyar, 2001: 1).

Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin toplam ticaret hacmini arttırıcı bir etkisi olduğu fikri ortaya atılmış ve bununla birlikte yapılan incelemelerde, GB sonucu Türkiye'nin dış ticaret açığının büyümediği saptanmıştır. Türkiye'nin dış ticaretinde, AB'nin yerinin her zaman oldukça önemli bir paya sahip olduğu savunulmuştur. Bu oran değerlendirildiği zaman, GB öncesi % 48 civarında iken, GB sonrası da aynı şekilde devam ettiği ve hatta % 50 oranına ulaştığı vurgulanmıştır (TÜSİAD, 2003: 83).

AB dışındaki ticaret yaptığı diğer ülke ve ülke grupları ile dış ticareti değerlendirildiğinde, Türkiye'nin, GB'nin ardından, bu ülkelerle yaptığı ticarete de net bir değişiklik olmadığı ve aynı oranlarda istikrarlı bir büyüme gösterdiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, Gümrük Birliği'nin AB lehine bir ticaret sapması olmadığı ve Türkiye'nin diğer dış ticaret pazarlarında herhangi bir kayıp doğurmadığı ortaya çıkmaktadır (Seki, 2005:8).

GB'nin ticaret saptırıcı ve yaratıcı olan etkileri, yürürlüğe girdiği ilk yılda (1996) tahmin edildiği üzere, AB lehinde gerçekleşmiştir. 1996 yılında, Türkiye tarafından, Avrupa Birliği'nden yapılan ithalatın oranı bir önceki yıla göre % 34,7 artmıştır. Avrupa Birliği'nin toplam ithalat içindeki payı ise 1995 yılında % 47,2 iken, 1996 yılında % 52,9'a ulaştığı öğrenilmiştir. Bu yılın ardından, ihracat ve ithalatın, Türkiye ile AB arasında, dengeli bir şekilde yükseldiği görülmektedir. Fakat, burada dikkat çekilmesi gereken önemli nokta ise, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında olan dış ticaret hacminin temel olarak Türkiye'nin uyguladığı döviz kuru politikasına ve gerçekleştirilen büyüme hızına bağlı olduğu mevzusudur. Bu durumu örnekleyen bir durum, 2001-2002 yıllarında gerçekleşmiştir. 2001 yılında, Türkiye'nin ülkedeki enflasyonu düşürmek için uygulamış olduğu kur politikası (nominal çapa) neticesinde, Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalatı büyük oranda artmış ve 2002 yılında da duraklama sürecine girmesiyle bu ithalat oranının düşmüş olması bu konuya örnek teşkil etmektedir (Morgil, 2003: 15-19).

Gümrük Birliği'nin, her seviyede, taraflar arasında, onların lehlerine olmak suretiyle, karşılıklı çıkarlarla bağıntılı pozitif ve nesnel sonuçlar ortaya çıkarması asıldır. Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği sürecinin, Türkiye ekonomisini büyük oranda etkilediği ve bu etkilemenin, tarafların ekonomilerini bir bütün halinde, ticaret, üretim, tüketim, gelir dağılımı taraflıyla sağlanmaktadır (Hatıpler, 2012: 1-4).

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile entegresinde önemli bir adım olarak bilinen Gümrük Birliği'ne giriş, Türk turizmiyle de oldukça yakından ilişkili bir konumda yer aldığı bilinmektedir. Türk turizm sektörü, gösterdiği performansla, Gümrük Birliği'ne en hazır sektörlerden biri olarak nitelendirilen bir konumda yer almaktadır. Akdeniz Havzası'nın en yeni ve güzel tesislerine sahip olması, doğal ve kültürel zenginliği ile birlikte Türkiye, Avrupa'nın başlıca turizm ülkelerinden biri olmayı hak etmekte olduğunu kanıtlamaktadır. Gümrük Birliği, Türkiye'nin Birliğe tam üyeliği için gereken koşulların meydana getirilmesine ve uyum çalışmalarına hız kazandırılması çerçevesinde bir geçiş aşaması olarak nitelendirilmektedir. Türkiye, her alanda olduğu üzere, turizm alanında da yeni bir yapılanma aşamasına girmiş olup, hem Gümrük Birliği hem de AB ile entegresinin Türk turizm sektörüne toplam etkisinin olumlu yönde olacağı düşünülmektedir (Avcıkurt, 1997: 23).

BÖLÜM III

3. TURİZMİN EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Turizmin Ekonomideki Yeri ve Önemi

Küresel ekonomik büyüme; çoğu gelişmiş ekonomi içerisinde yer alan hem devlet hem de özel sektörde mal, ürün ve petrol fiyatlarının artması ve borçlarını azaltma arayışları gibi, bazı sorunlarla karşı karşıya kalsa da seyahat ve turizm endüstrisinin hala dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerden biri olacağı tahmin edilmektedir. Özellikle de büyüyen ekonominin, hem ulusal hem de uluslararası turizm sektörünün genişlemesini ve yükselmesini sağlayarak, bu sektörü sürekli canlı tutmayı hedeflediği bilinmektedir (WTTC, 2011: 1).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, turizm, dünya ekonomisinde oldukça hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri haline gelerek, yaygın bir biçimde gelir, iş ve vergi gelirlerinin yaratılmasında, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkı sağlamada, ödemeler dengesinde ortaya çıkan sorunlarının azaltılmasında rol oynayan önemli bir etken olarak yerini almıştır (Çımat ve Bahar, 2003: 2). Ödemeler dengesinin bir ülkedeki etkilediği alanlar olarak, dış borçlar, istihdam, gelir, ekonomik büyüme, döviz kurları sayılabilir.

Uluslararası turizmin vasıtasıyla gerçekleşen döviz hareketleri, turist gönderen ülkenin döviz talebini, turist kabul eden ülkenin de döviz arzını arttıran faaliyetler olması nedeniyle, ülkelerin dış ödemeler dengesinde etki yaratmaktadır. Bu nedenle, döviz sıkıntısı yaşayan ve ödemeler dengesinde açık veren ülkeler için turizm gelirlerinin oldukça önemli bir döviz kaynağı olduğu bilinir (Bulut, 2000:78).

Turizmin ulusal gelire etkisi değerlendirildiği zaman, seyahat amacıyla turistlerin gittikleri ülkede; konaklama, gezi, eğlence, yeme içme, ulaşım, alışveriş, hediyelik eşya vb gibi ihtiyaçlarını gidermek için yaptıkları harcamalar gidilen ülkenin ekonomik olarak gelirin direk artmasına sebep olacağı bilinmektedir. Bununla birlikte, gelirin etkisi, turizm sektörünün, farklı bir çok sektörle bağıntılıdır ve elde edilen turizm gelirlerinin bu sektördeki bir çok mal ve hizmetin üretim, tüketim, ihracat ya da ithalatının gerçekleşmesine imkan sağlamaktadır. Bu duruma istinaden turizmin sadece belli ihtiyaçların karşılanarak ülke ekonomisine olan katkısıyla sınırlı kalmadığı; aynı zamanda diğer sektörlerdeki üretim faktör sahipleri tarafından harcanarak ve farklı şekillerde, ekonomi içerisinde el değiştirerek diğer faktör sahiplerine de gelir yaratabileceği tespit edilmiştir (Bahar ve Kozak, 2008: 161-162).

Aynı ülke içinde farklı bölgelerde farklı gelişmişlik düzeyleri karşımıza çıkmaktadır. Gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelerin düzeyi yüksek olan bölgelere yaklaşabilmesi ve bu bölgesel dengesizliği çözebilmek için turizm sektörü, bölgesel kalkınma stratejilerinde aktif rol oynayarak bu dengesizlik sorunlarını ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Ayrıca, turizm sektörünün gelişmesi ve genişlemesiyle, diğer sektörlerinde turizm sektörüyle entegre olması sonucu bir çok yeni yatırımlar karşımıza çıkmaktadır. Bu vasıta ile turizm sektörü, bir çok insana iş bulma imkanı sağlayarak istihdama da katkı veren, destekleyen bir sektör olarak değerlendirilmektedir.

1990'lı yılların başlangıcına kadar, AB'nin, bölgesel kalkınma ve istihdam konusunda turizmin önemini kavramış olmasına rağmen, sektörel olarak yaklaşmak konusunda çekimser davrandığı elde edilen bulgular arasındadır. İlerleyen yıllarda, 1990'lı yılların başı, kurumsal örgütlenmeler vasıtasıyla bu politikasından vazgeçtiği tespit edilmiştir.

Turizmde 1980 ve 1990'lı yıllar uluslararası rekabetin artış gösterdiği yıllar olarak bilinmektedir ve özellikle 1990'lı yıllar, dünya turizminin sürekli artış göstermeye devam ettiği, fakat rekabet ortamının giderek fazlaştığı yıllar olduğu tespit edilmiştir. Turizm sektörü bu dönemde hızla yükselişe geçmesine ve

rekabetin hızlanmasına neden olarak, uluslararası alandaki küreselleşmenin başlangıcı olarak bilinen ve 1980 yılı sonrasında yaşanan mali liberalleşme akımları, Doğu Avrupa ülkelerindeki siyasi rejimlerin değişerek hızla liberal yapılara dönüşmesiyle birlikte, seyahat özgürlüğünü sınırlayan engellerin ortadan kalkması gibi siyasi ve ekonomik esas tercihlerin değişikliğe uğraması gösterilmektedir. 1990'lı yılların sonunda, turizm hareketleri, hizmetler sektörü içerisinde ilk sıraya yerleşmeyi başarmıştır ve 1980-2005 döneminde dünyadaki yıllık ortalama büyüme hızının % 6.8'e ulaştığı saptanmıştır. 1980-2005 dönemini sonunda, turizm sektörünün gelişme eğilimine bağıntılı, bahsedilen bu artış ile birlikte toplam uluslararası ticaret hacminin içerisinde turizmin payı, % 15 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır (DPT, 2007: 1).

Güney Kore'de gerçekleşen 8-14 Kasım 2011 tarihleri arasında yapılan 19'ncü Dünya Turizm Örgütü (UNWTO/World Tourism Organization) Toplantısı'nda, UNWTO Genel Sekreteri Taleb Rifai, dünyanın en büyük ekonomik sektörlerinden olan, dünya üzerindeki birçok insana istihdam sağlayan ve dünyanın fakir bölgelerinin bazılarında toplulukların doğal kaynaklarını ve yaşamlarını sürdürebilme imkanı tanıyan bir sektör olan turizmin değişim için kesinlikle bir güç olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, geçen iki yıl içerisinde ekonomik zorluklara rağmen, turizmin güçlü bir şekilde iyileştiğini de sözlerine eklemiştir (UNWTO, 2011: 3).

3.2. Dünya Ekonomisinde Turizm

Dünya turizm sektörünün, son 60 yıllık gelişim süreci içerisinde yaşanan önemli değişimlerle karşı karşıya kalmış olduğu bilinmektedir. Başlangıçta, bu pazarda Batılı ülkelerin hakimiyeti söz konusuysen, 2000'li yıllarla birlikte pazarda Asya, Ortadoğu gibi bölgeler de kendini göstermeye başlamıştır. 2000'lere kadar Türkiye, pazarda en büyükler içerisinde yer alamamasına rağmen, son yıllarda gösterdiği performansla; ilk başta 15 destinasyon içine girmiş, 2010 yılı sonunda ise ilk 10 içinde yerini almayı başarmıştır. Bununla birlikte, 60 yıllık süre zarfında, Asya'dan dünya ekonomisine yön veren, turizmde de atak yapan Çin gibi ülkelerin de dünya turizminde ilk sıralara yönlendiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda, bu süre içerisinde listenin ilk başlarında bulunan ülkelerin pazardan aldıkları pay %

70'lerden % 30'lara düştüğü ve alt sıralarda yer alan ülkelerin ise pazardan daha fazla pay almayı başardığı gözlemlenmiştir (TÜROFED, 2011: 10).

Tablo 1: Dünya Turizmde Liderler ve Aldıkları Paylar

Sıra	1950	Grupların Pazar Payı	2000	Grupların Pazar Payı	2010	Grupların Pazar Payı
1	ABD		Fransa		Fransa	
2	Kanada		ABD		ABD	
3	İtalya	71,0	İspanya	33,0	İspanya	31,2
4	Fransa		İtalya		Çin	
5	İsviçre		Çin		İtalya	
6	İrlanda		İngiltere		İngiltere	
7	Avusturya		Rusya			
8	İspanya	17,0	Kanada	14,0	Almanya	13,4
9	Almanya		Meksika		Ukrayna	
10	İngiltere		Almanya		Avusturya	
11	Norveç		Polonya		Malezya	
12	Arjantin		Avusturya		Rusya	
13	Meksika	9,0	Macaristan	10,0	Kanada	10,2
14	Hollanda		Hong Kong		Hong Kong	
15	Danimarka		Yunanistan		Yunanistan	

Kaynak: TÜROFED, Mart 2011

Tablo 1'e istinaden, 1950'li yıllarda, ilk beş sırada yer alan ve dünya turizm sektöründe en büyük pay oranına sahip olan ülkelerin pazar payının % 71 olduğu görölmektedir. Ancak 2000'li yıllarda bu ülkelerin pazar paylarının % 33'e ve 2010 yılında ise % 31,2'ye düştüğü görölmektedir. Bununla birlikte, 1950 yılında altıncı sıra ile onuncu sıra arasında yer alan ülkeler % 17 gibi bir paya sahipken, bu pay 2000 yılında % 14'e ve 2010 yılında ise % 13,4'e düşmüştür. Ancak, onbir ve onbeşinci sıra arasında yer alan ülkeler, ilk on sıralamadaki ülkelerin aksine gelişme göstermiş ve 1950 yılında % 9 olan payını 2000 yılında % 10'a ve 2010 yılında % 10,2'ye çıkarmıştır. Böylece, dünya turizm pazarında pay alan ülkelerin artık değişmekte olduğu ve alt sıraların üst sıralara aday olduğu bu tablodan anlaşılmaktadır. Turizm sektöründeki istikrarlı büyüme ve yükselme, günümüzde, bu sektörde gerçekteşen hareketlerin dikkate değer bir sosyal ve ekonomik olay olduğunu göstermektedir.

Seyahat ve turizm, dünya üzerindeki birçok ülkede önemli bir ekonomik yönü olan bir hareket olarak bilinmektedir. Seyahat ve turizmin doğrudan ekonomik etkileri olduğu kadar dolaylı ve toplu ekonomik etkileri de vardır. Seyahat ve turizm hizmetlerinin toplam katkılarına bakıldığı zaman, ekonomi üzerinde oldukça geniş bir etkiye, dolaylı ve toplam etkiler, sahip olduğunu görebiliriz (WTTC, 2011: 4).

Ekonomiler büyüdükçe, harcanabilir gelir seviyesi de yükselecektir. Elde kalan gelirin, temel giderler sonrası, büyük kısmı da özellikle gelişen ekonomiler de olduğu gibi turizme harcanacaktır. Diğer taraftan, ekonomik durumun zayıflığı söz konusu ise bu durum; turizm harcamalarının düşmesi veya azalmasıyla sonuçlanacaktır (Sanal 7).

Turizm hareketleri, dünya ekonomisinde giderek yükselen orantılı bir gelişim göstermektedir. Turizm, çoğu ülkede GSMH (Gayrisafi Milli Hasıla/Gross National Product) ile istihdamın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve turizmden kazanılan uluslararası döviz gelirleri ülkelerin mevcut bütçe açıklarını finanse etmeye katkı sağlamaktadır. Bölgesel olarak bakıldığında, turizm işsizlik sorunlarına cevap aramakta, sorunların çözümünde aktif rol oynamakta ve tarım sektörü nedeniyle kaybedilen rekabet avantajının tekrar elde edilmesine fayda sağlamaktadır (Bahar ve Bozkurt, 2010: 255). Ayrıca, turizm milli gelire olan katkısı yanında, sağladığı döviz geliri ile ödemeler dengesi açığının kapanmasında da önemli rol oynamaktadır (Dilber, 2007: 2006).

Turizm, gelişmekte olan birçok ülkede, ekonomik büyümenin değişilmez ve önemli bir kısmı olarak düşünülmekte; bunun yanında uluslararası döviz gelirleri, istihdam artışı ve çeşitliliği, teknik bilgi, kıt kaynakların etkin şekilde kullanımında bir gelişim stratejisi olarak yorumlanmaktadır (Sinclair, 1998: 5). Bu nedenle, turizm sektörü, ülkeler için ciddi stratejiler geliştirilmesi ve uygulanması gereken bir alandır. Turizm sektörünün, hızlı bir şekilde gelişmesine devam etmesinde küreselleşmenin de etkili olduğu bilinmektedir ve böylece turizm, 20. yüzyılın en rekabetçi ürünü olarak gösterilmektedir. Bugün milyonlarca insana istihdam sağlayan ve farklı kültürleri bir araya getiren bir sektör olarak bahsedilen turizm yükselen grafiğini sürdürmektedir.

Dünyanın en hızlı yükselen sektörlerin içerisinde yer alan turizmde, uluslararası turizm pazarı büyürken pazardan en yüksek paya sahip olmak için turistlerin tercih ettiği ülkeler arasındaki rekabet de giderek artmaktadır. 1990'lı ve 2000'li yıllarda dünya turizminin istikrarlı bir şekilde gelişmesiyle, uluslararası turizm talebi 2002–2005 yılları arasında 100 milyon kişiye ulaşmış ve 2005 yılında uluslararası turist sayısı 808 milyona yükselmiştir. Uzun dönemde uluslararası turist sayısı yıllık % 4,1 ortalama artış gösterirken, 2005 yılında bir önceki yıla göre bu artış % 5,5 olmuştur (DPT, 2007: 3).

Genel hatlarıyla GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla/Gross Domestic Product) içerisinde turizm değerleri ölçüldüğünde, uluslararası turizm gelirlerinin büyümesi belirgin bir şekilde ekonomik çıktıların büyümesinde daha hızlı bir artış sağlamıştır. Turizm hacmi gayrisafi milli hasılanın % 3,5'u iken; örneğin turizm GSYİH'in ortalama 1,3 kat hızlı büyürken 1975-2000 seneleri arasında da yılda ortalama % 4,6 oranında yükselmiştir (Sanal 7).

Tablo 2: Uluslararası Ziyaretçi Sayıları ve Önceki Yıla Oranla Değişim%

	Dünya	Afrika	Amerika	Asya ve Pasifik	Avrupa	Orta Doğu	Dünya	Afrika	Amerika	Asya ve Pasifik	Avrupa	Orta Doğu
	Uluslararası Ziyaretçi Sayıları (milyon)						Önceki Yıla Oranla Değişim (%)'					
1950	25.3	0.5	7.5	0.2	16.8	0.2						
1960	69.3	0.8	16.7	0.9	50.4	0.6						
1965	112.9	1.4	23.2	2.1	83.7	2.4						
1970	165.8	2.4	42.3	6.2	113.0	1.9						
1975	222.3	4.7	50.0	10.2	153.9	3.5						
1980	278.1	7.2	62.3	23.0	178.5	7.1						
1981	278.6	8.1	62.5	24.9	175.5	7.6	0.2	13.2	0.3	8.0	-1.7	7.3
1982	276.9	7.6	59.7	26.0	175.3	8.3	-0.6	-6.6	-4.5	4.5	-0.1	8.8
1983	281.8	8.2	59.9	26.6	179.6	7.5	1.8	8.4	0.4	2.3	2.4	-9.5
1984	306.8	8.9	67.4	29.5	193.4	7.7	8.9	7.5	12.5	10.8	7.7	2.3
1985	320.1	9.7	65.1	32.9	204.3	8.1	4.3	9.2	-3.4	11.6	5.7	5.6
1986	330.2	9.4	70.9	36.8	206.2	6.9	3.2	-3.1	8.9	12.1	0.9	-14.9
1987	359.7	9.9	76.6	42.1	223.9	7.2	8.9	5.1	8.0	14.3	8.6	4.0
1988	385.0	12.6	83.0	48.7	231.6	9.1	7.0	27.7	8.4	15.8	3.4	26.2
1989	410.1	13.9	86.9	49.4	250.7	9.2	6.5	10.3	4.7	1.4	8.3	1.9

Tablo 2'nin Devamı: Uluslararası Ziyaretçi Sayıları ve Önceki Yıla Oranla Değişim%

1990	439.5	15.2	92.8	56.2	265.6	9.6	7.2	9.7	6.8	13.7	6.0	4.3
1991	442.5	16.3	95.3	58.0	263.9	8.9	0.7	7.2	2.7	3.3	-0.7	-7.1
1992	479.8	18.3	102.2	65.8	282.2	11.3	8.4	12.2	7.3	13.4	6.9	25.9
1993	495.7	18.9	102.2	72.3	290.8	11.4	3.3	3.3	0.0	10.0	3.0	1.4
1994	519.8	19.3	105.1	80.1	303.1	12.1	4.9	1.9	2.9	10.7	4.2	6.3
1995	540.6	20.4	109.0	82.4	315.0	13.7	4.0	5.9	3.7	3.0	3.9	12.9
1996	575.0	22.2	114.5	90.4	332.1	15.8	6.4	8.9	5.0	9.7	5.4	15.0
1997	598.6	23.2	116.2	89.7	352.9	16.7	4.1	4.2	1.5	-0.8	6.3	5.8
1998	616.7	25.6	119.1	89.4	364.6	18.0	3.0	10.4	2.5	-0.4	3.3	7.9
1999	639.6	27.0	121.9	98.7	370.5	21.5	3.7	5.5	2.4	10.5	1.6	19.5
2000	687.0	28.3	128.1	110.5	395.9	24.2	7.4	4.7	5.1	12.0	6.9	12.4
2001	686.7	29.1	122.1	115.7	395.2	24.5	0.0	3.0	-4.7	4.7	-0.2	1.4
2002	707.0	30.0	116.7	124.9	407.0	28.5	2.9	2.8	-4.4	7.9	3.0	16.1
2003	694.6	31.6	113.1	113.3	407.1	29.5	-1.7	5.3	-3.1	-9.3	0.0	3.7
2004	765.1	34.5	125.7	144.2	424.4	36.3	10.1	9.1	11.1	27.3	4.3	22.8
2005*	806.8	37.3	133.5	155.4	441.5	39.0	5.5	8.3	6.2	7.8	4.0	7.6

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, 2006

Tablo 2 incelendiği zaman, dünya ziyaretçi sayılarında 2005 yılına kadar olan süre zarfında düşümlere rastlanmaktadır. Ancak, bu düşümler ülkeler için belli yıllarda gerçekleşmiştir ve genel olarak artışların daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Dünyada 1950 ve 2005 yılları arasında ziyaretçi sayıları sadece 1982 ve 2001 yıllarında düşümlerle karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte diğer tüm yıllarda ziyaretçi sayıları artış göstermiştir.

Seyahat ve turizmin GSYİH'ye doğrudan katkısı; rekreasyonel veya kültürel hizmetler gibi ziyaretçilerle doğrudan bağlantı kurulabilen seyahat ve turizm hizmetlerinde devlet tarafından yapılan harcamalar, devletin bireysel harcamaları olduğu kadar, seyahat ve turizmdeki iç harcamaları, iş ve eğlence için, yerleşik ve yerleşik olmayan ziyaretçilerin belirli bir ülke içerisinde yaptıkları toplam harcamalar, yansıtır. Bu doğrudan katkılar, ulusal hesaplar içerisinde belirtilerek, ziyaretçilerle doğrudan bağlantılı oteller, havayolları, havaalanları, seyahat acentaları, eğlence ve rekreasyonel hizmetler gibi, turizmin çıktılarıyla ilişkilendirilir ve hesaplanır (WTTC, 2012: 2).

Seyahat ve turizm sektörünün, her sektörle bağıntılı ve bu sektörleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilediği bilinmektedir. Özellikle de ekonomiye olan katkıları vasıtasıyla seyahat ve turizm sektörü için gereken düzenlemelerin yapılması ve turizm sektörü için entegre olunması gerekmektedir.

2011 yılında seyahat ve turizm sektörünün GSYİH'e doğrudan katkısı USD 1,972.8 milyar (GSYİH'in % 2,8'i) olarak hesaplanmıştır. 2012 yılında ise bu rakamın USD 2,028.2 milyara yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu durumun, öncelikle, otel, seyahat acentaları, havayolları ve diğer ulaştırma hizmetleri gibi sektörler tarafından meydana getirilen ekonomik hareketlerin bir yansıması olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma ek olarak, eğlence ve yiyecek içecek sektörünün de turistler tarafından doğrudan desteklendiği elde edilen bilgiler arasındadır. Ayrıca, seyahat ve turizm sektörünün GSYİH'ye doğrudan katkısının % 4,2 oranında büyüyerek 2022 yılında USD 3,056.2 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (WTTC, 2012: 3). Turizm sektörünün dolaylı yönden katkıları; devletlerin yaptığı genel toplu harcamaları, turizm için yapılan yatırımları, ürün, mal veya hizmetlerin yurtiçi tedarikleri olarak gösterilebilir.

Tablo 3: Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı

Yıl	Dış Ticaret Açığı (DTA) \$	Turizm Geliri	Turizm Geliri DTA Payı (%)
1996	20.402	5.650	27,7
1997	22.298	6.208	27,8
1998	18.947	7.177	37,9
1999	14.100	5.203	36,9
2000	27.178	7.636	28,1
2001	10.065	10.067	10,0
2002	15.495	11.901	13,01
2003	22.087	13.243	16,7
2004	34.373	15.888	21,6
2005	43.298	18.154	23,9
2006	54.041	16.851	32,1
2007	62.791	18.487	34,0
2008	69.936	21.951	31,7
2009	38.785	21.249	18,3
2010	71.563	20.807	34,4

Kaynak: <http://www.tursab.org.tr>, Erişim Tarihi: 19.09.2011

Tablo 3 değerlendirildiği zaman, turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapatmadaki payının 1999-2001 yılları arasında düştüğü, ancak daha sonra toparlandığı ve dış ticaret açıklarını kapatmada katkı sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte, 2008-2009 yılları arasında uluslararası turizm gelirleri değerlendirildiği zaman, bu dönemde gerçekleşen krizlerde turizm fazlasıyla etkilenmiştir ve turizm gelirleri düşmüştür. Bu duruma paralel olarak, turizmin dış ticaret açıklarını kapama oranı da azalmıştır.

Uluslararası turizmde en zorlu geçen yıllardan biri olan 2009 yılındaki kayıtlardaki düşüşler incelendiğinde sektörün 2010 yılında güçlü bir şekilde yeniden canlandığı görülmektedir. Uluslararası ziyaretçi sayıları % 6.6'lık bir oranda artış göstererek 940 milyona ve uluslararası turizm gelirleri de % 4.7'lik bir oranda yükselerek 919 milyon dolara ulaşmıştır (Sanal 9, 2011: 1).

2011 yılında, dünya genelinde uluslararası turist sayısı 2008'in ilk kriz dönemine oranla düşünülenden 22 milyon daha fazla (% 2.4) artış sağladığı belirlenmiş ve 2009 yılı ile karşılaştırıldığında 58 milyon (% 6.7) yükselerek 935 milyona ulaşmıştır. Dünyanın etkisi altında olduğu ekonomik düşüş ve bunu izleyen finansal kriz nedeniyle, uluslararası turist gelişleri 2009 yılında % 4.2 azalarak 880 milyon olduğu açıklanmıştır (UNWTO World Tourism January Barometer, 2011: 1).

2010'da zirvedeki destinasyonlara bakıldığında Çin'in hem uluslararası ziyaretçi sayısı da hem de turizm gelirleri sayesinde konumunu güçlendirdiği görülmektedir. Ziyaretçi sayısı açısından Çin 3. sırada yer almaktadır; ancak turizm gelirlerinde 4. sırada bulunmaktadır. Amerika ziyaretçi sayısında 2. ve turizm gelirlerinde ilk sırada yer alırken Fransa turizm gelirlerinde 3.sırada yer almaktadır ve ziyaretçi sayısında liderliğini devam ettirmektedir. İspanya dünyada 2. en büyük kazanan olan durumunu sürdürmektedir ve ziyaretçi sayısında 4. sırada yer almaktadır. İtalya hem turizm gelirlerinde hem de ziyaretçi sayısında 5. sırada yer almaktadır. Turizm gelirlerinin ilk 10 sıralamasında yer alan diğer önemli bir değişiklik Hong Kong'un 12. sıradan 9'uncu sıraya yükselmesidir. Bu durumlara ilaveten, dünyada uluslararası turist giriş artışı 2011'in ocak ve şubat ayı itibariyle %

4.7'ye ulaştığı tahmin edilmektedir (UNWTO World Tourism April Barometer, 2011: 1).

Uluslararası turizme ait 2011 yılının ilk çeyreğindeki kayıtlar incelendiğinde yaklaşık % 5 artış sağlayarak 440 milyon ziyaretçi sayısına ulaştığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar gösteriyor ki çeşitli olumsuzluklara rağmen, uluslararası turizm 2010 yılının başlangıcındaki artışa ek olarak yükselmeye devam etmektedir (UNWTO World Tourism August Barometer, 2011: 1).

Dünyada uluslararası ziyaretçi sayısı; 2011 yılının ocak ve ağustos ayları arasında % 4,5 oranında artarak başarılı bir şekilde iyileşme ve büyüme göstermiştir. Bu dönemler arasında, dünya üzerindeki destinasyonlara gelen uluslararası ziyaretçi sayısının, 2010 yılının aynı periyodundaki sayıdan 29 milyon daha fazla, tahmin edilen toplamının 671 milyon olduğu saptanmıştır. Ayrıca, 2011 yılının ilk sekiz ayında turizm de büyüme oranının, önceden yapılan tahmini istatistik oranlarını aşarak daha üst oranlara ulaştığı tespit edilmiştir (UNWTO World Tourism October Barometer, 2011: 1).

2010'daki oranlarında en hızlı büyüme görülen bölgelerden biri olan Asya ve Pasifik'te, 2011 yılında her zamankinden daha az büyüme olduğu görülmektedir (% 6). Güneydoğu (% 12) ve Güney Asya (% 13) destinasyonlarına olan talebin devam etmesine rağmen, Kuzeydoğu Asya'da ziyaretçi sayılarında büyümenin yavaşladığı açıklanan bilgiler arasında yer almaktadır. Çin'e olan talep ise zayıflamaya (% 1) başladığı noktada, Shanghai Expo ile yeniden çıkışı yakalamayı başarmıştır. Güney Asya'da (% 13), Hindistan (% 10) hemen hemen Çin'in ekonomisi kadar büyüebilen bir ekonomiye sahip duruma gelmiş bulunmaktadır. Kuzey Amerika ise % 13 ile turizm de büyüme oranında yakaladığı artışla liderliğine devam etmektedir. 2011 yılının genel durumu değerlendirildiğinde, turizm gelirlerinde esas olarak kazanan iki ülke Amerika (% 11) ve İspanya (% 10)'dır. Bununla birlikte, İtalya % 7, Almanya % 6 ve İngiltere % 7 oranlarıyla bu iki destinasyonu takip etmektedir (UNWTO World Tourism October Barometer, 2011: 1-5).

2011 yılında, uluslararası turizm gelirleri, ilk defa 1 trilyon doları aşmıştır. Gerçek dönemde % 3.8 büyüme göstermiştir. Bu duruma istinaden, uluslararası

turizm gelirleri, 2009 kriz yılındaki kayıplarını 2011 yılında iyileştirmeye devam etmiştir (Sanal 10, 2012: 1).

Japonya'daki tsunami ve depremden sonraki dönemde olduğu kadar Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki son gelişmelerle birlikte turizm sektörünü zorlanmış olsa da, uluslararası turizmin iyileşmesi devam etmiştir. Bununla birlikte turizmde doğrudan etkilenen ülkeler yönünde düşüş beklenirken, alternatif varış noktalarıyla oluşan açığın çoğu kapatılmıştır (UNWTO World Tourism April Barometer, 2011: 2).

Özetlemek gerekirse, gelişmiş ekonomilerdeki büyüme güç kazanmaya devam etmiştir. Ayrıca, geçtiğimiz yıllar içerisinde uluslararası turizmin büyümesinde kontrolü ele geçirdiği düşünülen yükselen ekonomilerle arasındaki olan farkı düşürmeyi hemen hemen başarmış oldukları tespit edilmiştir. Ancak, ilerleyen zamanlarda, gelişmiş ekonomiler ve yükselen ekonomiler arasında, bu konuda, yeniden bir güç savaşı olabileceği durumu da burada üzerinde durulması gereken bir noktadır.

UNWTO'nun yaptığı tahminlere göre; 2012 yılındaki büyüme biraz yavaş olmasına rağmen, uluslararası turizmin büyümesi devam etmektedir. Büyüyen ekonomiler, Asya ve Pasifik ve Afrika'daki (% 4-% 6) güçlü büyümeyle liderliklerini geri almışlardır ve onları Amerika ve Avrupa (% 2-% 4) takip etmektedir. Bununla birlikte, Orta Doğu (% 0-% 5) 2011 yılındaki kayıplarının yeniden iyileşmeye başladığını düşünmektedir (Sanal 11, 2012: 1).

Şuan, dünyada uluslararası ziyaretçi sayısının, 2012 yılının ocak ve şubat aylarındaki büyüme oranının % 5,7'ye ulaştığı tahmin edilmektedir ve 2012'nin ilk iki ayındaki bu oranla kişi sayısının 131 milyonu geride bırakması olarak açıklanmıştır (UNWTO World Tourism May Barometer, 2012: 3).

UNWTO uzmanları tarafından hazırlanan ve Güney Kore'de gerçekleştirilen 19'ncü UNWTO Toplantısı'nda "2030'a Doğru Turizm Raporu" sonuçları açıklanmıştır. 2030'a Doğru Turizm Raporuna göre uluslararası ziyaretçi sayıları önümüzdeki 20 yıl içerisinde, her yıl ortalama 43 milyon turist artışı olacağı ve bu rakamın 2030 yılında 1.8 milyara ulaşacağı açıklanmıştır. Büyüyen ekonomi

destinasyonlarına ulaşacak ziyaretçi sayılarının güçlü ekonomilere sahip destinasyonlardan iki kat daha fazla büyüyeceği, talep göreceği tahmin edilmektedir. Sonuç olarak, Asya ve Pasifik, Orta Doğu ve Afrika'nın dünya pazar payının artacağı ve Avrupa ve Amerika'nın ise azalacağı raporda açıklanan bilgiler arasında yer almaktadır (UNWTO 2011: 1-6).

3.3. Avrupa Birliği Ekonomisi ve Turizm

Avrupa Birliği, turizm sektörünün getirdiği ekonomik etkilerin farkında olmasına rağmen, sektörel olarak turizm konusu ile ilgilenmekten kaçınmıştır. 1990'lı yıllara kadar turizmde istihdam ve bölgesel gelişme konuları ile ilgilenmiştir ve sadece sektörel olarak bir yaklaşımda bulunulmamıştır. 1990'lı yılların başında ise, sektörel olarak yaklaşımlar başlatılmıştır.

3.3.1. Avrupa Birliği Kuruluş Evresi

Avrupa Birliği'nde bir birlik meydana getirme fikri, aslında bu kıtada devletlerin ortaya çıkmasıyla aynı zamana denk geldiği bilinmektedir. Kıta Avrupa'sındaki bulunan ülkeler kendi aralarında savaş sonrası barış antlaşmaları imzalamışlar ve bu barış antlaşmalarında, Avrupa'da bir "birlik" veya "federasyon" kurulmasına dair bir fikir beyan etmişlerdir. Bununla birlikte, Avrupa'nın ise birlik kurma yolundaki çalışmaları ancak, 18. yüzyılın sonuna doğru endüstri devriminin başlaması ve bu sayede sanayi üretiminin artması sonucu pazar arayışlarıyla birlikte ivme kazanmıştır. Avrupa devletlerinin, 1870–1914 yılları arasında kendi içlerine çekilmeleri sonucunda, Avrupa'da bir birlik yaratma fikrinin ciddi olarak ancak II. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Karluk, 2003: 1-2). Avrupa'da bir birlik kurulması fikri, elbette ki geçmiş yüzyıllarda birçok düşünür, sanatkar ve devlet adamı tarafından benimsenmiş ve geliştirme çalışılmış ancak, ciddiyetle bu fikre yaklaşılması zaman almıştır (Roy, 2002: 2).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkeleri bir çok insanını kaybetmesi, ekonomisinin tamamıyla çökmesi ve yeni bir bölünmüşlük meydana çıkmasının ardından bazı alanlarda entegre olma yoluna gitmeye karar vermiştir. Bu ülkeler, ilk başta ekonomik, sonra politik ve savunma alanında işbirliği yapma ihtiyacı hissetmiş

olup, bu amaç doğrultusunda ilk başta Fransa'nın çağrısı ile kömür ve çeliğin üretimi ile kullanımının uluslar üstü bir organın yetkisi ile yönetilmesi yönünde karar alınmıştır. 1951 Paris sözleşmesi imzalanmış ve bu sözleşme ile Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT/European Coal and Steel Community) adı altında bir birlik kurulmuştur. Söz konusu birliğin bugünkü AB'nin temeli olduğu bilinmektedir. 1957 yılında, aynı altı ülke arasında Roma Antlaşması imzalanmış ve AET kurulmuştur. AET'ye hukuken ve fiilen uluslararası bir kuruluş olma niteliğini veren antlaşma 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe konulmuştur (Somuncuoğlu, 2002: 19-20).

İşgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk oluşturma düşüncesi sonucunda, AET kurulmuştur. Bu düşüncenin temelini, kömür ve çelik ile birlikte, diğer sektörlerde de ekonomik bir birlik kurulması oluşturmaktaydı. AET'nin amacı, malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulması ve son olarak siyasi bütünlüğe gidilmesi olarak açıklanmaktadır (Sanal 12).

Roma Anlaşması'nda AET'nin ekonomik hedefleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Ancak, açıkça belirtilmemesine rağmen, ekonomi dışındaki amaçların yani uzun vadede gerçekleştirilmesi düşünülen siyasi bütünleşme fikri, kuruluşundan itibaren AET'nin hedef noktası olmuştur ve AET'nin de gelişmesinde katkı sağlamıştır (Çayhan, 2002:44). Ayrıca, Roma'da, Roma Antlaşmasıyla aynı tarihte imzalanan ve yürürlüğe giren, bir başka kurucu antlaşma ile AAET (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu/European Atomic Energy Community) kurulduğu bilinmektedir.

AKÇT, AAET ve AET, Birleşme Antlaşması olarak da bilinen Füzyon Antlaşması ile tek Konsey ve Komisyon kurularak Avrupa Toplulukları adını aldığı açıklanmıştır. 1973'de Danimarka, İrlanda ve İngiltere, 1981'de Yunanistan ve 1986'da, İspanya ve Portekiz üye devlet Avrupa Topluluğu'na katılmıştır (DPT, 2002: 42-82).

Roma Antlaşması'nda birtakım önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler, 1 Temmuz 1987 tarihinde imzalanan Tek Avrupa Senedi, ile

gerçekleşmiştir. Tek Avrupa Senedi, üye ülkeler arasında, ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturulması ve faaliyete geçirilmesinde öncü olarak bilinmektedir. Ortak Pazar konusu tekrar ele alınarak yenilenmiştir.

Bütün bu çalışmalar sonucunda, 7 Şubat 1992’de imzalanıp, 1 Kasım 1993’te yürürlüğe giren ve resmi adı Avrupa Antlaşması olan Maastricht Antlaşması ile önemli siyasi hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler, ortak güvenlik ve dış politika ile adalet ve içişleri temeli üzerine oturtulmuştur. Bu kapsamda ekonomik ve parasal birliktelik, çevre, tüketici hakları, sağlık, haberleşme gibi hemen hemen bütün alanlar yer almaktadır (Somuncuoğlu, 2002:19-20). 1993’den itibaren Maastricht Antlaşması ile topluluk Avrupa Birliği adı altında ekonomik, politik ve kültürel bir birleşmeyi başlatmıştır (Roy, 2002: 2). 1995 yılında ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç Avrupa Birliği’ne katılan diğer üye ülkeler arasında yerini aldı.

Milletler üstü yapı olarak bilinen Avrupa Birliği kuruluşunun genişlemesinde ve büyümesinde en büyük pay sahibi olan ve Avrupa tarihinin dönüm noktası olarak bilinen olay, 10 yeni üyenin, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya, 1 Mayıs 2004, tarihinde bu birliğe katılması olarak açıklanmaktadır. Bu 10 yeni üyenin katılımından önce, Avrupa Birliği 15 üyeye sahipti. Böylece, 10 üye ülke ile birlikte AB üye ülke sayısı 25’e yükselmiştir (Coles and Hall, 2005: 51). Söz konusu tarihi sürecin tamamlanması 1 Ocak 2007 tarihinde, Romanya ve Bulgaristan’ın Avrupa Birliği’ne katılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu katılımımla birlikte, 27 ülke ile AB bugünkü şeklini almıştır.

Avrupa Birliği’ndeki bütünleşme, belli bir coğrafyada birbirleri ile sınır komşusu olan, benzer ve farklı sosyo-ekonomik statüye sahip devletlerin, aralarındaki tarihsel, doğal, ekonomik vb. karşılıklı bağımlılıklardan doğan ortak değer ve beklentilerden fayda sağlayarak, ortak bir gelecek çizmek amacıyla uygulamaya geçirdikleri birleşme süreci olarak yorumlanmaktadır. Bu süreç, çeşitli evrelerde devletlerin işbirliği şartlarını düzenleyen bir kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu evreler ise birbirlerine öncül olabilecek şekilde süreç içerisinde yer almaktadır (Dedeoğlu, 2003: 1).

Batı Avrupa'da ilk ekonomik entegrasyon olarak bilinen Benelüks, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından kurulmuştur. Batı Avrupa'da 20. yüzyılda gerçekleştirilen ilk ekonomik entegrasyon olması nedeniyle önemi oldukça fazladır. Zaten, dünya üzerinde ortaya çıkarılan ekonomik birleşmelerin kaynağını Avrupa Kıtası'nın meydana getirdiği ve bu birleşmelerin de dünya ekonomi tarihinde önemli başarılarla imza attığı açıklanmıştır (Karluk, 2003: 5-6).

AB, kurulduğu zamandan itibaren hep büyük bir birlik, sadece Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda, olmadığı elde edilen bilgiler arasındadır. Ancak, AB'nin 1951 yılındaki ilk başlangıcından bu zamana kadar olan süre zarfında, Avrupa entegrasyonu sürekli genişlemeye ve büyümeye devam etmektedir. AB'nin, üye olmak isteyen aday ülkelerin giderek artması sonucu genişlemeye ve büyümeye devam edeceği tahmin edilmektedir. Bu ülkeler, üye ve potansiyel üye ülkeler olarak iki ayrı grupta incelenebilir. Potansiyel üye ülkeler, henüz AB'ye giriş için gerekli koşulları henüz tam olarak sağlamamış olan ülkeler olarak bilinirken, üye ülkeler, gerekli yükümlülüklerini yerine getirerek AB katılma süreçlerini tamamlamış olan ülkelerdir (Sanal 13).

3.3.2. Avrupa Birliği Ekonomisinde Turizm

Avrupa, dünyada üzerindeki en önemli turizm bölgesi olarak bilinmektedir. Küresel olarak bakıldığında turizmin değerinin artmasıyla birlikte, AB'de turizm ile ilgili faaliyetlerini daha ön plana çıkarmaya başlamış olduğu tespit edilmiştir.

Günümüzde AB'den, dünyanın en ileri ekonomik bütünleşme aşamasındaki bölgesel bir blok olarak bahsedilmektedir. Kuruluş aşamasından bugüne kadar altı genişleme sürecini geride bırakarak 27 üyeli bir birlik olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu ülke vatandaşları da doğrudan AB vatandaşıdır. Ayrıca, AB'nin zaman içerisinde sergilediği performansla uluslararası ekonomide önemli bir güce sahip olmuştur ve bu güç diğer ülkeler için AB'ye katılmayı çekici kılmıştır. Üyelik müracaatlarının artması neticesinde, AB genişleme konusunda yeni stratejiler oluşturmuş ve ilk başta belirlenen AB'ye katılım koşullarına ek koşullar getirmek zorunda kalmıştır (Akçay, 2008: 12).

Turizm sektörü, Avrupa Birliği'nde, istihdam, ekonomik büyüme, gelişmekte olan, kırsal veya sınır bölgelerdeki gelişme ve sosyo-ekonomik entegrasyona olan katkıları nedeniyle önemli bir ekonomik hareket olarak görülmektedir (Sanal 14). Bu belirtilen noktadan çıkışla, Avrupa Birliği'nde, ekonomik büyüme açısından oldukça önem taşıyan bir sektör olarak değerlendirilen turizmin, aynı zamanda sosyal ve kültürel tarafının da öneminin kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Avrupa Birliği'nin turizm içerisindeki rolü, 1990'lara kadar bölgesel gelişme ve yeni iş fırsatları yaratma olarak belirlenmiş ancak; Avrupa Birliği sektörel bir yaklaşım izlemeyi reddetmiştir. Avrupa Birliği turizme dair hiçbir politika belirlememiş olmasına rağmen, ulaşım, sosyal politika, çevre, vergi, eğitim, rekabet, hükümet yardımları, tüketici hakları, bölgesel gelişme, istihdam politikaları, araştırma ve istatistik yollarla turizmi geliştirmeye, değer kazandırmayı denemiştir. 1990'lı yılların başında kurumların baskılarıyla daha önceden izlemeyi reddettiği sektörel yaklaşımı izlemeye başlamıştır (Sanal 15, 2008: 1). Turizm, AB için de gelir ve istihdam yaratarak geniş bir alana yayılabilen; bununla birlikte Avrupalılaştırma aşamasına ivme kazandırarak katkı sağlayan önemli bir aracı olarak değerlendirilmektedir.

Turizm sektörü, Avrupa Birliği yapısal fonlarından önemli ölçüde yararlanmaktadır, bu durumun, sahip olduğu ekonomik potansiyel ve istihdam yaratıcı özelliğinden kaynaklandığı bilinmektedir. Avrupa Birliği'nin turizm ile ilgili dolaylı turizm politikaları, doğrudan politikalarından fazladır. Bu durum, turizm sektörünün farklılık içeren ve heterojen olan yapısı ile açıklanabilir (Karakuş, 2003: 2).

Turizm açısından; Avrupa Birliği, yüksek gelir seviyesine sahip olan hem merkezi turizm ülkeleri hem de dış ülkelere gerçekleşen turizm faaliyetlerini içermektedir. Uluslararası turizm istatistiklerine göre, Avrupa Birliği % 50-55 pazar payıyla dünyanın en büyük turizm pazarı olarak bilinmektedir. Bu nedenle turizm, Avrupa Birliği için önemli bir sektördür ve Avrupa Birliği'nin gayrisafi milli hasılasının % 5.5'ini oluşturmaktadır (Sanal 15, 2008: 1).

Turizm, istihdam ve dış ticaretin GSYİH açısından bakıldığında Avrupa Birliği'nde temel ekonomik bir harekettir. Avrupa Birliği, turizm yıllık artış oranını ekonominin oranından daha üst düzeyde korumaya çalışacaktır. Avrupa Birliği ülkeleri; Avrupa'daki turizm hareketlerinin % 68'inin, turizm gelirlerinin % 75'ini, ve toplam dünya oranının % 41'ini, dünya genel toplamının % 39'unu, kendi içinde taşımaktadır (Rita, 2000: 434). 2004'den bu yana 12 yeni üye ülkeyle, Avrupa Birliği'nin GSYİH'i (mal ve hizmet çıktısı) Amerika'dan daha yüksektir (Sanal 16).

Avrupa turizmi, İzlanda'daki Eyjafjöll yer altı volkanının patlaması, Avrupa tatil ve seyahatçileri etkileyerek Avrupa ekonomisini de zor bir durumun içerisine sokmuştur. Böylece, 2008 yılından beri, tüm ekonomileri etkileyen ekonomik ve finansal kriz, turist hizmetlerindeki talepler üzerinde dikkate değer bir etki yaratmıştır. Söz konusu patlama sonucunda püskürttüğü volkanik kül bulutları nedeniyle Nisan ve Mayıs 2010 boyunca hava trafiğinde yaşanan aksamalar, turistler kadar seyahat acentaları, tur operatörleri ve havayollarında belirgin bir zarara ve çöküşe neden olmuş ve Avrupa'daki seyahatleri büyük oranda olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır (European Commissions, 2010: 2).

Tablo 4: Uluslararası Ziyaretçi Sayıları, Gelirleri ve Değişim Oranları (2008-2010)

Destinasyon	Uluslararası Ziyaretçi Sayıları					Uluslararası Turizm Gelirleri				
	(1000)		Değişim (%)		Pay (%)	US\$ (milyon)		Pay (%)		
	2008	2009	2010	09/08	10/09	2010	2008	2009	2010	2010
Avrupa	485,193	461,509	476,551	-4,9	3,3	100	471,797	410,932	406,251	100

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü (Turizm Öne Çıkan Olayları), 2011: 6

Tablo 4'e bakıldığında, Avrupa'da 2008 yılında, 485,195 milyon olan ziyaretçi sayısının, 2009 yılında 461,509 milyona düştüğü görülmektedir. Uluslararası turizm gelirleri ise, 2008 yılı itibariyle 471,797 dolar olarak hesaplanmışken, 2009 yılında ise 410,932 dolarda kalmış olduğu görülmektedir. Buna istinaden, Avrupa'da 2008-2009 yıllarında ziyaretçi sayılarında ve turizm gelirlerinde bir düşme olduğu görülmektedir.

Avrupa'da iyileşme (% 3 ile 471 milyon), ile bölgeyi etkileyen belirsiz ekonomi ve İzlanda volkanı patlaması ile hava trafiğinin aksamasından dolayı, diğer bölgelere oranla biraz daha yavaş gerçekleşmiştir. Ancak turizm hareketleri, 2010

yılının ikinci yarısından itibaren hız kazanmıştır. Bazı bölgeler bireysel olarak bölgesel ortalamanın üstüne çıkmış olsalar da 2009 yılının kayıplarını karşılamaya yetmediği görülmektedir (Sanal 17).

Tablo 5: Dünya Turizminde Liderler ve Aldıkları Paylar (2000-2010)

	2000	2010
Avrupa	66,58	58,05
Bağımsız Devletler Topluluğu	13,24	21,22
Ortadoğu/Arap Körfezi	5,96	6,59
Afrika Ülkeleri	1,65	1,32
Asya Ülkeleri	4,82	8,17
Amerika Ülkeleri	6,09	3,24
D.Asya Pasifikler	1,54	1,23

Kaynak: TÜROFED, 2011: 12

Tablo 5'e istinaden, 2000 yılında Avrupa ülkelerinin dünya turizmindeki payı % 66'lardan 2010 yılında % 58'e düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte, dünya turizminde, Afrika ve Amerika ülkelerinde pay oranının düştüğü görülmektedir. Ancak, Asya ve Ortadoğu/Arap Körfezi ülkelerinin pay oranlarında yükselme görülmektedir. Böylece, Avrupa ülkeleri pay oranlarını düşürürken Asya ve Ortadoğu turizmdeki pay oranlarını arttırmaya devam etmektedir.

2011 yılında, Avrupa Birliği üye ülkeleri (27) içerisinde yer alan oteller ve benzer konaklama işletmelerindeki gecelik konaklama sayıları 2010 ile karşılaştırıldığında % 3.8 oranında artış göstererek 1.6 milyonun üzerine çıkmayı başarmıştır. Avrupa Birliği üye ülkelerinde (27), gecelik konaklama sayılarının bu evrimi, son on yıldan fazla bir zaman içerisinde azalma ve artış dönemlerinin değiştiğini göstermektedir. 2003 yılında en düşük seviyede olmasının ardından, gecelik konaklama sayılarında dört başarılı yıl arka arkaya gelmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında ise, Avrupa Birliği üye ülkeleri içerisinde gecelik konaklama düşüşler yaşanmış, ancak 2010 yılında hem yerleşik olanların hem de yerleşik olmayanların gecelik konaklamaları 2011 yılında krizden çıkarak iyileşmeye başladığı görülmektedir (Eurostat, 2012: 1-3).

Tablo 6: Otel ve Benzeri İşletmelerde Gecelik Konaklama

	2011		Değişim 2011/2010, %			
	Toplam	Ayrı Olarak:	Toplam	Ayrı Olarak:		
		Yerleşik Olmayan	Yerleşik	Yerleşik Olmayan		
AB27	1 627.2	759.4	867.7	3.8	7.3	1.2

Kaynak: <http://europa.eu>, Erişim Tarihi: 22.05.2012

Tablo 6'ya bakıldığında, Avrupa Birliği ülkelerinde, otel ve benzeri işletmelerde gecelik konaklama toplamının 1,672.2 olduğu görülmektedir. Ayrıca, yerleşik ziyaretçilerin yapmış olduğu konaklamalar, yerleşik olmayan ziyaretçilere oranla daha fazladır. 2010 yılına oranla, 2011 yılında yerleşik olmayan ziyaretçilerin gecelik konaklama oranları artarken yerleşik olanların oranlarının azaldığı görülmektedir.

Tek pazarda çalışarak Avrupa Birliği dünya ticaretinin en büyük gücü olmuştur. Avrupa Birliği, çevredeki ileride olacak ekonomik gelişmelerin etkisini en aza indirgeyerek ulaşım, enerji ve araştırmaya yatırım yaparak ekonomik büyümenin devam ettirilebilirliğini araştırmaktadır.

Ekonomik belirsizliğin büyümesinin aksine, Avrupa Birliği destinasyonlarını ziyaret oranının, Ocak ve Ağustos 2011 ayları arasında, % 6 artmış olduğu tespit edilmiştir. Yunanistan (% 14), İrlanda (% 13), Portekiz (% 11) ve İspanya (% 8) gibi büyük ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalan AB üye ülkelerin destinasyonları, bu büyümeyle biraz rahatladıkları; ayrıca büyümeden oldukça önemli bir şekilde yarar sağladıkları ve paylarını aldıkları elde edilen bilgiler arasındadır. Uluslararası turizm gelirlerinde ilk on destinasyon arasında % 10'luk artışla İspanya'yı, İtalya, Almanya ve İngiltere takip etmektedir. Ayrıca uluslararası turizm gelirlerinde kazanan olarak nitelendirilen iki ülkeden biri de İspanya (% 10) olarak tespit edilmiştir (UNWTO World Tourism October Barometer, 2011: 3-5).

2011 yılında, 2012 yılı için tahmini olarak, 2011 yılına göre biraz daha yavaş, % 3-4 oranında artış olacağı açıklanmıştır, ancak 2010 (% 7) ve 2011 yılının olumlu sonuçlarının devam edeceği görülmektedir (Sanal 19, 2011:1). 2012 yılının

ilk sonuçlarına göre, uluslararası turizmin, ekonomik problemlere rağmen, büyümeye devam ettiği tespit edilmiştir (Sanal 20, 2012: 1). Hem gelişmiş hem de gelişmeye devam eden ekonomi destinasyonları, 2011 yılında ziyaretçi ve gelir açısından başarılı olmuşlar ve bu büyüme oranlarından yarar sağlamışlardır. Söz konusu duruma istinaden, uluslararası turizm gelirleri, İspanya'da 7 milyar dolar artarak 60 milyar dolara, Fransa'da 7 milyar dolar artarak 54 milyar dolara yükselmiş olduğu tespit edilmiştir (Sanal 10, 2012: 1).

Tablo 7: Uluslararası Turizm Gelirlerinde Dünya Liderleri

Sıralama		'08/07	09/08	10/09	11*/10	2008	2009	2010	2011*	2008	2009	2010	2011*	
'11	'10					US\$				(milyar)	Euro			
1	1 Amerika	13.4	-14.7	9.9	12.3	110.4	94.2	103.5	116.3	75.1	67.5	78.1	83.5	
2	2 İspanya	-0.4	-9.0	3.9	8.6	61.6	53.2	52.5	59.9	41.9	38.1	39.6	43.0	
3	3 Fransa	-2.9	-7.7	-1.1	10.1	56.6	49.5	46.6	53.8	38.5	35.5	35.1	38.7	
4	4 Çin	\$ 9.7	-2.9	15.5	5.8	40.8	39.7	45.8	48.5	27.8	28.4	34.6	34.8	
5	5 İtalya	-0.1	-7.2	1.4	5.5	45.7	40.2	38.8	43.0	31.1	28.9	29.3	30.9	
6	6 Almanya	3.2	-8.5	5.3	6.7	39.9	34.6	34.7	38.8	27.1	24.8	26.2	27.9	
7	7 İngiltere	1.6	-1.3	8.4	6.9	36.0	30.1	32.4	35.9	24.5	21.6	24.4	25.8	
8	8 Avustralya	10.7	10.3	-0.2	-6.2	24.7	25.4	29.8	31.4	16.8	18.2	22.5	22.6	
9	9 Makao (Çin)	26.2	6.6	53.5		16.9	18.1	27.8		11.5	13.0	21.0		
10	10 Hong Kong (China)	11.1	6.7	35.6	22.7	15.3	16.4	22.2	27.2	10.4	11.8	16.7	19.5	
11	12 Tayland	4.9	-9.0	15.7	26.0	18.2	16.1	20.1	26.3	12.4	11.5	15.2	18.9	
12	11 Türkiye	\$18.7	-3.2	-2.1	10.6	22.0	21.3	20.8	23.0	14.9	15.2	15.7	16.5	
13	13 Avusturya	7.6	-5.3	0.9	1.7	21.6	19.4	18.6	19.9	14.7	13.9	14.0	14.3	
14	14 Malezya	5.6	9.1	5.9	-5.1	15.3	15.8	18.3	18.3	10.4	11.3	13.8	13.1	
15	18 Singapur	10.9	-10.1	41.4	17.4	10.7	9.4	14.1	18.0	7.3	6.7	10.7	12.9	
16	16 İsviçre	6.7	-1.4	1.5	-0.1	14.4	14.1	15.0	17.6	9.8	10.1	11.3	12.6	

Tablo 7'nin Devam: Uluslararası Turizm Gelirlerinde Dünya Liderleri

17	17 Hindistan	14.4	8.3	18.1	19.6	11.8	11.1	14.2	17.5	8.0	8.0	10.7	12.6
18	15 Kanada	-0.2	-6.0	4.2	3.5	15.7	13.7	15.7	16.9	10.7	9.8	11.9	12.2
19	21 Yunanistan	2.8	-10.6	-7.6	9.3	17.1	14.5	12.7	14.6	11.6	10.4	9.6	10.5
20	20 Hollanda	-6.6	-2.3	9.6	6.8	13.3	12.4	12.9	14.4	9.1	8.9	9.7	10.4
21	24 İsveç	0.4	6.3	1.7	12.9	11.2	10.3	11.1	13.9	7.6	7.4	8.4	10.0
22	26 Kore	\$59.2	0.5	5.5	18.8	9.8	9.8	10.4	12.3	6.6	7.0	7.8	8.8
23	23 Meksika	\$ 3.4	-15.2	4.3	-0.8	13.3	11.3	11.8	11.7	9.0	8.1	8.9	8.4
24	30 Rusya	\$25.4	-20.9	-5.7	29.1	11.8	9.4	8.8	11.4	8.1	6.7	6.7	8.2
25	27 Portekiz	0.5	-7.2	10.0	7.2	10.9	9.6	10.1	11.3	7.4	6.9	7.6	8.1

Kaynak: www.unwto.org, Erişim Tarihi: 15.05.2012

1: \$: US\$; €: euro.

Tablo 7 incelendiğinde, 2011 yılında 2010 yılına göre, uluslararası turizm gelirleri sıralamasında bazı değişiklikler olmuştur. Dünyadaki lider ülkelerin sıralanmasında bazı ülkelerin gelirleri aynı kalırken, bazı ülkeler düşüş yaşamış ve diğerleri de üst sıralara yükselmeyi başarmışlardır. 2010 yılındaki ilk 10 sıranın 2011 yılında değişmediği görülmektedir. Amerika ve İspanya ilk iki sırada yer alan ülkelerdir. Ayrıca Çin, turizm gelirlerinde dördüncü sıradaki yerini korumuştur. Bununla birlikte, Türkiye onikinci sıradan onbirinci sıraya düşmüştür.

Özetle, AB'nin ekonomisinde turizmin etkisi; turizmin, emek yoğun sektörlerden biri olmasından dolayı AB tarafından yeni üye ve aday ülkelerde yaygınlaşması desteklenmektedir. Bunun yanında turizm sektörü özellikle bölgesel kalkınma ve yeni iş alanları yaratma açısından kurtarıcı sektörlerden biri olarak görülmektedir. Ayrıca turizm sektörü, turistlerin yaptıkları harcamalar üzerinden yeni üye ve aday ülkelere dolaylı olarak sermaye aktarımını da sağlamaktadır. Başka bir deyişle, bütçe açıklarını kapatıcı etkisi olan sektör, yeni üye ve aday ülkelerde, daha az riskli görünen ödemeler tablosu oluşmasına dolaylı olarak katkı sağlamaktadır (Ulu, 2010: 87).

3.4. Türkiye Ekonomisi ve Turizm

Türk ekonomisinin temel taşlarından olan turizm, dış ticaret açığı, enflasyon ve işsizlik sorunlarına çözüm arayan hükümetlerin özellikle üzerinde durduğu bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde kazandığı niteliklerle turizm; yatırımları ve iş hacmini geliştiren, gelir yaratan, döviz sağlayan, yeni istihdam alanları açan, sosyal ve kültürel hayatı etkileyen, siyasal bakımdan da önemli toplumsal fonksiyonların gerçekleştirilmesini kolaylaştıran bir sektör haline gelmiştir. Böylece, bu ekonomik olay, ülkelerin dikkatini çekerek bu sektöre yönelmelerine sebep olmuştur (Emekli, 2005: 102).

Turizm gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınma olarak görülmektedir. Türkiye’de gelişmekte olan bir ülke olarak, ekonomik problemlerin giderilmesi üzerindeki olumlu etkileriyle turizmi ekonomik kalkınma için gerekli görmekte ve turizmin geliştirilmesi amacıyla gerekli faaliyetler, eylemler, düzenlemeler ile ilgili konularda çalışılmakta ve ülke olarak, turizme daha çok önem vermeye başlanmıştır.

Turizm, döviz getirici etkisi, ödemeler dengesi, dış açıkların giderilmesi ve istihdamın yanı sıra GSMH’ye katkısıyla da ekonomiye yarar ve katkı sağlayan bir sektör olarak bilinmektedir. Ayrıca, yarattığı yeni istihdam olanakları ile işsizliğin azaltılmasını sağlayıcı tarafı, turizm sektörünün ekonomi içerisinde temel bir taş olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de turizmi değerlendirecek olursak, aktif dış turizm 1980’li yıllardan beri önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ayrıca, bu sektör, ekonomide faaliyete geçirilen bir program (1985 yılı) ile teşvik edilmek istenen sektörler içerisinde gereken yeri aldığını göstermiştir. Turizm alanında yapılan yatırımların artması da ülkenin ekonomisine önemli oranda katkı sağlayan kaynaklardan bir sektör olarak yerini belirlemiştir. Turizm gelirlerinin gayrisafi milli hasıla içerisindeki payı değerlendirildiğinde oranlar; 1985 yılında % 1.6, 1990’da % 2.1, 2000’de % 3.7 ve 2003’ de ise % 5.5 olarak görülmektedir. Turizm sektöründe, Türkiye ekonomisi için 2003 yılında ihracat % 68.2 oranında gerçekleştiği açıklanmıştır; ancak ihracatın ithalatı karşılama oranının düşük olması sebebiyle döviz getirisi elde etmek

yönünden, toplam nüfus içerisinde yer alan genç nüfus (15-24 yaş arası) payının % 20'ler gibi bir oranda olduğu için istihdam olanakları yaratma konusunda önem arz etmektedir (Yavuz, 2006: 162-163).

Turizm, birçok iç ve dış etkenlere bağlı olarak değişebilir, elastik bir yapıya sahip olan bir sektör olarak bilinmektedir (Seckelmann, 2002: 88). Turizm sektörü, Türkiye'nin ekonomik kalkınma stratejisinde anahtar sektör olarak kabul edilebilecek bir niteliğe sahip bir konumda yer almaktadır. 1980'lerden itibaren gösterdiği önemli gelişmelerle, Türkiye'de turizm, dünyadaki bütün turistler için de ünlü bir turist çekim merkezi durumuna gelmiştir. Özellikle, turist sayıları ve turizm gelirleri açısından, 1983-1989 yılları arasında, Türk Dış Turizminin, diğer geleneksel turizm gelirlerine oranla artışı bir önceki yıla karşılaştırıldığında % 127 ile rekor bir seviyeye ulaşmıştır (Çımat ve Bahar, 2003: 2).

Turizmi Türk ekonomisinde önemli bir yere getiren faktörlerden, Türkiye'nin, önemli bir turizm destinasyonu konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Elbette, Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle, turizme elverişli bir ülke olması da turizm sektörünün Türkiye'de ekonomik açıdan gelişmesinin bir başka nedeni olarak görülmektedir. Son yıllarda, özellikle de üzerine eğilmek gereken bir sorun olarak karşımıza çıkan ekonomik sorunlardan birisi cari açığın azaltılmasıdır. Böylece, turizmin bu cari açığın kapatılmasında katkı sağlayacağı bir rol oynadığı için turizm sektöründe ayrı ve önemli bir yer teşkil etmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin turizm sektöründe, turizm gelir ve gider dengesi içerisinde, turizm gelirlerinin turizm giderlerine göre oldukça fazla olduğu görülmektedir (Uçak, 2011: 93).

Turizm üzerine yapılan son zamanlardaki araştırma konuları hususunda, yoğun olarak "Turizm İş (Sektör) Geliştirme (Tourism Business Development)" üzerinde durulduğu tespit edilmiştir. Böylece, turizmin, genel olarak ifade edildiği gibi, yalnızca döviz ticaretini simgelemediği, bunun yanı sıra istihdam olanağı, turizm endüstrisinin büyümesine ivme kazandırdığı ve buna benzer etkiler yarattığı mevzusunda genel olarak anlaşmaya varıldığı açıklanmıştır. Böylece, turizmin gelişmesi ve geliştirilmesi, birçok devletin plan ve programları içerisinde bir hedef olarak gösterilmektedir (Zortuk, 2009: 231).

Türkiye’de turizm, özellikle, 1980 yılının ardından oldukça büyük bir gelişme göstermiş olup, ülkenin kalkınmasını üst seviyelere taşıyıcı bir rol üstlendiği görülmektedir. 24 Ocak 1980 yılında alınan ekonomik kararların ardından, Türkiye izlediği ithal ikameci politikayı bırakarak, ihracata yönelik bir sanayileşme stratejisi takip etme yönünde karar almıştır. Bu şekilde, Türkiye’de ihracat odaklı sanayileşmede turizm sektörü; nispi olarak değerlendirildiğinde ucuz, etkin, kolay, ve verimli bir araç olarak görülmüştür (Tosun, 2001: 291). Türkiye, turizm sektörünün ekonomi içerisindeki önemli rolünü gelişme yolundaki ülkeler arasındaki yerini üst seviyelere taşımak için gelişme yolunda adımlarını hızlandırmıştır.

Turizmin Türkiye’nin GSMH’sı içerisindeki payı, 1980 yılında % 0.6’dan 2003 yılında % 5.5’e yükselmiş olduğu açıklanmıştır. Turizmin ihracat geliri içindeki payı ise aynı yıllarda % 11.2’den % 28’e; dış ticaret açığını kapama payı ise % 6,5’den % 86’ya çıkarak sürekli artmaya devam etmiştir. Ayrıca 2005 yılı içerisinde, turizm sektörü Türkiye genelinde çalışan nüfusun % 5,5’ine karşılık gelen 1 milyonu aşan bir istihdam yarattığı tespit edilmiştir. Dolaylı istihdam ile ise bu sayı 2.5 milyona denk gelmektedir (Bahar ve Kozak 2005: 7).

1980 yılı sonrası turizme önemli teşvikler sağlanmış olduğu görülmektedir. Bu durumu açıklayan önemli husus ise, dünya üzerinde gerçekleşen küreselleşme hareketlerinin hızlı adımlarla ilerlemesi olarak yorumlanmaktadır. Küreselleşme hareketlerinin hızlanması ve dünyayı sürüklediği her alanda hızlı değişimlere sürüklemiştir ve böylece turizm sektöründe bu değişimlerden önemli derecede etkilendiği görülmüştür.

Türkiye’nin turizm sektörüyle ilgili temel değişimi 1980’li yılların ortalarında başlamıştır. 1980’den önce, turizmde toplam sabit yatırım % 1’in altındaydı ve GSYİH içindeki payı 60,000 yatakla % 0.8’di. 1985’de, uygulanan yeni plan ve programlarla yükselen bir sektör konumuna geldi; böylece sektöre artan yatırımlarla ekonomik büyümeye büyük ölçüde katkı sağlamış oldu. GSYİH’de turizmin payı 1980’de % 0.8 ‘den 2007’de % 7 ‘e çıktı (Zortuk, 2009: 231-232).

Döviz gelirlerini arttırıcı yönü nedeniyle hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkeler tarafından turizm sektörünün geliştirilmesi için bu sektöre katkı sağlayacak

alanların yönlendirilmesine çalışılmaktadır. Turizmin doğrudan etkilerinin yanında aynı zamanda dolaylı etkileri de vardır. Bu etkiler, turizm dışındaki diğer sektörlerle olan etkileşimleri yani dışsal ekonomi olarak yorumlanmaktadır. Örnek vermek gerekirse, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimlerinde turizm sektörü önemli katkılar sağlamaktadır. Döviz geliri, aynı zamanda sanayileşmeye de katkıda bulunarak, gerekli alt yapı oluşturulduğunda turizm potansiyelinden istenilen fayda elde edilecektir. Emek yoğun ve yüksek katma değeri olan bir sektör olarak turizm, yerel işgücü üzerinde de olumlu rol oynamaktadır. Bu durumda da gelir dağılımında bölgesel farklılıkları ortadan kaldıran bir özelliğini göstermektedir (Afşar, 2007: 8). Bununla birlikte, turizmin Türk ekonomisine sağladığı katkılar, ulaşım sektörüne olumlu yönde etki etmektedir ve bu sektöre de katkı sağlayarak gelişimini hızlandırmakta olduğu açıklanmaktadır.

Türkiye’de turizm sektörü, her yıl artan turizm gelirleri ile büyüyen ve büyüme potansiyeli olan bir sektör olarak görülmektedir (Koyuncugil ve Özgülbaş, 2010: 46). Türkiye’de uluslararası rekabete açık uygulanabilir bir turizm sektörünü destekleyen ekonomideki gelişmeler ve diğer sistemler yavaş yavaş ve aşama aşama ortaya çıkmıştır. Kendi sınır ve maliyetleri bulunmasına rağmen, turizm ve diğer sektörler arasındaki etkileşim genel olarak olumlu sonuçlar doğurmuştur ve bölgelerarası ciddi sosyal ve ekonomik farklılıklar yaşayan bir yerin yerel gelişimine katkıda bulunan bir sektördür (Göymen, 2000: 1029).

Türkiye ekonomisi içindeki yerinin belirlenebilmesi, turizmin, Milli gelir üzerindeki etkisinin yanı sıra ödemeler bilançosu açıklarının kapatılmasında sağladığı katkıyla orantılı görünmektedir. Her iki konuda gerçekleştirilen başarılı faaliyetler, turizmin ekonomideki yerini de yukarılara taşıyacağına göstergesidir. Bununla birlikte, ekonomik bakımdan turizm; milyonlarca insanı tüketici ve üretici olarak etkilemektedir. Ekonomik gelişmenin itici ve sürükleyici bir gücü olarak turizm en başta; mal, ürün ve hizmetlerin tüketimini ve bunları üreten kurum ve kuruluşlar içinde bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. Söz konusu bu ihtiyaçların artması ile daha fazla üretme zorunluluğu, yatırımları, üretimi ve gelirleri yükseltme olanağını yakalamıştır ve yükseltmiştir (Dilber, 2007: 205-206).

Turizm hareketleri, dünyada hızlı bir gelişme gösterirken, Türkiye de aynı şekilde hem ekonomi politikaları hem de mikro bazda turizm alanında oldukça hızlı bir yükselme göstermiştir. Turistik amaçlı yapılan yatırımlarda olan artışla birlikte, milli gelir içinde turizmin payının büyümesi, ödemeler dengesine olan olumlu yöndeki katkısı, hizmet sektöründe öncelikli istihdam alanı durumuna gelmesi ve yabancı sermayeyi ülkeye çekmesi bu sektörün önemini net bir şekilde gözler önüne sermektedir (Çımat- Bahar,2003: 4).

Turizm sektörü, elastik bir yapıya sahip olması nedeniyle ulusal veya uluslararası en ufak bir olumsuzluktan etkilenmektedir. Bu nedenle, bazen turizm gelirleri turizm giderlerinden düşük olmaktadır. Böylece, dış ödemeler bilançosunun da bu durumdan olumsuz yönde etkilenmesi kaçınılmaz bir gerçektir.

Türk ekonomisinde genel eğilim, hizmet ve sanayi sektöründe hem üretimin hem de talebin genişlemesi olarak açıklanmaktadır. Bu duruma göre turizmin, ekonominin genel eğilimine orantılı olarak gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, Türkiye'nin geleneksel tarım ve sanayi ürünlerinin ihracatından, kısa ve orta vadede, gerekli döviz gereksinimini tamamıyla giderebilecek bir gelişme göstermesini beklemek, gerçekleşmesi oldukça zor bir durumdur. İşçi dövizleri ve dış finansman girdileri ise her zaman istenen düzeylere ulaşamamaktadır. Bu nedenle de dış aktif turizmin, Türkiye için önemli döviz girdisi sağlayabildiği ve sağlayabileceği görülmektedir (Çımat- Bahar,2003: 4).

Tablo 8: Yıllar İtibariyle Turist Sayısı ve Turizm Geliri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi (bin kişi)	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması (Milyon\$)	Değişim %
1990	5 389	20,9	2 705	5,8
1991	5 517	2,4	2 654	-1,9
1992	7 076	28,3	3 639	37,1
1993	6 500	-8,1	3 959	8,8
1994	6 670	2,6	4 321	9,1
1995	7 726	15,8	4 957	14,7
1996	8 614	11,5	5 650	13,9
1997	9 689	13	7 008	23,9
1998	9 752	0,6	7177	2,4
1999	7 464	-23,4	5 193	-27,64
2000	10 412	39	7 636	47
2001	11 569	11	8 090	5,9
2002	13 247	14,5	8 481	4,7
2003	14 030	5,3	9 677	14,1
2004	17 517	24,86	12 125	25,3
2005	21 124	20,6	13 929	14,8
2006	19 819	-6,2	12 553	-9,8
2007	23 341	17,77	13 990	11,4
2008	26 337	12,83	16 761	19,81
2009	27 077	2,81	15 853	-5,42
2010	28 511	5,74	15 577	-1,74
2011	31 456	9,86	17 798	14,3

Kaynak: <http://www.tursab.org.tr>, Erişim Tarihi: 20.02.2012

Tablo 8'e bakıldığında, Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı 1993 ve 1999 yıllarında azalmıştır, ancak 1990 ve 2011 yılları arasında kalan diğer yıllarda artış göstermiştir. Bu artışlara rağmen bu ziyaretçilerin harcamaları 1991, 1999, 2006, 2009 ve 2010 yıllarında azalmıştır. Bu duruma istinaden değişim oranlarında da

oyunamalar olmuştur ve bu yıllarda değişim oranları eksi olarak ekonomiye yansımıştır.

Turizm gelirlerinin 2010 yılındaki GSMH içinde % 2,8 'lik bir pay oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu oranın, dünya ortalamasından geride olmasına rağmen, Türkiye için ekonomik anlamda önemli bir katkı olarak yorumlanmaktadır (Koyuncugil ve Özgülbaş, 2010: 46).

Tablo 9: Turizm Gelirlerinin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı (Cari Alıcı Fiyatlarıyla)

Yıllar	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla		Gelir	Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı %
	Milyon TL	Milyon \$	Milyon \$	
1998	70.203,0	270.947,0	7.808,9	2,9
1999	104.596,0	247.544,0	5.203,0	2,1
2000	166.658,0	265.384,0	7.636,0	2,9
2001	240.224,0	196.736,0	10.066,5	5,1
2002	350.476,0	230.494,0	11.900,9	5,2
2003	454.781,0	304.901,0	13.203,1	4,3
2004	559.033,0	390.387,0	15.887,7	4,1
2005	648.932,0	481.497,0	18.153,5	3,8
2006	758.391,0	526.429,0	16.850,8	3,2
2007	843.178,0	648.754,0	18.487,0	2,8
2008	950.534,0	742.094,0	21.950,8	3,0
2009	952.559,0	616.703,0	21.249,3	3,4
2010	1.105,101,0	735.828,0	20.806,7	2,8

Kaynak: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr>, 25.02.2012

Tablo 9 incelendiğinde turizm gelirlerinin gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payı yıllar itibariyle artmasına rağmen, milli hasıla içerisindeki payının 1999 yılında azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte 2000-2003 yılları arasında turizm gelirlerinin milli hasıla içerisindeki payı artış göstermesine rağmen, 2004-2010 yılları arasında sürekli bir düşüş yaşamıştır ve % 2,8'e kadar düşmüştür. Ancak, yine de bu oran Türkiye ekonomisine önemli oranda katkı sağlamıştır.

Turizmin ülke ekonomisine olan katkısının fazla olduğu ülkelerde bu sektörde çalışanların ülke aktif nüfusu içindeki payı yüksektir. Türkiye'de tarım ve

sanayi hareketlerine uygun olmayan yörelerin, turizm sektöründe değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü, bu şekilde iç göç oranı düşürülmüş olup işsizlikte bu sayede azaltılır. Ayrıca, turizmde gerçekleşen harcamalar, milli hasılayı artırırken, yan sektör alanlarında işgücü ve gelir ortaya çıkarır, vergi yolu ile devlet bütçesine kaynak sağlayarak olumlu yönde ülke ekonomisini etkiler (Afşar, 2007: 9).

Türkiye’de turizm endüstrisinin gelişmesi, 1923-1963 arası planlı dönem öncesi ve 1963’ten günümüze kadar olan süre ise planlı dönem olarak sınıflandırılabilir. Planlı dönem öncesi, sektörle ilgili gelişmeler oldukça kısıtlı olduğu bilinmektedir; ancak turizmin devlet gündeminde yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde, “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu” 22 Mayıs 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, yerli ve yabancı yatırımcılar için vergi indirimleri ve bazı teşvik unsurları içerdiği görülmektedir. Planlı dönem, turizmdeki temel gelişme ve ilerlemelerin gerçekleştiği evre olarak değerlendirilmektedir. Turizm politikasının esas hedefi, turizm gelirleriyle ödemeler dengesine katkı; döviz gelirlerini arttırmak; yeni istihdam alanları yaratmak ve Türk vatandaşlarına tatil imkanları sağlamak olarak açıklanmaktadır ve bu amaçla organizasyonlar, yasal ve finansal düzenlemeler, özel projeler gibi birçok araç kullanılmıştır. Turizm Bakanlığı, Turizm Bankası, TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği) bu dönemde kurulmuştur (DPT, 2006: 6-7).

Turizm sektörünün 1980-2009 yılları arası gerçekleşen hızlı gelişimi temel makro büyüklükler açısından incelendiği zaman, 1980 yılında 326.7 milyon dolar turizm geliri, oldukça büyük bir artışla 21.9 milyar dolara yükselmiş olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde, aynı yıllar için turizm gelirlerinin GSMH’ya oranı % 0.6’dan % 2.9’a kadar çıkmıştır. Türkiye’nin Atatürk döneminden sonra yani 1947 yılından beri neredeyse hiç kapanmayan ve sürekli açık veren dış ticaret açığının da % 31.4’ü, 2008 yılı verileri ile turizm sektörü tarafından kapatıldığı görülmektedir. 1980’de % 11.2 olan turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı, 2000 yılında yükselerek % 27.8’e ulaşmıştır; ancak 2008 yılında belli oranda bir düşüş göstererek % 16.6 olmuştur (Bahar, 2008: 65).

BÖLÜM IV

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TURİZM POLİTİKALARI

4.1. Avrupa Birliği'nin Turizm Politikalarının Tarihçesi

Avrupa Birliği, yakın bir tarihe kadar turizm konusunu, sektörel anlamda, ciddi bir şekilde ele almamış, turizm faaliyetleriyle dolaylı olarak ilgilenmeyi tercih etmiş olduğu bilinmektedir. Avrupa Birliği'nin, turizm konusunda hukuki bağlayıcılığı olan ve bu alandaki faaliyetlerini düzenleyen ortak bir politikası bulunmamaktadır. Bu duruma istinaden, Birliğe üye olan her ülke ayrı turizm politikası yürütmektedir. Turizm alandaki faaliyetler, daha çok turizm sektörü ile bağlantılı konular kapsamında ele alınmış olup, tek başına bir turizm politikası gerçekleştirilmemiştir.

Birlik, ulaştırma, çevre, vergi, eğitim, rekabet, tüketicilerin korunması ve KOBİ'lere yönelik takip ettiği politikalarda turizm sektörüne dikkate alınmasına rağmen, başka bir turizm politikası oluşturmak konusunda çekimser kaldığı görünmekteydi. Bu durumun nedenlerinden biri, o dönemlerde, turizmin istihdam, ekonominin gelişmesi, özellikle de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler'in (KOBİ) geliştirilmesinde ki payının farkında olunmamasından kaynaklanmaktadır (Turizm Yıllığı, 2003a: 31).

4.1.1. Turizm Politikalarının Oluşturulması

Turizm politikaları, birçok alandan etkilenebilen politikalar olması nedeniyle uzun bir süre zarfında, Birlik tarafından ortak bir politika kapsamında ele alınması düşünülmemiştir. Fakat, alınan birçok karar içerisinde turizm alanı konu olmuş ve politika oluşturulması adına adımlar atılmıştır. 1980'li yıllara kadar, AB'de turizm

politikalarını etkileyen alanların; istihdam, çevre, kültür ve tüketici politikaları çerçevesinde şekillenmiş olduğu görülmektedir. 1980'li yılları izleyen dönemde de, turizm sektörünün, bir başlık halinde, politika yaratma sürecinin içerisine dahil olmaya başladığı görülmektedir (Ateşoğlu, 2006: 43-44).

1980'lerden önceki tarihlerde turizm ile ilgili alınan bazı mevcut kararların olduğu görülmektedir; fakat alınan bu kararlar, turizm alanıyla doğrudan ilişkili kararlar olarak nitelendirilmemiştir. Alınan bu dolaylı kararlar ve tarihlerini incelemek gerekirse; 1968'de yılında, otel, kahve ve restoranlar için ilk defa ayrıntılı personel mevzuatı düzenlenmiştir. Bununla birlikte, 1975 yılında yürürlüğe giren direktif vasıtasıyla, çeşitli faaliyetler dolayısıyla hizmet sunma ve şirket kurma özgürlüklerinin etkin kullanımının kolaylaştırılması fikri benimsenmiştir ve yine aynı yılda, oluşturulan Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu, her ne kadar turizme doğrudan etki etmese de turizm sektörüne odaklanılmasını sağlamıştır. Bir sonraki yıl, yıkanma suyu kalitesi ile alakalı bir yönerge yürürlüğe girmiş olup, Akdeniz'in kirlenmesini engellemek amacıyla Barcelona Antlaşması imzalanmıştır. Ayrıca, Mayıs 1977'de gerçekleşen Avrupa Zirvesinde etkili bir AB çevre politikası oluşturulması kararı alınmış ve 1979 yılında da Avrupa Konseyi, yaban kuşlarının korunması adına bazı önlemlerin ele alındığı saptanmıştır. Konsey, 1973-1984 yılları arasında su, hava ve gürültü kirliliği, atıklar, kimyasal maddeler ve doğanın korunması ile alakalı 63 yasal düzenleme belirlemiş ve yürürlüğe koymuştur (Sivil, 2007: 49).

Özetlemek gerekirse; AB, 1990'lı yılların başına kadar olan süreç içerisinde, turizm sektörünün yaratmış olduğu bölgesel kalkınmanın ve istihdamın etkisinin ve öneminin farkında olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, sadece sektörel bir uygulamada veya çalışmada bulunmayı tercih etmemiştir. Bu sebeple, turizm alanında gerçekleşmesi gereken hareketleri de dolaylı yoldan devam ettirmiştir. 1990'lı yıllardan sonraki döneme bakıldığında ise, turizm sektörü adına daha ciddi girişimler gerçekleştirilmiştir. Bu durumlara ilaveten, 1980'li yıllara kadar izlenen hiçbir turizm politikası yoktur denilmesi yanlıştır; sadece takip edilen politikalar, daha çok bölgesel geliştirme ve çevre ile ilişkili konularla sınırlı kalmış olduğu belirlenmiştir (Paksoy, 2005: 58).

4.1.2. 1980’li Yıllarda Turizm Politikası

Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi’ne 1 Temmuz 1982 tarihinde, turizm politikası oluşturulması ve bölgesel fonlar gibi bazı desteklerle, turizm sektörünün geliştirilmesi adına, Topluluk Turizm Politikasının Temel Prensipleri isimli raporunu sunmuş ve böylelikle turizmde bir politika oluşturulması ihtiyacını ortaya koymuştur (Commission of the European Communities, 1982: 34).

Avrupa Konseyi, “Topluluk Turizm Politikasının Temel Prensipleri” isimli bu raporu inceleyerek, prensip olarak turizm politikası oluşturulmasının gerekliliğine karar vermiş olduğu bilinmektedir. Bu duruma ilaveten, politika oluşturulmadan önce ilk adımını da ‘turizm’ kelimesinin tanımını yaparak atmıştır. Raporun içeriği irdelendiği zaman, karşımıza çıkan konular ise politik, turizm politikası ve turizm politikasıyla ilişkili konular olduğu görülmektedir. Bu raporla birlikte, turizm politikalarının yaratılmasının, yine bu politikaların başka konularla ilişkilendirilmesinin gerçekleştirilmesine çalışılmış olup bu süreç içerisinde karşılaşılabilecek sorunların tespiti ve çözümlenmesine ilişkin çalışılma yapılması konusunda etkili olacağı vurgulanmıştır.

Raporda, turizm politikasına dair değinilen konular arasında; bölgesel politika ve turizm politikası arasında gerçekleşebilecek etkileşimler, çevresel, kültürel koruma, turistlerin serbest dolaşımı, turist haklarının, güvenliklerinin sağlanması, bu sektörde çalışan kesimin eğitimi, nitelikleri ve çalışma koşullarının belirlenmesi ve geliştirilmesi, üye devletlerde KDV oranının uyumlaştırılması, ulaşım için gereken altyapısının sağlanması yer almaktadır. Bununla birlikte, acil olarak üzerinde çalışılması ve konuşulması gereken konular, turizmin çeşitlendirilmesi, kültür turizmine, kırsal turizme önem verilmesi ve geliştirilmesi, turizmin mevsimsellik özelliğinin değiştirilerek sezon dışında düşük ve orta gelir düzeyinde yer alan kesimlere ve gençlere tatil imkânı sunarak turizme teşvik etmek ve geliştirmek olarak belirlenmiştir.

Avrupa Topluluğu’nda, ortak bir turizm politikası oluşturulması için yapılan diğer önemli bir girişim, 1984 yılı Nisan ayında üye ülkelerin turizm bakanları tarafından Avrupa Komisyonu’nun faaliyete geçmesini sağlamalarıyla gerçekleştiği

bilinmektedir. Avrupa Komisyonu'nun eyleme geçmesiyle birlikte, 1986 yılında "Aksiyon Planı" hazırlanmış ve turizm sektöründe 6 temel konuya dikkat çekilmiştir: Toplulukta turizm hareketlerinin geliştirilmesi, turizmin mevsimsel ve coğrafi dağılımının geliştirilmesi, turistlerin bilgilendirilmelerinin daha iyi ve etkin olması, tüketici olarak korunmaları, turizm sektörünün çalışma koşullarının iyileştirilmesi, turizmle ilgili sorunların çözümü için bir danışma ve işbirliği mekanizması geliştirilmesi, mali araçların ve yapısal fonların daha etkin kullanılmasıdır (Sanal 24). Ayrıca, 1986 yılında, Turizm Danışma Komitesi kurulmuş olup, bu komite üye devletlerin temsilcilerinden oluşmuştur (TOBB, 2006: 2).

Turizm alanından sorumlu Komisyon tarafından, 23–24 Kasım 1987 tarihinde, "The Tourism Sector- Horizon 1992" (DG VII-A4 Tourism) isimli bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta, Avrupa Birliği turizm politikasına daha açık, ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde yer verilmiş olduğu görülmektedir.

4.1.3. 1990'lı Yıllarda Turizm Politikası Gelişmeleri

1990'lı yıllarda AB, turizme sektörel olarak yaklaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte, AB, turizm için birçok karar almış ve bu kararların uygulanması için gerekli kurum ve kuruluşlara görev ve sorumluluklar yüklemiştir.

4.1.3.1. Avrupa Turizm Yılı İlanı

Avrupa Parlamentosu'nun, 21 Aralık 1988 tarihindeki girişimi neticesinde, Komisyon'dan gelen teklife istinaden, Konsey, 1990 yılını "Avrupa Turizm Yılı" olarak ilan etmiştir. Ayrıca, bu konuya ilişkin bir eylem program kararını teyid etmiştir. "Avrupa Turizm Yılı" ilanının amacı ise, Avrupa'nın oluşturulabilmesi için turizmin entegre özelliğine dikkati çekmek, turizmin ekonomik ve sosyal önemini vurgulamak olarak belirlenmiştir.

Konsey'in, Avrupa Turizm Yılı için belirlediği iki temel hedef (Commission of the European Communities, 1991:13) ;

1. Vatandaşlar Avrupa'sının, turizmin bütünleştirici rolünden yararlanarak büyük ve sınırlardan arındırılmış bir Avrupa'nın gelişimine zemin hazırlamak,

2. Turizm sektörünün özellikle bölgesel politika ve istihdam yaratmadaki ekonomik ve sosyal açıdan önemini vurgulamaktır.

Bu iki temel hedef doğrultusunda Avrupa Turizm Yılı'nın etkinliği dört faktör çerçevesinde belirginlik kazanmaktadır. Bu faktörler (Commission of the European Communities, 1991: 7);

1. Bilgi alışverişinin ve Komisyon'la turizmden sorumlu yetkililer arasındaki işbirliği ve görüş alışverişinin sağlanmasıdır. Ayrıca Avrupa Turizm Yılı, yerel ve ulusal yönetimler, turizm sektörü temsilcileri ve mesleki kuruluşların birbirleriyle ve Komisyon'la olan ilişkilerinin daha da güçlenmesine olanak tanımıştır.

2. Avrupa Turizm Yılı boyunca, turistik arzın çeşitlendirilmesi ve kalitenin iyileştirilmesi yönünde AB düzeyinde ve tüm Avrupa'da, sektörde uzmanlaşmış dalların birçoğunun faaliyete geçirilmesine fırsat vermiştir. Özellikle, kültürel ve kırsal turizmin geliştirilmesi ve gençlere yönelik turizm hareketlerinin yaygınlaştırılmasını belirten çeşitli projeler desteklenerek uygulamaya konulmuştur.

3. Turizm Yılı çerçevesinde, ulusal düzeyde hazırlanan projelerle birlikte çeşitli üye devletler ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri tarafından şehir, kırsal, kültürel, gençlik ve sosyal turizme yönelik olarak hazırlanan çeşitli projeler desteklenmiştir.

4. Avrupa içindeki ve dışındaki turizmcilerin, Avrupa turizminin zenginliği ve çeşitliliği konusunda bilgilendirilerek yönlendirilmeleri için çeşitli tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve uluslararası düzeyde Avrupa turizminin özelliklerine dikkat çekilmiştir.

Avrupa Birliği'nin, çerçevesinde harcadığı toplam tutarın 7.74 milyon Euro olarak hesaplandığı açıklanmıştır. Bununla birlikte, Avrupa Turizm Yılı'nın başarılı bir süreç olarak değerlendirilmesinin, Komisyon'a göre bazı sebepleri mevcuttur ve bu sebepler aşağıdaki gibidir (Commission of the European Communities, 1991: 14-15);

1. Avrupa Turizm Yılı, ulusal ve yerel kuruluşlar, turizm endüstrisi temsilcileri ve ticari birlikler ve Komisyon arasında daha yakın bağlantılar kurulmasına imkân

vermiştir. Bir diğer yönden ise, Komisyon içinde enformasyon, çevre, sosyal ve bölgesel politika gibi alanlardan sorumlu bölümler arasındaki işbirliği de güçlenmiştir.

2. Avrupa Turizm Yılı içerisindeki süreçte turizm hizmet arzını çeşitlendirecek ve geliştirecek projelere önem verilmiş ve kırsal, kültürel ve çevresel alanda dikkat çekici gelişme ve ilerlemeler sağlandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, üye ülkeler arasında deneyimlerin paylaşılması ve yeni girişimlerin olması ve gelişimi için bir yapı oluşturulmuştur.

3. Avrupa Turizm Yılı aracılığıyla, turizm sektörünün gelişimi, uluslararası bir yaklaşım kazanmıştır. Bu duruma istinaden, bu yıl, AB ülkelerinin hükümetlerine, tüketicilere, tur operatörlerine, otelcilere turizmin önemli ve dikkate alınması gereken bir sektör olduğunu bir kez daha ispat etmiştir.

4. Turizm sektörü ile Avrupalı olmanın bilinci anlaşılmış ve bu yıldan elde edinilen tecrübe AB'nin yapmış olduğu harcamaların çarpan etkisinin yüksek olduğunu göstermiştir.

1990 yılının Avrupa Turizm Yılı olarak ilan edilmesiyle birlikte, hem Avrupa'da hem de üçüncü ülkelerde yapılması istenilen tanıtımın gerçekleşmesine katkı sağladığı belirlenmiştir. Ancak, aynı yıl içerisinde Körfez Savaşı'nın çıkması, sadece o bölgede bulunan ülkelerin değil, tüm dünyada gerçekleşen turizm aktivitelerine olumsuz yönde etki etmiştir. Bu savaş sonucunda, 1990-1991 yılları arasında gerçekleşen Avrupa'daki seyahat acentalarının faaliyetlerinde, ortalama % 50-75 arası bir düşme tespit edilmiştir. Buna ilaveten, AB ülkelerinde faaliyet gösteren 40.000 seyahat acentasından 28.000'i iflas etme noktasına gelerek, Komisyon'dan yardım talep ettiği açıklanmıştır (Avcıkurt, 1997: 75).

4.1.3.2. Mc Millan Scott Raporu

Avrupa Parlamentosu, Birlik ortak turizm politikası için bir rapor hazırlanmasını talep etmiş ve bunun içinde Turizm ve Ulaştırma Komisyonuna Ekim 1990'da bu görevi vermiştir. Rapor için, raportör olarak ise M.McMillan Scott'u tayin etmiştir. Komisyon, talep edilen bu rapor üzerine çalışırken istihdam, bölgesel

politika, ekonomik, finansal komisyonlar gibi birçok değişik komisyonla işbirliğinde bulunmuş ve bu komisyonların da fikir ve bilgilerinden faydalanma olanağı bulunmuştur. Böylece, tüm çalışmaların sonucunda, M.McMillan Scott, hazırlanan bu raporu, 30 Mayıs 1991 tarihinde Avrupa Parlamentosu'na sunmuştur. Bu raporun, Birliğin turizm politikasına ilişkin önemli gelişmelerini içermekte olduğu bilinmektedir. Buna ilaveten, bu zamana kadar turizm sektörünün genellikle ekonomik yansımalarından bahsedildiği; ancak ekolojik ve sosyal yönleri açısından değerlendirilmediği vurgulanmıştır (Sivil, 2007: 55).

McMillan Scott Raporu'nda; turizm eylem planının kısa bir süre içerisinde faaliyete geçmesi, turizm ile ilgili uygulamalarda fikir ve bilgi alışverişi olması, turizm ile ilgili alanlardaki değişikliklerin izlenmesi gibi önemli konuların yer aldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, Avrupa Turizm Yılı sürecinde, her ne kadar Avrupa'nın tanıtımı konusunda başarı elde edilmiş ve dikkate değer gelişmeler gerçekleştirilmiş olsa da, tam anlamıyla istenilen hedef ve amaçlara erişilemediği görülmektedir.

4.1.3.3. Maastricht Antlaşması

1960'lı yıllarda yaşanan hızlı ilerleme, 1970'li yıllarda dünya ekonomisindeki krizin etkisiyle yavaşlama dönemine girmiştir. Üye ülkeler arasında bir ortak pazar kurulmuş olmasına rağmen; kişilerin, hizmetlerin, malların ve sermayenin serbest dolaşımını önleyen tarife dışı uygulamalarda artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, Komisyon, 1985 yılında, kişi, mal, hizmet ve sermayenin serbestçe dolaşabileceği ve hiçbir idari, teknik, mali ve fiziki engelin olmayacağı bir iç pazarın bitirilmesi için öncelik kullanmıştır. Bununla birlikte, İç Pazarın tamamlanmasına ilişkin bir dizi öneri oluşturulmuştur. Ayrıca, 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Tek Avrupa Senedi ile Topluluk Antlaşmalarının kapsamına iç pazar hedefinin de alındığı açıklanmıştır (TOBB, 2002: 5). Tek Avrupa Senedi, üye devletlerin kendileri arasında kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını tamamıyla gerçekleştirilmiştir (Koç, 2001: 5).

AT'de, tek para birimi ve ortak bir merkez bankası sistemine bağlı bir "ekonomik ve parasal birlik" ve ortak dış ve savunma politikası ile bağıntılı bir

“siyasi birlik” gerçekleştirilmesini talep eden Avrupa Birliği Antlaşması, yani Maastricht Antlaşması, 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanarak; 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Sanal 25).

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile AET’ye yeni görev ve sorumluluklar yüklenmiştir ve böylece, günümüzdeki Avrupa Birliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, tek para birimine geçişin sağlandığı ve Avrupa Vatandaşlığı kavramının getirildiği açıklanmıştır.

Maastricht Antlaşması’nın hedefi; ekonomik hareketlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; büyümenin sağlanması aşamasında, enflasyonsuz, sürdürülebilir ve çevre korumasına önem verme konularının değerlendirilmesi; üye ülke ekonomilerinin uyum içerisinde olmaları ve birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupa vatandaşları için daha güçlü bir Birlik oluşturulması olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Maastricht Antlaşması olağan karar alma mekanizması yöntemlerini, Parlamento onayı, danışma ve işbirliği gibi, bazı yeni alanlara genişleterek; yeni bir yol olarak “ortak karar alma” konusu üzerinde çalışmış ve bu kararları düzenlemiştir (Sanal 25).

Maastrich Antlaşması’nda, bir turizm politikası ortaya çıkarılması için olması gereken esas prensipler dikkate alınmamıştır. Ancak, bu anlaşma ile birlikte, turizm sektörü, ilk kez, Avrupa Topluluğu'nun eylem programı içerisine dahil edilmiştir. Bu zamana kadar, turizm alanında izlediği belli bir politikası olmadığı bilinen Topluluğun, böylece ilk defa sektörel bir yaklaşım gerçekleştirmiş olduğu görülmektedir. Turizme olan bu sektörel yaklaşımın bazı nedenleri olduğu açıklanmıştır. Bu nedenler; turizm sektörünün Birlik içerisindeki büyüme ve istihdama sağladığı önemli katkısı, turizm alanında Topluluk seviyesindeki politikalarda kararların etkin olabilecek en küçük birimler düzeyinde alınmasını, yani subsidiarity ilkesine uyumun gerçekleştirilmesi ve en son olarak ise turizm - tüketici ilişkileri ile doğal ve kültürel miras alanlarında birbirleriyle uyumlu ve bağlantılı politikaların zorunluluğu olarak sayılmaktadır. Ancak, yine de ortak bir turizm politikasının gerçekleştirilememesi, AB içerisindeki Bakanlar Konseyi'nin turizme ilişkin her faaliyette oy birliğini sağlaması gerektirmekte olduğunu göstermektedir (Beken, 2007: 75).

Avrupa üye devletleri arasında, 7 Şubat 1992’de imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması’nın 3 (u) maddesinde, Topluluk hedeflerine ulaşabilmek için turizm sektörünün geliştirilmesi yönünde “tedbirler”, başka bir deyişle, temel ilkeler için yetki verilmiştir. Turizmin geliştirilmesi ve yönetilmesi, en başta üye devletlerin yetki alanı çerçevesinde olması nedeniyle, bu yeniliğin, turizme bir Avrupa boyutu kazandırma olanağı sağladığı fikrini insanlarda uyandırmıştır. Ayrıca, bilgi, uygulama, uzmanlık ve deneyimlerin paylaşılması ile, Topluluk ve ülke politikalarında, kamusal, özel ve sınır ötesi işbirliğine destek vermenin artık bir öncelik olarak düşünüldüğü görülmektedir. Ekonomik ve sosyal ilerleme, genişleme, gelişme ve kaynaşmaya teşvik etmek, bir turizm stratejisi hedefi olarak belirlendiği görülmektedir (Sanal 26).

4.1.3.4. Turizm Eylem Planı (1991) ve Turizm Destekleme Eylem Planı (1993-1995)

Turizm Bakanları’nın isteği üzerine, Komisyon 29 Ocak 1990 yılında “Turizm Eylem Planı” adı altında bir plan hazırlanmıştır. Bu planın hazırlanma amacı, turizm ile ilgili tüm alanlarda ortak çalışmak, turizmi geliştirmek ve Avrupa dışında kalan bölgelerde Avrupa turizmini tanıtmak, geliştirmek ve turizmi çeşitlendirmek olduğu elde edilen bilgiler arasındadır. Ayrıca, McMillan Scott, hazırladığı raporunda (30 Mayıs 1991) turizm eylem planının kısa bir süre içerisinde uygulamaya geçmesi konusunu vurgulamıştır.

Temmuz 1992’de, Birlik, turizmi, Ocak 1993 ile Aralık 1995 dönemi arasında üç yıllık süre boyunca, asiste edecek Turizm Destekleme Eylem Planı’nı kabul etmiştir. Turizm Destekleme Eylem Planı (1993-1995), turizm alanına dair bilgi ortamını geliştirmek, turizmi etkileyen unsurları belirlemek için Birliğin koordinasyonunu sağlamak, Avrupa’nın bir turistik destinasyon olarak tanıtılmasını ve çevre ve turizm gibi alanlarda uygulamaların, faaliyetlerin yayılmasını gerçekleştirmeyi amaçlanmıştır (Sanal 27). Turizm Destekleme Eylem Planı, Avrupa Komisyon tarafından hazırlanmış olup, Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Commission of the European Communities, 1996: 5).

Turizm Destekleme Eylem Planı, yürütülmesinden ve koordinasyonun diğer genel müdürlükler arasında sağlanmasından Komisyon sorumlu olup, Komisyonun yetki ve sorumluluklarının yerine getirilmesinde de Turizm Danışma Komitesi yardımcı olarak görevlendirilmiştir (The European Communities, 1992: 26-27).

Sonuç olarak; Avrupa'nın bir turizm bölgesi olarak tanıtımını amaçlayan bu plan, tüketicilere ve profesyonellere daha iyi bilgi verilmesinin yanında, çevreci turizm için yapılan teşvik edici girişimlere destek vermiştir. Buna ek olarak, kırsal, kültürel, eğitimsel ve çevresel turizm üzerine araştırma çalışmaları yapılmış ve bu çalışmalar dahilinde pilot projeler geliştirilmiştir. Bu projelere sağlanan toplam finansmanın ise; 21,7 milyon Euro olduğu açıklanmıştır (Sanal 28).

4.1.3.5. Yeşil Rapor

Avrupa Komisyonu tarafından, “Turizmde Avrupa Birliği'nin Rolü” üzerine “Yeşil Kitap” isimli bir rapor hazırlanmıştır ve raporda, bir turizm politikası oluşturulmasının doğruluğunun AB komisyonu içerisinde tartışılması yer almaktadır. Konuyla ilgili tartışmalar bugünde hala gündemde olmasına rağmen, AB'nin ilerleyen zamanlarda, turizm sektörünü doğrudan ilgilendiren politikalar oluşturması konusunda henüz bir görüş birliği bulunmamaktadır (Ulu, 2010: 80).

1996 yılında, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yayınlanan Yeşil Kitap adlı rapor, turizmin sadece birlik ekonomisine yaptığı katkıları değil aynı zamanda Avrupalı kimliğinin benimsenip yaygınlaştırılmasındaki sosyal katkıları da vurgulamıştır. Aynı raporda KOBİ'lerin desteklenmesi ve turizmin kalitesinin artırılması yönünde çalışılması gerektiğinin altı çizilmiştir (Commission of the European Communities, 1995: 3). Buna istinaden, Yeşil Rapor kapsamında, AB'nin ilk Turizm Teşvik Programı olarak bilinen Philoxenia-Konukseverlik Programının oluşturulduğu açıklanmıştır. Philoxenia-Konukseverlik Programı, AB'nin turizm ile ilgili 23 numaralı komisyonu tarafından hazırlanmış ve 30 Nisan 1996 tarihinde de AB konseyine sunulmuş olduğu bilinmektedir (Turizm Yıllığı, 2003a: 32).

Philoxenia-Konukseverlik Programı, Avrupa Birliği tarafından faaliyete geçirilen Topluluk Turizm Eylem Planı ve Yeşil Kitap'ta bildirilen konuların

sonuçlarını bir bütün haline getirmeyi ve mevcut eksiklikleri tespit ederek gidermeyi hedef almıştır. Ayrıca, bu programın, birlik ve ulusal düzeyde uygulanan diğer politika ve programlara destek verebilecek ve bütün hepsini birleştirici güce sahip olabilecek bir program olacağı düşünülerek hazırlanmış ve bu hedefler doğrultusunda da yayınlanmıştır (Commission of the European Communities, 1996: 4).

1997-2000 dönemlerini içeren ve çok yıllık bir program olarak bilinen Philoxenia- Konukseverlik Programı önerisi, Konseye sunulmasına rağmen, program üzerinde uzlaşma sağlanamamıştır. Bu duruma ek olarak, 1 Ocak 1997 tarihinde bu programın yürürlüğe girememiş olmasının nedeni ise, program için gerçekleşen oylamada gereken oybirliğinin sağlanamamış olmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Bu oylamada Almanya karşı oy kullanmış ve böylece istenilen oybirliği sağlanamamıştır. Sonuç olarak, Komisyonun da, bu programı geri almak zorunda kaldığı ele geçen bilgiler arasındadır (Ünal, 2007: 11).

4.1.4. 2000 - 2012 Yılları Arası Turizm ve Turizm Politikalarının Gelişimi

Turizm, Avrupa'da ekonomik büyümeyi ve istihdamı olumlu yönde etkileyen oldukça önemli bir ekonomik aktivite olarak tanımlanmaktadır. 2000'li yıllarda turizm sektörü ile istihdam, kırsal kalkınma, kültürel gelişme ve ekonomiye olan etkileri Avrupa'nın gündemlerinde yer almıştır ve hala da almaya devam etmektedir. Bu duruma istinaden, turizm sektörünü geliştirmek ve bu çerçevede kararlar alarak politikalar ortaya çıkarmak amacıyla toplantılar yapılmakta olduğu görülmektedir. Bu toplantılarla birlikte, turizm sektörü adına çalışmalar yapılmaktadır ve sektöre destek verecek projeler oluşturulmaktadır. Avrupa turizmini tanıtmak ve zirveye taşımak amacıyla, Avrupa Turizm Günü, Avrupa Turizm Forumu başlıkları altında toplantılar ve teşvik edilen projeler yer almaktadır.

2000'li yıllarda, istihdam ve turizm sektörüne oldukça fazla önem verildiği görülmektedir. Bu önemli sürecin, 21 Haziran 1999 tarihinde Bakanlar Konseyi'nin kabul edilen sonuç bildirgeleri ile başladığı tespit edilmiştir. Daha sonra, 2000 yılında hazırlanan rapor ile de turizm ve istihdam konusu netlik kazanmıştır (Commission of the European Communities, 2000: 3). Bu rapor için, Komisyon ve

üye ülkeler tarafından dört çalışma grubu oluşturularak, 1999 yılında karara bağlanmış olan sonuç bildirelerinde bahsi geçen konular üzerinde çalışma yapmışlardır (Paksoy, 2005: 73).

2000 yılı Mayıs ayında Portekiz’de AB Turizm Devlet Otoriteleri Toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıda, 15 AB ülkesinin temsilcileri tarafından, AB’ye ilişkin turizm için gerçekçi ve bütünleşik bir yaklaşım önerisi sunulmuştur. Bu yaklaşım önerisi 8 temel eylemi içerdiği açıklanmıştır. Bu temel eylemler ise; Avrupa turizminin politik olarak tanınması, üçüncü ülkelerde turizmin teşvik edilmesi, turizm yoluyla Euro uygulamasının etkilerinin farkında olmak, turizmin Avrupa istihdam stratejisi ve insan kaynakları niteliğine katkısı, turizm alanında bilgi toplumu olanakları, taşımacılığın serbestleştirilmesi ve bu durumun turizme etkileri, sürdürülebilir gelişme ve kalitede iddia olarak vurgulanmıştır (Rita, 2000: 435-436).

Turizm Devlet Otoriteleri Toplantısı’nda bahsi geçen eylem konuları değerlendirildiğinde, Avrupa turizminin politik açıdan tanınmasının, odak noktası olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca, Euro uygulaması etkinliğine, turizm aracılığıyla dikkat çekmek bir diğer hedef olarak görülmektedir.

2000 yılında bir araya gelen Lizbon Avrupa Konseyi, turizm sektörü için yeni bir strateji hedefi oluşturmuştur. Bu stratejinin hedefi, Avrupa Birliği’ni dünyada en dinamik ve rekabet edebilir ekonomisi yaparak, işletme politikası ve turizm sektörüne ayrı bir önem verilmesi olarak belirtilmiştir (Commission of the European Communities, 2002: 5).

2005 yılında, AB Komisyonu tarafından yenilenmiş AB Turizm Politikası ismiyle bir başka tebliğ yayınlanmıştır. Bu politikanın esas amacı Avrupa Turizm endüstrisindeki rekabeti arttırmak ve Avrupa ve dünya turizminin büyümesini devam ettirerek daha fazla iş imkanı, daha fazla çalışan yaratmak olarak açıklanmıştır. Bu duruma ilaveten, bu politika ile, daha iyi bir düzen ve politik işbirliği, Avrupa finansal kaynaklarına ulaşım kolaylığı sağlamak ve geliştirmek hedeflenmiştir (Verheugen, 2005: 3).

Avrupa turizmini tanıtmak, yükseltmek ve desteklemek için, Avrupa Turizm Forumu adı altında farklı ülkelerde her yıl toplantılar yapılmaktadır. 2006 yılında Kıbrıs'ta Avrupa Turizmi: Yeni Fırsatlar başlığı altında, turizm için yeni teknolojilerin, yeni turistlerin gibi konuların ele alındığı bir forum olduğu açıklanmıştır. Portekiz' de (2007) yılında sürdürülebilirlik, Fransa'da (2008) dünya turizm trendlerine uyum, Belçika'da (2009) AB turizmi, ekonomik düşüş ve yeni fırsatlar, Malta'da (2010) turizm için yeni politika çerçevesi konularının tartışıldığı ve değerlendirildiği forumların düzenlendiği elde edilen bilgiler arasında yer almaktadır.

14 Nisan 2010 tarihinde de, Avrupa turizm politikası çerçevesini güncelleştirmek, Avrupa Turizm Paydaşlar konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta, rekabetçi Avrupa turizm endüstrisinin üst sıralara taşınabilmesi için nasıl aktivitelerin yapılması gerektiği ve büyümesinin devam etmesini sağlayabilmek amacıyla güncelleştirilmiş bir turizm politikası çerçevesiyle birleştirmenin yolları tartışılmıştır. Konferans bitiminde çıkan sonuçların, ulusal ve bölgesel otoriteler ve Avrupa özel turizm paydaşlarının işbirliği yaparak, uygulamaya geçirilmesi düşünülmüştür (Sanal 29).

Konferans sonucu, otellerin sınıflandırılmasında revizyona gitmek, Avrupa Etiketini oluşturmak ve turizmde yenilikleri desteklemek amacıyla finansal destek olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, turizm sektörü ile ilgili kişiler, kurum ve kuruluşlar (özel sektör ve kamu) işbirliği içerisinde çalışmalıdırlar fikri öne çıkmıştır. Bununla birlikte, çıkan diğer sonuçlar, çevre yönetimine odaklanması, çevre ile uyum içerisinde turizmin sürdürülebilir ve rekabet edilebilirliğini arttırmak ve yeni stratejiler oluşturmak, sosyal turizmin geliştirilmesine devam edilmesi, ürünleri ve hizmetleri geliştirmek, Avrupa'nın tanıtılması olarak açıklanmıştır. Bunlara ilaveten, politik hareketlerde bulunulması gerektiği de tartışılmıştır. Avrupa Birliği'ne giriş için vizeye ihtiyacı olan ziyaretçiler için vizelerin kaldırılması veya ucuzlaması ve vize işlemleri prosedürlerin daha basitleştirilmesi çalışmalarının da yapılması gerektiği konuşulmuştur.

Avrupa Komisyonu, üç yıllık sosyal turizmi teşvik etme amaçlı Calypso başlığı altında çalışmalar yapmaktadır. İlk iki yılındaki (2009-2010) temel aktiviteleri, istihdam, Avrupa kimliği, sezon uzatma, yerel/bölgesel ekonomileri sosyal turizmin gelişmesine paralel iyileştirmek olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmalar sonucu ise, AB ülkelerine bu programı uygulayabilmeleri amacıyla yapılar oluşturmalarına yardım etmeleri ve turizmde bir Calypso platformu kurmaları için önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca, 2011 yılında, sosyal turizm ve ekonomik etkileri değerlendirmek için son Calypso toplantısı Portekiz’de gerçekleştirilmiştir.

Avrupa’nın kültürel miraslarını ziyaret ederek turizm hareketliliğini arttırmak, Avrupa turizmini tanıtmak, turizm çeşitliliğini arttırmak yani kültürel turizmi geliştirmek için Avrupa Konseyi, Avrupa Seyahat Komisyonu ve Dünya Turizm Örgütü işbirliği ile 6-10 Haziran 2012 tarihleri arasında İtalya’nın Pavia şehri rota olarak seçilmiştir. Pavia 2012 başlığı altında gerçekleşen bu proje kapsamında sürdürülebilir turizm konulu konferans verilmiş ve sergi, stand, yiyecek-içecek sunumu gibi bazı etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Özetle; Avrupa turizmini geliştirmek adına birçok toplantı ve bu toplantılar ekseninde projeler hala sürdürülmektedir. Bu projeler için teşvikler ve finansal açıdan destek de sağlanmakta olduğu görülmektedir. Ancak, bir turizm politikası hala oluşturulamamıştır. Bu konuda, sadece girişimlerin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Turizm Sektörünü Etkileyen Avrupa Birliği Politikaları

Avrupa Birliği tarafından, tarım politikası, çevre politikası veya dış ticaret politikası gibi birçok farklı alanda ortak politikaların oluşturulduğu, ancak turizm ile ilgili henüz ortak bir politika geliştirilemediği görülmektedir. Ancak, turizm adına alınmış birçok karar ve uygulamanın olduğu, toplantıların yapıldığı, finansal destek sağlandığı görülmektedir.

AB’de hala ortak bir turizm politikasının mevcut olmaması, turizme önem verilmediği, turizmin önemsenmediği fikrini doğurmamalıdır. Bunun nedeni, turizm sektörü farklı birçok sektör ve alanlardaki gelişme ve ilerlemelere bağlı olmasından

dolayı, AB temel politikalarında turizm ile ilgili hükümlerin yer aldığı görülmektedir (Yağcı, 2003: 212).

AB müktesebatı kapsamında, AB temel politikalarında yer alan turizm ile ilgili hükümler olarak; özellikle tüketicilerin korunması, bilgi teknolojileri, çevre ve sürdürülebilir gelişme konularında çeşitli düzenlemeler ve yönergeler bulunmaktadır. AB turizm politikası, sadece bu sektöre yönelik uygulamaları değil; aynı zamanda Birliğin ulaştırma, çevre, sosyal politika, eğitim, tüketicilerin korunması, vergilendirme gibi politikalarını da içermektedir. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin turizm sektörüne dair ortak bir topluluk politikası olmamasının yanında, doğrudan turizm için ayrılan bütçesinin de olmadığı görülmektedir. Turizm sektörüne destek verecek finansman kısmı, ancak birçoğu turizm ile alakalı diğer politikalar çerçevesinde elde edilebilmektedir (Sanal 30).

Philoxenia-Konukseverlik Programı'nın geri çekilmesiyle birlikte AB turizm konusunda gelişen her olay için ayrı ayrı büyük oranda politika izleyen bir duruma gelmiştir. Bu nedenle AB'nin turizme ilişkin kesinleşmiş net temel bir politikası yoktur (Turizm Yıllığı, 2003a: 33). Turizme dair bir politikanın olmayışı, sorunların çözümünde engel teşkil etmektedir ve kayıplara neden olmaktadır.

Avrupa Birliği'nin, birçok ortak değer alanına sahip yenilenme ve bütünleşme süreci içerisinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, turizm, halkların kendi aralarındaki bütünleşme ve kaynaşma açısından oldukça önemli bir sektör olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, turizm, Avrupa kimliğine güç katmakta olup, Avrupa değerlerinin uluslararası platformda tanıtımına olumlu yönden etki etmektedir. Ancak, tüm bu hususlara rağmen, turizm sektörünün, AB'nin gündemine, aşama aşama girebildiği gözlemlenmektedir (Sanal 26).

Bütün gelişmelere ilave olarak, Avrupa Birliği içerisinde, turizm hususu ile ilgilenmek ve turizm politikasına Birlik bünyesinde güç katmak amacıyla yeni bir birim kurulduğu açıklanmıştır. Bu yeni birimin ismi, "Directorate General-XXIII" (DG-XXIII) olarak kabul edilmiştir. Merkezi Brüksel'de bulunan ve Genel Müdürlük olarak adlandırılan bu birim, turizm endüstrisinin önemini yaymak ve kabul ettirmek amacıyla yola çıkmış ve Birlik içerisinde yer alan diğer Genel Müdürlüklerle de

işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Ayrıca, bu birim hem turizm sektörünü AB boyutundan değerlendirmek, hem de turizmle dolaylı olarak ilgili olan konularda sektöre destek vermek amacıyla oluşturulduğu vurgulanmıştır. Özetle, turizm sektörü başta olmak üzere, sektörü doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen tüm alanlarda “DG-XXIH”in yani Genel Müdürlüğün yetkili ve sorumlu olduğu ve bu alanda önemli faaliyetlerde bulunduğu söylenebilmektedir (Karakuş, 2003: 3-4).

4.2.1. Çevre Politikası

Avrupa Toplulukları kurucu antlaşmalarında çevre, üye devletlerin yetki alanında bırakılmıştır. Ancak; Avrupa Toplulukları'nın uygulama kapsamında, çevrenin korunması hususunda ortak bir yaklaşımın benimsenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Sanal 31).

Avrupa Topluluğu, çevre alanında ilk kez 1987 Tek Avrupa Senedi ile yetki kazanmış ve ilgili hükümler kurucu antlaşmalara dahil edilerek çevre mevzuatının hukuksal bir temele oturtulması sağlanmıştır. Tek Senetle birlikte oluşturulan çevre politikasının esas nedeni, ortak pazarın işleyiş sisteminin, Birlik üyelerinin farklı çevresel düzenlemeler ve standartlar uygulanması sonucu bozulmasını engellemek olarak belirtilmiştir. Bu şekilde, maliyetlere etki etme konusunda önemli bir faktör olduğu bilinen çevre alanında, Birlik genelinde belli standartlar ortaya çıkarılıp, tek pazarın işleyiş sistemi güvence altına alınmış olacağı belirtilmiştir. Tek Senet ile birlikte çevre politikasında ortaya konan üç hedef vardır ve bu hedefler; çevrenin korunması, insanların sağlığı ve doğal kaynakların sürdürülebilir ve akılcı bir biçimde kullanımı olarak açıklanmıştır (Sanal 32).

Avrupa Birliği'nin, çevre konusunda politika oluşturmaya 1972 yılında eylem planlarıyla başlamış olduğu bilinmektedir. Bu dönem sürecinde, atıkların geri dönüşümü, su ve hava kirliliğine ilişkin asgari standartların ortaya konularak yasal zeminin oluşturulması sağlanmıştır. Ancak, yasal zeminin oluşturulması, kirliliğe engel olamadığı için çevre hususu, özellikle Amsterdam Antlaşması'yla Topluluk programları içerisine dahil edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, “Sürdürülebilir Çevre için Beşinci Çerçeve Programı” oluşturulmuş ve bu program 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Bu program kapsamında, aynı zamanda, sanayi, enerji,

turizm, ulaştırma ve tarım gibi farklı sektörler de yer almıştır. Böylece, bu programla beraber, AB’de yürütölmekte olan bütün çalışma, plan ve programların, çevre boyutunu da gözönünde bulundurmak zorunluluğunda bırakıldığı saptanmıştır (Sanal 33).

Beşinci Çevresel Eylem Planı, turizm sektörünü, çevreyi olumsuz yönde etkileyen potansiyel bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu durum üzerine ise bu planda “Kirlenen öder” prensibi kabul edilmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği’nin, turizmi destekleyen ve çevre ile alakalı üç ana eylem maddesi bulunmaktadır (Karakuş, 2003: 21) :

1. Özellikle kıyı ve dağlık kesimlerde kitlesel turizm için idare, yönetim ve planlamanın daha iyi yapılması, yönetilmesi ve geliştirilmesi,
2. Sürdürülebilir turizmin gelişimini sağlamak ve farklı turizm ürün ve aktivitelerinin diğer bölgelerde sunumu gerçekleştirmek,
3. Çevresel kaygı ve sorumluluk bilinci ile hareket edilmesi adına turist davranışlarına yön vermek ve bu konuda ziyaretçi bilincinin artırılmasını sağlamak.

AB’nin çevre hususunda ilgi gösterdiği temel konular; kitle turizminin daha iyi planlanarak yönetilmesi, sürdürülebilir turizm kalkınması ve turistlerde çevre bilincinin yükseltilmesi olarak bilinmektedir. Söz konusu durumların uygulama koşullarına bakıldığında ise, bunların AB finansmanı yoluyla gerçekleştirildiği görölmektedir. Turizm sektöründe bir proje ortaya koymak için destek arayışı içerisinde olan herkes, bu yapısal fonlar dahilinde, en iyi çevresel seğenekleri göz önünde bulundurarak hareket etmesi gerekmektedir. Çünkü, bu fonların, çevresel açıdan, sürdürülebilir turizm biçimlerinin gelişmesi ve kalkınmasına olumlu yönde katkı yapabileceği görölmektedir. Bu olumlu katkıdan en çok pay alabilecek alanlar ise; kaliteli bir doğal çevrenin bulunduğu kırsal kesimlerdir. Turistlerin nazarında, bu kırsal alanlar, turizm sektörü açısından, turizm faaliyetlerine canlılık kazandıracak, çekici bir etken olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, mevcut mevzuata bakıldığında, turizme direk etki eden, bazı kamu veya özel sektör projeleri için çevresel etki değerlendirmelerinin de yapılmasının gerektiği görölmektedir. Bunun

nedeni, turizm sektörünün sürekli bir gelir aracı olma durumunun sağlanabilmesi için, ilk başta turistik bölgelerin korunması ve çevresel tehditlerden uzak tutulmasına bağlılığından kaynaklanması olarak açıklanmaktadır (Beken, 2007: 67).

4.2.2. Ulaştırma Politikası

AB ulaştırma politikası, kara, hava, deniz ve demir yolu ulaşımı, iç su yolları, çoklu taşıma, lojistik, temiz şehir ulaşımı ve ulaşım altyapısı ücretlendirme politikası gibi alt sektörlerden oluşan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Sanal 34). Turizmin geliştirilmesi için, bu alt sektörlerin de ele alınarak değerlendirilmesi ve alt yapının bölgeye uyumlu bir şekilde planlanması gerekmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri, Birliğin oluşumunun temelini meydana getiren dört faktörün, yani malların, kişilerin, hizmet ve sermayenin, serbest dolaşımını gerçekleştirmek maksadıyla, ortak bir ulaştırma politikası oluşturulması gerekliliğini ortaya koymuştur. AB ulaştırma politikasının amacı ise, ulaşım sistemlerinin, toplumun ekonomik, sosyal ve çevre ile ilgili ihtiyaçlarını giderebilmesini sağlamak olarak vurgulamaktadır. Ulaşım sistemleri, ekonomik büyümeye olan katkısı, toplum ve çevre üzerindeki etkileri ile beraber, Avrupa'nın refahını sağlamak adına oldukça büyük bir önem teşkil etmektedir. Ulaşım sektörü, başlı başına önemli bir endüstri olarak bilinmektedir. Bunun yanı sıra, bu sektörün, Avrupa ekonomisine işlerlik kazandırmasına da büyük katkı sağladığı görülmektedir. Kişilerin ve malların serbest dolaşımı, Avrupa'da endüstri ve hizmetlerin rekabet edebilir olması bakımından önem kazandığı elde edilen bilgiler arasında yer almaktadır (European Communities, 2006: 6).

Avrupa Komisyonu'nun, 1985 yılında yayınlamış olduğu Beyaz Kitap'la ulaştırma alanında yapılan uyumlaştırma ve serbestleştirme çalışmalarına ivme kazandırıldığı görülmektedir. Maastricht'te 1992 yılında imzalanan Avrupa Birliği Anlaşması ile taşımacılık politikasının siyasi, mali ve kurumsal yapısının daha da geliştirilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Bu duruma ilaveten, Trans-Avrupa Ulaştırma Ağları'nın oluşturulduğu bilinmektedir. AB Komisyonu'nun 1992 yılında yayınladığı ulaştırma politikası üzerine, bu politika, ilk Beyaz Kitap ile sürdürülebilir hareketliliği temel alan, bütünleştirilmiş bir politika olarak değerlendirildiği

görülmektedir. 1995 yılının Haziran ayında “Ortak Taşımacılık Politikası: 1995–2000 Dönemi için Eylem Planı” kabul edilmiş olup, aynı yıl Aralık ayında ise “Taşımacılıkta Adil ve Etkin Fiyatlandırma” adlı Yeşil Kitap yayınlanmıştır. Yeşil Kitap’ın ardından ise 1998 yılında, 2000–2004 dönemini içeren bir bildiri daha yayımlanarak, bu hususta birbirini takip eden süreçler ortaya çıkmıştır (Sanal 35).

Turizm sektöründe ulaştırma önemli bir yer teşkil etmektedir. Turizm hareketlerinin gerçekleşebilmesi için öncelikli şartlardan birinin ulaşım olduğu bilinmektedir. Turistlerin birçoğunun, başlıca seyahat yöntemi olarak arabayı tercih etmelerine rağmen, havayolu ulaşımının serbestleşmesi, Avrupalı turistler için fırsatları arttırmıştır. Bu serbestleşmeden ele geçen fırsatların ise, daha iyi bağlantılar, daha fazla terci olanağı ve daha uygun, ucuz bilet ücretleri olduğu görülmektedir. Ayrıca, karayolu ağırlıklı olan taşımacılık sistemi, bütün dünyada, kirlenme, kaza ve trafik sıkışıklığına neden olmaktadır. Bu durumla bağlantılı olarak da, ekonominin gelişme ve büyümesinde en büyük rolü üstlenen hareketliliği kısıtlamakta olduğu görülmektedir (Paksoy, 2005: 107).

Küreselleşme ile birlikte artık her sektörde olduğu gibi, ulaşım sektöründe de birçok kolaylık ve imkan insan hayatına dahil olmuştur. Özellikle de küreselleşmenin teknolojiye olan etkisiyle birlikte, dünya üzerinde yapılan her sistem, tüm ülkelerde görülebilmekte ve kullanılabilir. Böylece, insanlar gerçekleştirecekleri seyahatlerin rezervasyonlarını veya satın alma işlemlerini internet üzerinden kısa bir süre zarfı içerisinde gerçekleştirebilmektedirler. Bu şekilde seyahat hareketliliğini de arttırmakta oldukları saptanmıştır.

Havayolu rezervasyonlarının çoğunun yapıldığı Bilgisayarlı Rezervasyon Sisteminde (CRS, Computer Reservation System) olan iyileşme ve gelişmeler, bu sektöre, daha büyük bir şeffaflık ve hareketlilik getirmiştir (The European Communities, 1989: 13).

4.2.3. Kültürel, Kırsal ve Sosyal Turizmin Geliştirilmesi

Avrupa Birliği, küreselleşmenin etkilediği ekonomi ortamında, Avrupa ürünlerinin dünya pazarında rekabet edebilmesi amacıyla, üye ülkelerin klasik

sistemlerinde kurumsal, ekonomik ve politik dönüşümler gerçekleştirmeye çabalamaktadır. Ancak, bu dönüşümü sağlayabilmek için, güçlü bir kültürel altyapı oluşturmanın zorunlu olduğu muhtemeldir. AB, bir serbest ticaret alanı olmasının ötesinde bir kültürel alan olma yolunda çalışmalar yapmaktadır ve bu yönde gelişmek istemektedirler. Çünkü değişik kültürlerin ekonomik olarak bütünleşebilmesi ve ekonomik düzene adapte olabilmesi için, en başta Birlik fikrini ve Avrupalılık kimliğini benimseyen ve bu bilinci barındıran insanlara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Yani, 1980’li yıllardan beri, Birlik politikalarında kültürel ve toplumsal kaynaşmaya verilen önemin artmasının nedeni olarak, yine ekonomiye dayanması olarak görülmektedir. Ayrıca Birliğin söylemlerinden, kültürel çeşitliliği desteklemektense; tek tip, bütüncül bir “Avrupalı” kimliği benimsetme meyili gösterildiği anlaşılmaktadır (Sanal 36).

Avrupa kültürü ve mirası, turizm sektörünün en eski ve en önemli yaratıcılarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bu miras ve kültür, Avrupa şehir ve bölgelerinin çekiciliğini, ziyarete gelenler tarafından cazibesini arttırmaktadır. Bununla birlikte, istenilen Avrupa kimliği bilincini aydınlatmaktadır. Topluluk tarafından deklare edilen bir karar da Topluluk eyleminin, turizm için kültürel mirasın önem ve değerini benimsetmesinde aktif rol oynadığını söylemiştir. Ayrıca, bu kararda, yine Topluluk eyleminin, Avrupalıların kültürleri, gelenekleri ve yaşam biçimlerinin daha fazla anlaşılmasını ve kavranmasını sağlamayı hedeflediğini de belirtmiştir. Kültürel anlamda, müzelere destek verilmesi, tarihi değere sahip binaların otellere veya başka konaklama tesislerine dönüştürülmesi, konser salonları, tiyatrolar, tarihsel şehir merkezlerinin korunması gibi çeşitli faaliyetler düzenlenerek, bu faaliyetlere mali yardımlar yapılmaktadır. Söz konusu bütün bu teşviklerden en çok pay sahibi olan sektör ise turizm olarak gösterilmektedir. Ayrıca, çağdaş kültür ile alakalı olarak, Avrupa Birliği, bir Avrupa boyutunu kapsayan ve en az üç üye ülkeden katılımcıların bulunduğu kültürel etkinlikleri veya faaliyetleri teşvik etmek için, Avrupa Kültür Şehri, Avrupa Kültür Ayı ve Kaleidoscope Programlarına destek vermeyi sürdürmektedir (Beken, 2007: 68).

“Culture 2000” programı dahilinde gerçekleştirilen kültürel işbirliği projelerinin AB turizmine olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Özellikle bu katkı,

kültürel turizmin tanıtımını etkilemektedir ve Culture 2000'nin yıllık olarak projelere sağladığı destek ise yaklaşık 32 milyon euro olarak tahmin edilmektedir (Commission of the European Communities, 2002: 25).

Topraklarının neredeyse % 91'ini kaplayan kırsal alanlarda hayatlarını devam ettiren Avrupa Birliği'nin üye devletlerinde yer alan nüfusun % 56'sından daha yüksek bir oranla, kırsal kalkınma, kapsamında oldukça önem ve değer taşıyan bir politika alanı olarak görülmektedir. AB'nin kırsal alanda doğal kaynakların yönetiminin sağlanması ve bir platform olarak kırsal alanlarda yaşayan topluluklarda ekonomik çeşitlilik için, tarım ve ormancılığın arazi kullanımı nedeniyle, devam etmesi oldukça fazla önem arz etmektedir. Böylece, kırsal kalkınma politikasının geniş bir alana yayılması bu sebepten ötürü, Avrupa Birliği'nin öncelikli politikası durumuna gelmiş olduğu görülmektedir (Sanal 37).

Kırsal kalkınma, AB'nin gündeminde her zaman yer bulmuştur. Aslında söz konusu mevzu, genel olarak tarım politikalarının tamamlayıcı bir etkeni olarak benimsenmiştir. 1968 yılında Malsholt Planı olarak bilinen tarım reformu planında, tarım işletmelerinin modernleştirilmesi, tarım nüfusunun düşürülmesi ve bu sektörde çalışan kişilerin sosyo-ekonomik bilgilerinin ve mesleki yeterliliklerinin artırılması hedef olarak belirlenmiştir (Sanal 38).

AB Komisyonu tarafından 1988 yılında hazırlanan "Kırsal Toplumun Geleceği" adlı Tebliğde, kırsal kalkınma için bazı hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi, Tarım yeniden düzenlenirken, kırsal ekonominin bir bütün olarak düşünülmesi ve çevrenin ve kırsal mirasın korunması olarak belirtilmiştir (European Commission, 2003: 8). Turizme katılan kişilerin taleplerinde meydana gelen değişiklikler, Birliği daha değişik, farklı ve yeni turistik ürün, mal veya hizmet sunmak zorunda bırakmıştır. Bu durum ise, Birliği kırsal turizme yönelten neden olarak vurgulanmaktadır.

Avrupa Birliği, alternatif turistik faaliyetler kapsamında, kırsal çerçevede gelişimini gerçekleştirmeyi amaç ve hedef olarak belirlemiştir. Söz konusu bu hedefler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Commission of the European Communities, 1996:22) :

- a. Ürün, mal veya hizmetlerde kaliteyi yükseltmek,
- b. Broşür ve yayınlar ile birlikte yerel işletmelere dair daha fazla bilgi sunumu,
- c. Kırsal turizmde başarılı olan yörelere Topluluğun destek sağlaması, teşvik etmesi, örnek olarak gösterilmesi ve tanıtımının yapılması,
- d. Yerel, bölgesel ve Avrupa düzeyinde işbirliğinin sağlanarak, bilgi ve deneyimleri aktarım ve paylaşımı, pilot bölge faaliyetleri ve mesleki eğitimin gerçekleştirilmesi.
- e. Kırsal turizmin geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla Avrupa Birliği bu alanda meydana getirilen projeleri değişik fonlarla desteklemektedir ve bunlardan biri de Leader Programı olarak bilinmektedir.

Leader Programı (Links between actions for the development of rural economy- Kırsal Ekonominin Geliştirilmesinde Etkinliklerin Birleştirilmesi), AB'nin kırsal kalkınmayı sağlayabilmek adına kullandığı önemli bir araç olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte, kırsal kalkınma girişimine verilen genel bir isim olduğu açıklanmıştır. 1991 yılında uygulamaya konulan bu girişim, Topluluk düzeyinde tercih edilmiş alanlarda, bütünleşik bir kırsal kalkınma yaratabilmek için örnek uygulamalara hem teşvik etmekte hem de desteklemektedir (Özkan, 2007: 39).

Avrupa Birliği Konseyi, 2000-2006 dönemleri arasındaki AB politikalarının çerçevesini belirlemek için, 24-25 Mart 1999 tarihlerinde Berlin'de toplanarak "Gündem 2000" olarak isimlendirilen belgeyi kabul etmiştir. Gündem 2000 kapsamında, Avrupa Tarım Destekleme ve Garanti Fonu (EAGGF), 50 milyon euronun kırsal kalkınma amacına yönelik kullanılmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak, kırsal turizmi de, yerel el sanatlarına teşvik etmek ve bunları projelerle destekleyeceğini duyurmuştur. Bunun dışında, kırsal çevreyi ve doğayı korumak amacıyla ormanlık alanlarda yürüyüş yolları meydana getirme gibi uygulamaları da bulunmaktadır. Kırsal kesimlerdeki ekonomiyi canlandırarak ve devam ettirecek çiftliklerin ve köy evlerinin, doğal dokusuna uyumlu bir şekilde, yenilenerek ziyaretçilerin hizmetine sunulması, yerel besin ürünlerinin tanıtımı ve satışı, yerel

halkın bu sayede işlendirilmesi gibi faaliyetler de Avrupa Birliği'nin kırsal turizmi desteklediği projeler arasında yer almaktadır (Commission of the European Communities, 2002: 28).

AB'de kırsal kalkınma faaliyetlerinin başlangıcının, tarımsal politikalar olarak 1950'li yıllarda Ortak Tarım Politikası ile olduğu bilinmektedir. Daha sonraki yıllarda bu politikalar, kırsal alan ile ilgili diğer etkenlerinde içerisine dahil olmasıyla, hepsi birlikte ele alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca, AB aday ülkelerde kırsal kalkınmaya teşvik ve bu kalkınmayı desteklemek amacıyla 2000-2006 yılları arasında SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı) programını uygulamıştır. Buna ilaveten, 2007-2013 yılları arasında ise IPARD (Katılım Öncesi Aracı-Kırsal Kalkınma Bileşeni Programı) programını uygulamaya koymuştur (Işık ve Baysal, 2011: 167).

Sosyal turizm, engelli, yalnız yaşayan veya genç çocuklarıyla yaşayan ailelerin, emekli ve üçüncü yaş grubuna dahil, ancak maddi güç yetersizliği gibi farklı sebeplerle tatile çıkamayan, sosyal girişimlerde bulunamayan kişiler için ortaya çıkarılmış bir turizm şekli olarak tanımlanmaktadır. Bu dezavantajlı gruplar, ulusal tedbirler ve özel girişimlerle, gerçekleştiremedikleri turizm faaliyetlerini ve bu aktivite yerlerini belirleyip, bu gruplara söz konusu yerlerde imkan ve olanak yaratarak, turizme katılım sağlamalarına teşvik edilmektedir. Buna istinaden, komisyon tarafından onaylanan 184 projeden sadece 8 tanesinin doğrudan turizm ile ilgili olduğu tespit edilmiştir (Commission of the European Communities, 1991: 31).

Engelli Avrupa vatandaşların, turizm aktivitelerine katılımlarının desteklenmesi, teşvik edilmesi ve bu alanda gerekli olan yasal, mali ve teknik düzenlemelerin yapılmasının amaçlandığı bilinmektedir. Temel hedef ise, Avrupa vatandaşlığına güç kazandırarak, Avrupa vatandaşlarının sosyal açıdan gelişmelerini sağlamaktır (Commission of the European Communities, 2002: 42).

Sosyal turizm kapsamında yer alan grupların, ortak ihtiyaçlarına göre sınıflandırmaları aşağıdaki gibidir (Commission of the European Communities, 1991: 31) :

a. Yeterli harcanabilir gelir veya maddi olanakları olmayan genç kesimin, bilgi ve dünya görüşlerinin artırılması, kendi yaş grubunda yer alan gençlerle olan iletişimlerinin geliştirilmesi ve macera, heyecan istek ve ihtiyaçlarının giderilmesi,

b. Seyahat etme sıkıntısı çeken ve maddi yardıma ihtiyacı olan küçük çocuklu aileler,

c. Dar gelirli ve özel bakıma ihtiyaç duyan emekli yaşlılar,

d. Dar gelirli çalışan kesim,

e. Tatil için yeterli maddi gücü olmasına rağmen özel bakım, teçhizat ve çeşitli programlara ihtiyaç duyan özürlü veya engelliler.

Avrupa Birliği'nin, gençler içinde bazı proje, düzenleme ve programlar oluşturduğu görülmektedir. Bu projeleri geliştirmedeki hedefinin, gençleri sosyal turizme katılmaya teşvik etmek, gençleri bu konuda desteklemek ve yönlendirmek olduğu vurgulanmaktadır. Doğal ve kültürel yerlere geziler, gençlerin kurduğu, yarattığı turizm örgütlerine destek vermek, ulaşımında maddi kolaylık, seyahat kartları ve bu kartların çerçevesini genişletmek, gençlik kampları ve eğitimleri için gerekli düzenlemelerde yardımcı olmak gibi birçok projeler ortaya çıkarılmakta ve gençlerin hizmetine sunulmaktadır.

4.2.4. Tüketicinin Korunması

AB içerisinde tüketici politikası, 1986 yılında Avrupa Tek Senedi'nin imzalanmasının ardından işlerlik kazandığı bilinmektedir. 1972 yılında gerçekleşen Paris Zirvesi'nde, Birlik bünyesinde, tüketici politikasının gündeme gelmiştir ve tüketici politikasına dair ilk faaliyet programının bu Zirve'de kabul edildiği deklare edilmiştir. Bu kapsamda, Topluluk mevzuatının temelini oluşturacak beş temel hak ortaya çıkarılmıştır. Bu haklar, tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarların korunması, satın aldığı kusurlu veya bozuk ürünün veya ürünlerin düzeltilmesi, tüketicinin bilgilendirilmesi ve eğitimi, temsil edilmesi olarak sıralanmaktadır. Daha sonra, 1992 tarihli Maastricht Antlaşması'nda ve bunun

ardından 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması'nda tüketici politikası konusunun yer aldığı görülmektedir (Sanal 39).

Roma Antlaşması'nın Maastricht Antlaşması ile ilave edilen 153. maddesi (eski 129a) tüketicinin korunması, güvenliğini içermekte olup, 95. Maddesi de iç pazarın oluşturulmasına ilişkin, sağlık, güvenlik, çevre ve tüketicinin korunmasına dair tedbirlerin alınması açısından Komisyon'un önerilerine öncelik tanıdığı görülmektedir (Yücesoy, 2007: 44).

Birlik, 153. madde ile, tüketicinin daha geniş bilgi edinmesini, herhangi bir hatalı ürün satım alımında veya benzeri durumlarda tüketicinin hak iddia edebilmesini yani tüketicilerin gerekli durumlarda çıkarlarını korumayı ve tüketiciye destek vermeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, bu madde ile Birliğin, günümüzde tüketici politikasına yön verdiği tespit edilmiştir.

Üye ülkelerin tüketicinin korunması konusunda birçok değişik yasal düzenlemeleri olmasına rağmen, özellikle ekonomik bütünleşme olayı, ortak bir politika oluşturulması gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Turizmi etkileyen, AB tüketici politikasının temel faaliyet alanlarına bakıldığında; tüketiciyi koruma standartları ve ürün veya hizmet konusunda tüketiciyi bilgilendirme olarak iki başlık olarak değerlendirilebilmektedir. AB'de turist hakları ise, genel olarak tüketici hakları çerçevesinde koruma altına alındığı görülmektedir (Çiçek ve Özgen, 2001: 145).

Turizm pazarının en büyük kısmını oluşturan AB, üye ülkeleri ve konumu ile turist hakları ile ilgili konuda başı çekerek, gereken uygulamaları hayata geçirmeye çalıştığı görülmektedir. AB, üye ülkeler arasında seyahati teşvik etmekte, desteklemektedir. Ayrıca, turizm sektöründe hizmet veren kamu ve özel kuruluşların sundukları ürün, mal veya hizmetleri iyileştirmeleri ve turist haklarına gereken ilgi ve önemi göstermeleri amacıyla oldukça yoğun bilgilendirme çalışmaları yapılmakta olduğu vurgulanmaktadır. Söz konusu durumlara istinaden, AB'nin tüketici politikası iyi bir örnek oluşturmaktadır ve turizm alanını da oldukça yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca, komisyon tarafından, gerekli önlemlerin alınmaması

durumunda üye olmayan ülkelere turist akışının gerçekleşebileceği açıklanmıştır (Sanal 40).

Avrupa Birliği'nde tüketicinin korunmasına dair alınan ve turizm ile alakalı olan tedbirler aşağıdaki gibidir :

1. Organize seyahatleri ve paket turları kapsayan bir yönerge ile tüketici konumunda bulunan turiste, yolculuk sırasında veya tatili boyunca karşısına çıkabilecek sorunlar için bir dizi garanti verilmektedir.

2. Turistin korunmasını içeren bir yönerge de, seyahat acenteleri ve turistler arasında yapılan sözleşmelerde tüketici aleyhine doğan sorunların önlenmesi gerekmektedir.

3. AB, özürlü kişiler için turizm sektöründe de fırsat eşitliğini gerçekleştirmek, bu kişilerin toplumla bütünleştirilmesi sürecine hız kazandırmak amacıyla, başlıca özür tiplerine göre turizm işletmelerinin hem personel hem de teknik düzenlemeleri nasıl yapması gerektiğine dair bir el kitabı oluşturmuş ve yayınlamıştır.

4. Turizm Alanında Topluluk Faaliyetleri Planı'nın 4. maddesinde turistlerin korunması gerekliliği ve bu durumu sağlamayı amaçladıkları vurgulanmıştır. Komisyon, ayrıca turist sağlığının korunmasını genişletmiş ve 1994 yılında sağlık iyileştirme, kanserle ve AIDS ile savaş ve diğer bulaşıcı hastalıklar ve uyuşturucu ile mücadele gibi dört programı önermiştir. Bu konu ile alakalı Konsey kararıyla, 1995-1999 dönemleri arasında, Topluluk Eylem Planı hazırlanmıştır.

5. Komisyon tarafından, tüketicinin sağlığı ve güvenliği konusunda 1995 yılında, kazaların önlenmesi programı (EHLASS uygulamaya geçirilmiştir ve seyahat, tatil ve ev kazaları konusunda bilgi toplamayı hedefleyen, Birlik içerisinde bir sistem meydana getirilmesine karar verilmiştir (Paksoy, 2005: 118-120).

6. Ulaştırıcılık alanında, Konsey tarafından kabul edilen bir yönerge dahilinde, hava taşımacılığında rezervasyon fazlasından dolayı ortaya çıkan sorunlara

karşı, yolcuya tazminat ödenmesine karar verilmiştir (Commission of the European Communities, 2000: 3).

7. Tüketici politikası çerçevesinde, Mart 1993'te uygulamaya geçirilen Tüketicilerin Bilgilendirilmesi Kampanyası'nı desteklemek için, Komisyon Avrupa'da seyahat edecek turistler için tüketici hakları ile ilgili bilgi veren bir el kitabı hazırlamıştır (Commission of the European Communities, 2000: 2).

4.2.5. Mesleki Turizm Eğitim ve Öğretiminin Desteklenmesi

Turizm sektörünün geliştirilmesine destek olan Avrupa Birliği ortak politikalarından biri olan, Mesleki Eğitim ve Öğretim, bireyin mesleği ile ilgili alanda yeterli teknik, beşeri ve kavramsal yetenek ve becerileri kazandırmaya yönelik bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Böylece bu sistem ile birlikte, nitelikli ve kalifiye elemanlar yetiştirilmesi sağlanacak ve turizm sektörünün hala büyük sorunu olarak bilinen nitelikli işgücü açığının kapatılmasına yardımcı olacaktır. Turizme önem veren, teşvik eden ve destekleyen bütün AB üyesi ülkeler, turizmde mesleki eğitimin geliştirilmesine ve kalifiye eleman yetiştirilmesine çeşitli projelere hibe yardımları yaparak verdikleri önemi ve desteği göstermektedirler.

Mesleki eğitim ile birlikte, üye ülkeler arasında mesleki denklik gerçekleştirilmeye ve yetişen elemanların yetenek ve becerilerini karşılaştırmaya yönelik uygulamaların yapılmaya çalışıldığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, Birlik içerisinde yüksek öğrenim diplomalarının karşılıklı tanınması ile ilgili 01.01.1991 tarihinde yürürlüğe giren bir yönerge yer almaktadır. Buna göre, en az üç yıl süre ile mesleki eğitimi içeren yüksek öğrenim diplomaları karşılıklı olarak tanınacağı söylenmektedir. Buna ek olarak, Komisyon, Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi'nin (CEDEFOP) de yardımlarıyla, Birlik düzeyinde, sekiz tane turizm ile alakalı meslekler alanında serbest dolaşımın geliştirilmesine imkan verecek önlemler getirmiştir. Bahsi geçen bu meslekler ise; resepsiyonist, taşıyıcı, barmen, depo elemanı, garson, kat görevlisi, şef ve şarap sorumlusu olarak belirlenmiştir ve Birlik üyesi olan ülkelerde nitelik açısından uyumlaştırılmaları gerçekleştirilmiştir (Avcıkurt, 1997: 88).

Konseyin, Mesleki Eğitim bakımından, Avrupa Birliği'nde uygulanan Leonardo Da Vinci (Mesleki Eğitim Programı) olarak bilinen programı bulunmaktadır. Bu program, 6 Aralık 1994 tarihinde uygulanması kararlaştırılmış ve 1 Ocak 1995 tarihinde de uygulamaya konulmuştur. Buna ilaveten, program, Avrupa Birliği'nde eğitim ve sektör ilişkisinin işbirliğine güç kazandırmak için daha önceden geliştirilmiş olan Comett, Petra, Force ve Eurotecnet programlarının başarılı bir devamı olduğu bilinmektedir. Programın esas amacının, Avrupa Birliği'ne üye ve aday ülkeleri, mesleki eğitim doğrultusunda hazırlanan politikalar konusunda desteklemek ve geliştirmek olarak vurgulanmaktadır. Bu program uygulanmasıyla, ülkelerarası işbirliğini teşvik etmek, desteklemek ve kalitenin artırılmasını sağlamanın hedeflendiği belirtilmektedir (Ünal, 2007: 19-20).

Üniversiteler arasında öğretmen ve öğrenci değişimlerinin yapıldığı bir uygulama programı mevcuttur ve bu program Erasmus olarak bilinmektedir. Erasmus, hem başka bir dil öğrenmek, hem gidilen bölgenin kültürünü öğrenmek hem de üniversiteler arasındaki işbirliğini sağlaması açısından yarar sağlayan bir program olarak açıklanmaktadır. Buna ek olarak, program aracılığıyla gidilmiş olan bölgeden belli bir süre sonra geri dönüş gerçekleştirilecektir. Aynı şekilde, bu kişiler, kültürel ve doğal değerleri ziyaret ederler, bölgenin yiyecek-içecek işletmelerinden faydalanırlar, yani özetle turizm ürün veya hizmetlerini satın alırlar. Bu durumlara istinaden, başlıca amaç eğitim olmasıyla birlikte, bu programdan yararlanan kişiler aynı zaman da turizm kapsamında yer alan faaliyetleri de yerine getirmektedirler.

Avrupa Birliği'nin uyum programlarında bulunan, kamu ve özel sektörün bir araya gelmesi ve işbirliği içerisinde çalışması ilkesi, turizm sektörü dahilinde değerlendirilerek gereken etkin çalışma, düzenleme ve uygulamaların yapılmalıdır.

4.2.6. Uluslararası Pazarda Avrupa Turizminin Tanıtılması

AB içerisinde "ortak Avrupa turizmi" düşüncesinin doğmakta olduğuna dikkat çeken uzmanlar, Avrupa'nın ortak tanıtıma yöneleceğini belirtmişlerdir (Sanal 41). Avrupa Birliği'nin, Avrupa turizminin üçüncü ülkelerde tanıtımını Avrupa Seyahat Komisyonu (ETC) vasıtasıyla devam ettirdiği bilinmektedir. Tanıtımları gerçekleştirebilmek için oluşturulmuş çalışma grupları mevcuttur ve turizm adına,

kamp, çiftlik kısacası kırsal alanlarda faaliyetler programlamakta ve uygulamaktadırlar. Ayrıca, Avrupa kimliğinin ortaya çıkarılmasında olumlu etkilediği düşüncesiyle, AB maddi açıdan da yardım ettiği görülmektedir.

Avrupa Turizmini pazarda tanıtmak için, bahsi geçen bu tanıtımları, reklamları yerine getirebilecek, tüm kurum ve kuruluşların ortak bir program, plan kapsamında işbirliği içerisinde olmaları gerekmektedir. Bu şekilde, pazarda tanıtımları daha da kolaylaşacaktır ve daha geniş kitlelere ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Alternatif turizm ürünlerinin ortaya çıkarılması ve bunların pazara sokulması çalışmaları çaba gerektirecek aktiviteler olarak düşünülmektedir. Ancak, bu planların uygulanması da uluslararası turizme yön verebilecek ve harekete geçirecek faaliyetler arasında yer almaktadır. Bu faaliyetlere aracı olabilecek aracılar, seyahat acentaları ve tur operatörleri olarak belirtilmektedir. Böylece, gerekli tanıtım ve reklam için, uluslararası rekabeti karşılayabilecek seyahat acentası ve tur operatörlüklerinin açılmasına teşvik edilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Böylece turizmin tanıtımına da katkı sağlanmış olacaktır.

Avrupa Komisyonu'nun, Avrupa'yı turizm destinasyon olarak tanıtımını sağlayacak www.visiteurope.com adlı sitenin portalının gelişimini finansal olarak desteklediği bilinmektedir. Bu site, Avrupa Seyahat Komisyonu ve ulusal turist ofisleri ile birlikte işletilen bir site olarak hizmete sunulmuştur (Paksoy, 2005: 95).

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı içerisinde yer alan ülkelerle projeler geliştirilebilir ve böylece temalı rotalarla ortak tanıtım planlayarak turistlerin ilgisini çekmeye çalışarak tanıtımda yarar sağlayacaktır. Bu çerçevede bazı örnek projeler; Akdeniz Adaları, Büyük İskender'in İzinde, Magrip-Maşrik-Avrupa: Akdeniz Üçlemesi, Kuş Gözleme olarak gösterilebilir. Bunlara ek olarak hazırlanan projeler için, AB'nin proje kredilerinden yararlanmak gibi faaliyetler tanıtıma katkı sağlayacaktır (Aykın, 2000: 119).

4.2.7. Turizm İstatistiklerinin Geliştirilmesi

Avrupa Topluluğu'nun ilk yıllarından bugüne, Topluluk politikalarına dair alınan kararlar ile söz konusu politikaların planlanması ve uygulanmasının güvenilir ve karşılaştırılabilir istatistiklere dayandırılmasının gerektiği anlaşılmıştır. Bu amaçla, Avrupa Birliği düzeyinde karşılaştırılabilir ve güvenilir istatistiklerin oluşturulması için Avrupa İstatistik Sistemi (AİS) kurulduğu bilinmektedir (Sanal 42).

Turizm alanındaki istatistiki bilgilerin derlenmesine dair, 23 Kasım 1995 tarih ve 95/57/EC sayılı Konsey Direktifi ve bu direktifin uygulanmasına ilişkin hükümlerle ilgili 9 Aralık 1998 tarih ve 99/35/EC sayılı Komisyon Kararı bulunmaktadır (Commission of the European Communities, 2001: 15).

1995 yılındaki Konsey direktifi, turizm sektörü ile ilgili Avrupa İstatistik Sistemini düzenlediği ve AB turizmine yönelik mevcut bilgileri uyumlaştırdığı gözlemlenmektedir. Ayrıca, bu direktif üç temel alanı kapsamaktadır (European Communities, 1995: 33) :

- a. Kolektif turizm tesislerinin kapasitesi,
- b. Kolektif turizm tesislerinin doluluk oranı: iç ve dış turizm,
- c. Turizm talebi: iç ve dış turizm.

İstatistik verilerinin toplandığı, Avrupa Birliği tarafından kurulmuş ve Lüksemburg'da istatistik bürosu (EUROSTAT) bulunmaktadır. Turizm istatistiklerinin Avrupa'da halka da iletilebilmesi açısından, Komisyon 23. Genel Müdürlük ve Eurostat tarafından derlenmiş yayınlarında bulunduğu görülmektedir (Commission of the European Communities, 1996: 9). Buna istinaden, Konsey'in direktifi temel alınarak toparlanan veriler, EUROSTAT (istatistik bürosu) yayınında yer almaktadır (Sanal 43).

Turizm istatistikleri konusunda Avrupa örnek çalışması, Barselona süreci olarak bilinen turizm Uydu Hesapları'dır. Turizm Uydu Hesapları ile ilgili, EUROSTAT, OECD ve WTO ile ortak bir çalışma yaparak, EUROSTAT'ın, üye

lkeler için pratik uygulama rehberi hazırlattığı açıklanmıştır. Bu konu ile alakalı ilk çalışmanın ise 2001 yılında gerçekleştiği belirtilmiştir (Commission of the European Communities, 2002: 17).

4.2.8. Turizmin Mevsimlere ve Bölgelere Dengeli Dağılması

Turizm sektörünün, birkaç ayla (haziran, temmuz ve ağustos, bölge iklimine göre eylül) veya sadece bir mevsimle (kış) kısıtlı kaldığı görülmektedir. Buna istinaden, sadece söz konusu bu dönemlerde turizm hareketlerinin yoğun bir şekilde gerçekleştiği bilinmektedir. Bu nedenle turizm sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak rol oynayan aktörlerin, sadece turizm sezonunda yoğun çalışmakta olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda, aşırı yoğunlaşma olmakta ve bu nedenle çevresel, sosyal, kültürel birçok sorunlar yaşanmaktadır. Ancak, elbette ki, bu sorunları çözebilmek adına yapılan birtakım çalışmalar ve uygulamalar hayata geçirilmektedir.

Turizm hareketlerinin mevsimsel dağılımını sağlamak amacıyla geliştirilen HODEO (Tatil dönemlerinin değişimi uygulaması) ile ye ülkelerden okul ve iş tatilleri konusundaki bilgilere dair yenilik ve değişim istenmiş olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiler işığında, ye ülkelerin gönüllü ve istekli bir şekilde, tatillerinin bütün yıla dağıtılması ve yoğun sezon dışında bulunan dönemler için yeni ve değişik turizm faaliyetleri geliştirmeleri talep edilmektedir (Commission of the European Communities, 1996: 13).

Özetle, Topluluk, sosyal, kırsal, gençlik, çiftlik, tarım ve kültürel turizm gibi alternatif turizm şekilleri geliştirmek adına çalışmalar yapmıştır. Bu alışmalar, Topluluğun, tatil zamanlarını yıl içerisinde ve aynı zamanda bölgesel kalkınma hedefine yönelik, bölgesel eşitsizlik durumuna karşı dengeli dağılmasını sağlamayı amaçladığı vurgulanmaktadır. Bununla beraber, bu konularda istatistikler yayınlayarak, raporlar hazırlamayı hedef haline getirmişlerdir (Paksoy, 2005: 89-90).

BÖLÜM V

5. TÜRKİYE’DE TURİZM POLİTİKALARI ve GELİŞİMİ

Türkiye turizm politikaları üç aşamada inceleyebilir. Bu aşamalar; cumhuriyet öncesi dönemde turizm, planlı dönem öncesi (1923-1963) ve planlı dönem sonrası (1963’den günümüze) olarak sınıflandırılabilir.

5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Turizm

Türkiye’de ilk turizm etkinlikleri olarak değerlendirilebilecek bir örnek, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Türkiye’ye getirilen buharlı gemiler olarak gösterilmektedir. II. Mahmut döneminde, “Kırlangıç” isimli buharlı geminin alımıyla deniz taşımacılığı başlamış ve daha sonra, 1829 yılında, Tersane-i Amire tarafından alınan Kebir (büyük) ve Sagir (küçük) buharlı gemilerin alınmasıyla da, bu taşımacılık gelişme evresine girmiştir. Bununla beraber, aynı yıllarda, Aynalıkavak Tersanesinde Eser-i Hayır gemisi ile birlikte iki gemi daha yapılarak, bu gemilerle Bandırma ve Tekirdağ seferleri düzenlenmeye başlamıştır. Bu gemiler aynı zamanda Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü’nün de başlangıcı olarak anılmaktadır. Bu gemilerden sonra ise, 1838 yılında, Fransa seferi yapmak üzere Peyki Şevket vapurunun inşa edildiği bilinmektedir (Kozak vd., 2010: 105).

Osmanlı padişahı Abdülaziz, Avrupa’ya ilk seyahat eden padişah olarak bilinmektedir. Abdülaziz bir gezi esnasında, uluslararası bir fuardan esinlenerek bir sergi açmak ister ve sergi yerinin de şimdiki İstanbul Sultanahmet Meydan’ında olmasına karar verir. Sergi Umum-i Osman-i adı verilen bu sergi, 1863 yılında uluslararası bir sergi olarak açılır ve Osmanlının modern anlamda, ilk turizm hareketi olarak değerlendirilmektedir. Bu sergi turizm ile ilgili faaliyetler ve çeşitli etkinliklerin oluşturulmasına öncülük etmiştir.

Sergi Umum-i Osman-i'den iki ay sonra, Avrupa'ya ilk düzenli gezilerin başladığı öğrenilmiştir. Ayrıca, Mösyö Mısıri isimli bir kişi tarafından bir seyahat acentası kurulmuş ve "Ruzname-i Ceride-i Havadis" adlı gazetede de acentanın ilk defa ilanı verilmiştir. Bu gazetede yer alan ilanda, 42 günlük Avrupa gezisinin ücretinin 75 Osmanlı Lirası olduğu yazmaktadır. Bununla beraber, bu ücretin, o zamanın şartlarına göre bir hayli yüksek bir rakam olduğu saptanmıştır (Sanal 44).

Cumhuriyet öncesi dönemde, konaklama sektöründe de bazı önemli adımların atıldığı görülmektedir. Bunların en başında 1898 yılında kurulmuş olan ve Türkiye'nin ilk Otelcilik Uzman Okulunun açılması çalışmalarının yapıldığı Pera Palas olarak kayıtlara geçmiştir. Buna ilaveten, 1841 yılında, Türkiye'nin ilk oteli olma niteliğini taşıyan Otel D'angleter ve 1892 yılında açılan Büyük Londra Oteli de bu dönemde faaliyete geçmiştir. Yabancı şirketlerin, özellikle de acenta taşımacılık sektöründe çalışanların başlattıkları konaklama yatırımları, bazı istisnalar dışında, Türkiye'nin ilk konaklama tesisleri olarak sayılmaktadır (Sanal 45).

5.2. Planlı Dönem Öncesi Turizm

Cumhuriyetin ilanının (1923) ardından, turizme ilişkin yapılan değişiklik ve yenilikler, toplumda yaşanan değişik ve yeniliklerle bağdaştırılmaktadır. Söz konusu durum değerlendirildiğinde, değişim ve yeniliklerin, Türkiye'de sadece turizm alanında değil, aynı zamanda birçok alanda karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Turizmde yapılan ilk önemli yenilik, 1923 yılında Gazi Mustafa Kemal'in talimatıyla ilk örgütlenme olarak nitelendirilen Türkiye Seyyahin Cemiyeti'nin kurulmasıdır.

Cemiyet, İstanbul ve Bursa gibi önemli şehirleri, buralardaki tarihi ve kültürel değerleri yurtdışında tanıtmayı amaç edinmiş, başlangıç olarak da kruvazyer gemileriyle gelen turistlerin limandan geçişlerini kolaylaştıracak birtakım önlemlerin alınmasını sağlamış, bu arada bazı kuruluşlarla işbirliği yaparak turistlerin küçük vapurlarla taşınmalarını kabul ettirmiş, taksi, kayık ve hamal tarifeleri hazırlatarak lüzumlu yerlere astırmıştır (Kozak vd., 2010:106).

Türkiye'nin turizm ve otomobil ile ilgili alanlarında ulusal ve amatör organizasyonu, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 1923'de, Gazi Mustafa Kemal

Paşa'nın talimatları doğrultusunda, Avrupa'daki örnekleri gibi, başta edebiyatçı, tarihçi ve diplomat bir kişilik olan Reşit Saffet Atabinen olmak üzere, bir grup aydın tarafından kurulmuştur. Bununla birlikte, turizm alanında faaliyet gösteren ilk örgüt olarak da kayıtlara geçmiştir. İlk başta, "Türk Seyyahîn Cemiyeti", daha sonra "Türkiye Turing Klübü" (Touring Club Turc) adlarını taşımış; 1930 yılında kamu yararına çalışır kurum olarak adını duyurmuştur. Ayrıca, gümrük ve trafik mevzuatı ile de özel yetkiler ve görevler alan bir örgüt konumunda faaliyet göstermiştir. Kurum, yıllarca turizm, kültür ve teknik alanlarında, bir devlet organı gibi görev yapmıştır. Kurumun yaptığı çalışmalar ile Türkiye'de ilklere imza atmıştır. Söz konusu bu ilkler aşağıdaki gibidir (Sanal 46) :

1. İlk prospektüsler, ilk afişler, ilk turistik rehberler, ilk karayolu haritası basılmıştır,
2. İlk lisan kursları açılmış ve ilk tercüman rehber sınavları yapılmıştır,
3. İlk turizm incelemeleri yazılmış ve yayınlanmıştır,
4. Turizm kongre ve konferansları düzenlenmiştir,
5. Devlet mekanizmasının, mevzuatın ve metotların, turizm ihtiyaçları ile yeniden düşünülmesi yolu açılmaya çalışılmıştır.

Türkiye 1923 yılında, yeni bir topluma dönüşümün ilk adımlarını atarken baştan sona her kurumuyla birlikte yeniden yapılanmaya başladığı bilinmektedir. Buna istinaden, Cumhuriyet, turizm alanında da yeni girişimlerin başlangıcı olmuştur. 1920'li yıllarda beş civarında kurumun turizm alanında faaliyet gösterdiği söylenmektedir. Yabancı kurumların, Türkiye'ye gelişlerine paralel bir gelişim gösteren yerel acenta ve firmalar önce bilet satışları ve pasaport işlemleri gibi faaliyetlerle turizme adım atmışlardır. Bu dönemde turizm ve acentacılık faaliyetlerinde bahsi geçen kurumlardan ilki, 18 Ekim 1923 tarihinde Beyoğlu Pera Palas Otelinde faaliyete geçen Milli Türk Seyahat Acentalığı Ziya ve Şürekası (NATTA) olarak bilinmektedir. NATTA'dan önce, bu alanda faaliyet gösteren, Türk Seyahat Yazıhanesi, Ziya ve Şürekası ve Türk Seyahat Acentalığı adıyla iki kurumun daha varlığından bahsedilmektedir (Sanal 45).

NATTA, bilet satışlarıyla beraber, otomobil kiralama, broşür basma, rehber sağlama, iç ve dış seyahatler düzenleme gibi faaliyetler gerçekleştirmekteydi. Kurumun, gerçekleştirdiği bu faaliyetlerle, Uluslararası Seyahat Acentaları Federasyonu'na ve Uluslararası Turizm Örgütleri Birliği'ne de üye olduğu tespit edilmiştir. Sektörün bir diğer üyesi Türk Seyyahın Cemiyeti (bugünkü Türk Turing) ile ilişkilerinin iyi olduğu bilinen NATTA, bu kurumla ortak organizasyonlar düzenlediği ve daha sonra, 1940 yılında, Türkiye turizm sektörüne bırakmış olduğu söz konusu değişimlerle kapanmıştır. NATTA'nın yanında adı geçen bir diğer önemli kuruluş, PASRAPID'dir (Milli Türk Seyahat Şirketi) ve 1927 – 1937 yılları arasında faaliyet göstermiştir. PASRAPID, yurtdışından gelen ve yurtdışına gidenlerin pasaport işlemleri, gelenlere rehber bulma, otel ve pansiyon kiralama, vapur ve tren biletleri satışı gibi faaliyetler gerçekleştirmiştir (İçöz, 2009: 25).

Türkiye'de turizme devlet teşkilatı içerisinde ilk kez yer verilmesi yani diğer bir deyişle turizm ile ilgili ilk kamu örgütlenmesi, 1934 yılında, 2450 sayılı "İktisat Vekaleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun" ile sağlanmıştır (Yağcı, 2003: 202). Bu kanunla, İktisat Vekaleti Dış Ticaret Dairesi'ne bağlı olarak çalışacak olan "Türk Ofisi"ne turizm ile ilgili görev ve sorumlulukları devredildiği belirtilmiştir.

Türk Ofisinin yayın ve tanıtım işlerini yürüten birimi içinde turizm masası mevcuttu ve 1938'de bu masa ilk başta ayrı bir şubeye dönüştürülmüştür. Daha sonra, 1939'da, Ticaret Vekaleti'nin kuruluşu esnasında, 'Neşriyat ve Propoganda' servisi içinde Turizm Müdürlüğü adını aldığı açıklanmıştır. Bu kuruluşun işlevi; Türkiye'de turizmi geliştirmek için gerekli bütün tedbirleri almak ve faaliyet göstermek olarak belirlenmiştir. Ayrıca, bu dönemlerde turizmin sadece tanıtım boyutuyla ilgilenildiği anlaşılmaktadır (Mısırlı, 2010: 17-18).

1940 yılında turizm ile ilgili işler "Matbuat Müdürlüğü" bünyesine dahil edilmiştir. 1943 yılında Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'ne dönüşen kurumun bünyesinde Turizm Dairesi kurulmuştur. Bu kuruluşta, iç ve dış turizm hareketlerinin yaygınlaştırılması, turizm ile ilgili gerekli kurum ve kuruluşlarla işbirliği gibi bazı görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bu kuruluş, 1949 yılında 5392 sayılı kanunla "Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü" adını alarak, aynı yılda oluşturulan I.

Turizm Danışma Kurulu, Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu'nu hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunmuştur. Sonuç olarak, bu kanun kabul edilmiş ve yürürlüğe koyulmuştur (Öztaş 2002:8). Daha sonra, 1953 yılında, değiştirilen bu kanun yerine 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu içeriği incelendiğinde, bazı teşvik ve vergi indirimlerini kapsadığı görülmektedir. Bu vergi ve teşviklerin, yerli ve yabancı yatırımlara sağlandığı edinilen bilgiler arasındadır. 1955 yılı değerlendirildiğinde, aynı yıl kurulan Turizm Bankası'nın amacının yatırımlara kredi desteği sağlamak olduğu bilinmektedir.

1955 yılındaki bir diğer gelişme, İstanbul'da Türkiye Seyahat Acentaları Cemiyeti'nin (TÜSTAC) kurulmasıdır. Cemiyet, seyahat acentaları arasındaki ilk örgütlenme olduğu bilinmektedir. TÜSTAC, daha sonraki yıllarda, Cemiyet ve seyahat acentalarının bir yasaya sahip olması gerektiğine karar vermiş ve bu hususta çalışmalar yaptığı belirtilmiştir (İçöz, 2009: 29).

TÜSTAC'ın, acenteler ile ilgili yapılması gereken genel işlerle ilgilendiği ve acentalarla işbirliği yapmak amacıyla gerekli ilişkilerin düzenlenmesi faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Ayrıca, acentalarda karşılaşılan veya karşılaşılabilecek herhangi bir soruna çözüm bulabilmek amacıyla çalışmalar ve değerlendirmeler yapmış olduğu bilinmektedir. Daha sonraki zamanlarda seyahat acenteciliği faaliyetlerinin İstanbul dışındaki illerde de arttığı gözlemlenmiştir ve bunun üzerine Ege Seyahat Acenteleri Derneği (ESAD) kurulmuştur. 1972 yılında Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin (TÜRSAB) kurulmasıyla her iki kurumunda görevinin sona erdiği ele geçen bilgiler arasında yer almaktadır. Basın Yayın ve Turizm Vekaleti, 1957 yılında, Bakanlığa dönüştürülmüş ve bu yıla kadar geçen zaman zarfında, Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü'nün turizm ile ilgili çalışmalarını yürütmeye devam ettiği tespit edilmiştir.

Planlı dönem öncesinin genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa; kitle turizminin 1950'li yıllardan sonra gelişmiş olması nedeniyle, genel çerçevede dünyada, özelde Türkiye'de ciddi sayılabilecek bir turizm hareketine rastlanmamaktadır.

Ancak, ülke açısından biraz daha derin bir inceleme yapıldığı zaman hem sivil örgütlenmenin hem de kamu örgütlenmesinin şekillenmesinin ve bu yönde teşvik ve düzenlemeler için atılan adımların yeni olması, ülkenin turizme önem verdiğini göstermektedir (Ongan, 1995: 30).

5.3. Planlı Dönemde Turizm

Turizm sektörü adına yapılan asıl gelişmelerin olduğu ve 1963-1983 yılları arasında kalan dönem ‘planlı dönem’ olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde, döviz girdilerini arttırmak, turizm aracılığıyla ödemeler dengesine katkıda bulunmak; yeni istihdam olanakları, alanları yaratmak ve Türk vatandaşlarına tatil imkanları sağlamak planlı dönemde turizm politikasının ana hedefleri olarak belirlenmiştir. 1963 yılında kurulan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile 1955 yılında kurulmuş olan Turizm Bankası dönemin önemli kuruluşları arasında olduğu bilinmektedir.

1972 yılında, TÜRSAB, seyahat acentalarını aynı çatı altında toplamak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca bu dönemde, devletin ekonomide öncülük işlevini üstlendiği yasal ve finansal araçların bazıları ise aşağıdaki gibidir:

1. 1965 yılında çıkarılmış ve belgelendirme sistemi getirmiş olan Turizm Tesisleri Nitelikleri Yönetmeliği,
2. Öncelikli Turizm Bölgeleri için Bakanlar Kurulu Kararı ile kredilendirme yardımı sağlanması,
3. Kısa süre devam etmiş olmasına rağmen başarılı olan, 1972 yılında ev pansiyonculuğunu geliştirmek için başlatılan kredi programı,
4. Turizm tanıtımının vazgeçilmez koşulu olan, yayın materyali basımı için gerekli basım malzemesinin ithalinin kolaylaştırılması ile ilgili 1973 yılında getirilen yasal düzenlemelerdir (TÜBİTAK, 2003: 21).

1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu” ile bu döneme kadar Türkiye’de turizm sektöründe uygulanmamış birçok teşvik sağlanmıştır. Turizmi Teşvik Kanunu ile getirilen teşviklerle turizm sektörü önemli

yerlere gelmiştir ve olumlu yönde gelişmeler göstermiştir. Bu teşvikler aşağıdaki gibidir (TÜBİTAK, 2003: 21; DPT, 2006: 8) :

1. Kamu arazilerinin turizm yatırımlarına tahsisi,
2. Turizmi Geliştirme Fonu,
3. Düşük faizli ve uzun dönemli turizm kredileri,
4. Yabancı personel çalıştırma imkanı,
5. Gümrük muafiyeti,
6. Yatırım indirimi,
7. Teşvik kredileri,
8. Vergi indirimi,
9. Finansman fonu,
10. Teşvik primleri,
11. Haberleşme Kolaylıkları.

1963 yılından itibaren Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulamasına geçilmiştir. Beş Yıllık Kalkınma Planlarının, iktisadi plan niteliğinde olduğu belirtilmiştir. İktisadi plancılık, “belirli bir süreçte belirli sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak ifade edilebilen hedeflere ulaşmak için, bu işle görevlendirilmiş organlar tarafından ve önceden belirlenmiş araçlardan yararlanarak, belirli bir bölgede yürütülen faaliyetlerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Kozak vd., 2001:114).

Söz konusu Beş Yıllık Kalkınma Planlarının amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sanal 47);

1. Temel altyapı yatırımlarına, istihdam sorununa ve yeniden düzenleme konularına daha fazla önem,

2. Sanayi alanının ekonomide sürükleyici sektör niteliği kazanması,
3. Gelir düzeyi ve üretim yapısında mevcut potansiyelin maksimum düzeyde değerlendirilmesi,
4. Gelir seviyesinin yükseltilmesi,
5. Sanayileşmenin hızlandırılarak dış kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması,
6. Kamu kesimi ağırlıklı sanayileşme stratejisi,
7. Ödemeler dengesini iyileştirme ve ekonominin kendine yeterli duruma getirilmesi,
8. Türk ekonomisinin dışa açılımı ve ihracata öncelik tanıyan kalkınma politikalarının uygulanması,
9. Ekonomiye olan kamu etkisinin asgari seviyeye indirilmesi,
10. Serbest bir dış ticaret ve yabancı sermaye politikasının uygulanması, altyapı ve üstyapı yatırımlarının artırılması ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması,
11. Enflasyonu yavaş adımlarla düşürmek, kaynakları artan oranda imalat sanayine yöneltmek ve sosyal politikalara daha fazla ağırlık vermek,
12. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşıma yönelmek ve çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmelerini dikkate almak,
13. Bölgesel entegrasyonlara katılım,
14. Yapısal ve kurumsal nitelikte tedbirler almak ve bölge ve il planlamalarına öncelik vermek,
15. Bilgi toplumuna dönüşümün sağlanması ve böylece dünya hasılasından daha fazla oranda pay almak,
16. Bilgi toplumunun yaşam kalitesinin yükseltilmesi,

17. Bilim ve uygarlığa sağlanacak katkı ile bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahipliği,

18. Türkiye ekonomisinin 2020'li yıllarda dünyanın en büyük ilk on ekonomisi içerisinde yer alması.

Söz konusu planların amaçları doğrultusunda, Türkiye’de uygulanan bu planlar kalkınma tipli planlar olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca, zaman olarak, perspektif plan, beş yıllık plan ve kısa dönemli planlar olarak üç ana aşamada gerçekleştirilmiştir (Öztaş 2002: 9).

Perspektif planlar, uzun dönemli plan olarak nitelendirilen ve bütün olarak ekonomide veya değişik sektörlerde karşılaşılan sorunlara çözüm yolu arayan veya gösteren planlar olduğu görülmektedir. Bu şekilde, hızlı bir ekonomik gelişmenin gerçekleşeceği düşünülmüştür. Beş yıllık kalkınma planları, orta dönemli planlardır ve idari ve siyasal gerekliliklerin yanı sıra, baraj, liman demiryolu, karayolu yapım ve yenilenmesi, elektrik santralleri, sulama projeleri ve ağır sanayi yatırımlarının tamamlanarak işletmeye açılmasına imkan sağlayacak bir süre tercih edildiği açıklanmıştır. Kısa dönemli planlar ise, yıllık programlar olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, bahsi geçen diğer iki plandan daha açık ve ayrıntılı düzenlenmiş planlar olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber, beş yıllık planların yıllık uygulama dilimlerinin sapmasından oluşturulduğu belirtilmiştir. Hazırlanan bu planların ayrıca, Türkiye’de kamu sektörü için emredici, özel sektör için yol gösterici bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır (Kozak vd., 2010: 113-114).

Planların ayrıntılı sınıflandırılması aşağıdaki gibidir;

Birinci Perspektif Plan (15 yıllık) (1963-1977) :

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972).

İkinci Perspektif Plan (22 yıllık) (1973-1995) :

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).

Uzun Vadeli Strateji (23 yıllık) (2001-2023)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).

Dokuzuncu Kalkınma Planı (7 yıllık) (2007-2013)

Yukarıda bahsedilen Beş Yıllık Kalkınma Planları aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

5.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, turizm ile ilgili olarak en başta, Türkiye'nin, 1963'lü yıllarda, yabancı ülkelerde artan gelir seviyelerine bağlantılı olarak gelişen turizm sektöründen, ödeme bilançosu açığının kapatılmasında geniş ölçüde faydalanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin buna imkan sağlayacak doğal ve tarihi olanaklarının da olduğu açıklanmıştır. Bununla birlikte, bu planda, yabancı ülkelerde turizm hareketlerinin geliştiği ve gelişen bu hareketlerdeki talep artışının giderek Türkiye'ye yöneldiği belirtilmiştir. Bu duruma istinaden, turizmin geliştirilmesindeki ana ilkenin, kısa bir süre zarfında bu potansiyeli Türkiye'ye çekmeye çalışmak ve bu doğrultuda gerekli olan yatırımları yapmak olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte, konaklama tesislerinin yanı sıra, tanıtım ve reklam faaliyetlerine, hizmet tesislerine ve hediyelik eşya üretimine gereken önem verileceği belirtilmiştir (DPT, 1963: 425).

Bu planda ayrıca, yabancı turistlerin ortalama dört günlük kalış sürelerini altı güne ve harcamalarının ise 60 dolardan 100 dolara çıkarılması, turizm tesis yatırımları özel sektör tarafından ve alt yapı yatırımları kamu sektörü tarafından yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bununla beraber, Marmara, Ege ve Antalya

bölgelerinin öncelikli ele alınması, sektördeki örgütlenme, yeniden düzenlenmesi, turistik tanıtıma ve kredi politikasına yeni bir yön verilmesi ve kısa sürede gelişebilecek turistik bölgelerin tespiti ve yatırım yapılması, turizm bakımından gelişmiş ve gelişmekte olan merkezlere önem verilmesi de bu planda ilkeler olarak belirlenmiştir (DPT, 1963: 425-426).

Gereken ülkelerde Turist Eğilim Araştırması yapılarak iç turizmin geliştirilmesi, turizm teşkilatı kurularak gerekli yetki ve sorumlulukla donatılması tedbir olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Turizm Geliştirme Kurulu oluşturulması, bürokratik işlemlerin daha aza indirgenerek turistlere kolaylık sağlanması, turizm personelinin eğitilmesi, bilgilendirilmesi ve doğal ve tarihi kaynakların korunması, turizm politikasının diğer tedbirleri olarak belirlenmiştir (DPT, 1963: 428).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde öngörülen tedbirler, uygulamadaki sorunlar sebebi ile gereken zamanda alınamamıştır. Beklenen talep artışı gerçekleşmiş, ancak dış turizm gelirleri ve sektördeki arz kapasitesi nitelik ve nicelik açısından gerekli gelişmeyi gösteremediği açıklanmıştır. Kamu ve özel sektör kuruluşları arasında, turizm sektöründe, gerekli koordinasyon gerçekleştirilememiştir. Ayrıca; tanıtım, reklam, eğitim çalışmaları ve turizm kredi politikaları için oluşturulması gereken örgütlenme tam olarak kurulamamakla birlikte, turizm sektörünü teşvik edici mali ve hukuki tedbirler gerçekleştirilememiştir (DPT, 1967: 593-594).

5.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı incelendiğinde, hem iç hem de dış turizmin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarının tümünden faydalanılması amaçlanmıştır. Buna istinaden; turizm gelirlerinin, yabancı turist sayısının, turistlerin ortalama harcama miktarlarının arttırılmasının, turizm yatırımlarının çoğunlukla kitlelere dönük olmasının gerekliliğinin hedef olarak belirlendiği vurgulanmıştır. Söz konusu bu yatırımların ekonomik açıdan desteklenmesi, hazırlanması gereken fiyat politikasının uluslararası düzeyde olması da, aynı zamanda, ulaşılmak istenen hedefler arasında olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, alt yapı ve örnek tesisler kamu tarafından, diğer yatırımların ise özel sektör

tarafından yönetilmesi bu dönemin ilke ve hedefleri arasında yer almaktadır (DPT, 1967: 593).

Bu dönemde, sektörde öngörülen yatırımların istenen düzeye ulaşması ve beklenen gelişmeye ulaşmak amacıyla bazı tedbirlere başvurulmuştur. Bu tedbirler çerçevesinde; turizm ve tanıtma bakanlığının sadece turizm sektörü ile ilgilenmesi vurgulanmıştır ve kamu sektöründe bulunan turizm işletmelerinin tek elden yönetilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Aynı şekilde, çeşitli kamu kuruluşları tarafından yürütülen turizm eğitim ve öğretim faaliyetinin de tek elden yapılması konusu üzerinde önemle durulmuştur. Bununla birlikte, sürdürülebilirlik açısından, yatırımların fiziki planlar yönünde yapılması da tedbirler kısmında yer almıştır. Diğer taraftan ise, yapılacak yatırımları finanse edecek ve turizm kredilerinin geliştirilmesini sağlayacak tek bir kurumun ortaya çıkarılmasına yönelik girişime başvurulduğu belirtilmiştir (DPT, 1967: 601).

Uluslararası düzeyde ortak turizm tanıtımı ile ilgili koordinasyona yönelik faaliyetlerde bulunulması amaç ve ilkeler doğrultusundaki diğer önemli bir tedbir olarak kayıtlara geçmiştir. Acentacılık ile ilgili örgütlenme bu dönem içerisinde gerçekleşmiştir ve dönem için ayrı bir önem taşıdığı bilinmektedir. 1972 yılında yürürlüğe giren 1618 sayılı “Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu” ile Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) kurulmuştur (Çavuş, Ege ve Çolakoğlu, 2009: 212).

Dönem sonu değerlendirildiğinde, istenilen hedeflere yaklaşıldığı tespit edilmiştir. Turizm yatırımlarında önemli artışlar gerçekleştiği ve turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payının % 0,6 düzeyine yükseldiği açıklanmıştır (DPT, 1972: 615-620). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, turizm hedeflerine yaklaşılsa da istenilen ve tasarlanan hedeflere ve turizm gelirlerine istenilen ölçüde ulaşılamadığı görülmektedir.

5.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, iç ve dış turizmin geliştirilmesi, kitle turizmi, sosyal turizm, tanıtım, organizasyon faaliyetlerini yürütmek hedef olarak

belirlenmiştir. Bütün bu hareketleri, kitle turizmi doğrultusunda gerçekleştirmek ise esas hedef olarak gösterilmiştir. Bununla beraber, bu planda, özel sektörün yetersiz kaldığı durumda, devletin araya girmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, açıklanan esas hedeflere ulaşabilmesi için, turizm yatırım ve işletmeciliğinde dış ve iç turizm talebine uygun şekilde daha çok özel sektöre yönelmesi, turizmin hız kazandığı alanlarda arazi kullanımı ve tesis alt yapısı ilişkilerinin düzenlenmesi, otel ve rekreasyon tesislerinin düzensiz gelişimini engellemek amacıyla fiziksel planlama çalışmalarının sürdürülmesi, kıyıların, turistik ve ulusal park niteliğindeki alanların toplum yararına kullanılmasını ve korunmasını sağlayacak mevzuat hazırlanması ve sosyal turizmin gelişmesine önem verilmesi amaçlanmıştır (DPT, 1972: 616-617).

Bu plan dahilinde yer alan ilkeler ve tedbirlerin ayrıntısına bakıldığı zaman; turizme yönelik gerçekleştirilecek bütün faaliyetlerin kitle turizmine uygunluğu ile yatırım ve işletmecilik faaliyetlerinin özel sektörde yapılmasının esas alındığı görülmektedir. Ancak, öncü ve örnek olan tesislerde, milli sermayenin yetersiz kalması halinde, yatırımların kamu tarafından üstlenilmesi üzerinde önemle durulduğu belirtilmiştir. Bununla beraber, fiziksel planlamaya devam edilmesi önemle vurgulanmıştır. Bu fiziksel planlamada, İmar ve İskan Bakanlığı ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın ortak hareket etmesi ve entegre olması gerekliliği de özellikle bahsi geçen konular arasında yerini almıştır. Yine, sosyal turizmin geliştirilmesi ve maliyetlerinin azaltılması için projeler oluşturularak iç turizmin milli bütünlüğe katkısını sağlamak amaçlanmıştır. Böylece, ülke içi turizmin teşvik edilmesini gerçekleştireceği düşünülmüştür. Bütün bunların yanı sıra, gelişim hızı yüksek olan turizm alanlarına, kredi ve teşviklerin verilmesine dikkat çekilmiştir. Yine, sektördeki personel ihtiyacının giderilmesi için, akademik eğitimin ardından pratik eğitim ile ilgili düzenlemeler yapılarak, konaklama tesislerinde bu ihtiyacın karşılanması yönünde faaliyetlerin yer aldığı açıklanmıştır (DPT, 1979: 430).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı süresince, turizm hareketlerinin Türkiye'nin her tarafına yayılması, alt ve üst yapı açısından bazı verimsiz yatırımlara neden olacağı tespit edilmiştir. Bu sebepten ötürü, yatırımların öncelikli bölgelerde

yoğunlaştırılması ilkesi benimsenerek, uygulamada Akdeniz, Göreme, Uludağ, Güney Ege ve kısmen Marmara bölgelerinde Fiziksel Planlama Çalışmaları gerçekleştirme yoluna gidilmiştir (DPT, 1972: 615).

Söz konusu dönem, turizmde sektörel örgütlenmenin ortaya çıktığı, teknik altyapı yatırımlarının yapıldığı, bölgesel arazi kullanım planlarının hazırlandığı ve özel sektörü teşvik için devlet eliyle turizm tesislerinin, T.C. Turizm Bankası (TURBAN), kurulduğu yıllar olarak kayıtlara geçmiştir. Ancak, bu dönem, sermaye birikiminin yetersizliği ve özel sektörün turizme teşvik edilmemesi nedeniyle bu sektörün yeterli seviyede gelişimini engellemiştir (Çakır ve Bostan, 2000: 43).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ekonomik durgunluklar yaşanmıştır. Böylece, uluslararası düzeyde, bu olayın turizmi etkilediği ve Türkiye turizm sektörünün de bu durumdan payını aldığı görülmektedir. Turizm gelirleri ve yabancı ziyaretçi sayısı beklenen oranda gerçekleşmemiştir. Turizm giderlerinin ise arttığı saptanmıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, çeşitli sebeplerden dolayı, 1978 yılına yetiştirilememiş ve bu yıla özgü bir program hazırlanmıştır. Bu yılda gelen turist sayısı 1,910 bin kişi olarak hedeflenmiş; 248,8 milyon dolar gelir elde edilmesi planlanmıştır. Bu yılda, Türkiye'nin doğal ve kültürel zenginliklerinin değerlendirilmesi ve halka sağlıklı dinlenme imkanlarının sağlanmasına yönelik planlama çalışmalarına öncelik tanınmıştır. Turizm sektörünün gelişmesine ve iyileşmesine yönelik uzun dönemli hedeflerin organizasyonuna ve bunun mekanla olan ilişkisini belirleyen "Turizm Sektörü Ana Politikası" çalışmalarına ivme kazandırılması; Kıyı Yasası'nın çıkartılması amacıyla gereken çalışmaların yapılması; organize turizm bölgelerinin tespiti; tanıtma, pazarlama ve enformasyon hizmetleri için koordinasyonun sağlanması ve Türkiye'ye yönelik bir tanıtım kampanyasına başlanmasının planlandığı açıklanmıştır (Kozak, 2010:115).

5.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Kalkınma Planı (1979-1983) sürecinde, bireysel ve kitle turizminin birlikte ele alınmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Turizmin kitle turizmine

göre şekil alması düşünülmesine rağmen, istenilen amaca ulaşılan kadar her iki turizmin çeşidinin bir arada işleminin doğru olacağı saptanmıştır.

1982 yılında 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu çıkartılmış ve sektörde ciddi bir atılım gerçekleştirilmiştir. Turizm Teşvik Yasası'nın çıkarılması ile sektörde olan sorunları çözüme kavuşturmak ve gerekli yasal düzenlemeleri yapmak hedefleri esas alınmıştır. Turizm sektörüne, Teşvik Kanunu ve yönetmelikleri ile birlikte, Türkiye'de çok önemli teşviklerin sağlandığı görülmektedir (Öztaş, 2002: 11).

Turizmi Teşvik Kanunu ve bu kanun ışığında, destekleyici yönetmelikler çıkartılmış olduğu bilinmektedir. Bu dönemde kıyı şeridinin korunması, doğal, arkeolojik ve tarihsel çevrenin korunması gerekliliği, turizmin alt yapısının planlanması, özel sektör, milli parklar kurularak doğal çevrenin korunarak değerinin arttırılması ve sektör niteliklerinin artması amacıyla turizm eğitimi gibi konulara yönelme olmuştur. Böylece, bu yıllarda turizm sektörüne yadsınamayacak şekilde önem verildiği anlaşılmaktadır.

Söz konusu dönemde, çalışanların tatil gereksinimlerine ilişkin tedbirler alınırken, kamu kuruluşlarına ait turistik işletmeler tek elden yönetilerek, daha geniş kitlelerin, bu işletmelerden, faydalanmasına imkan verilecektir. Kamu tesislerinin daha etkin pazarlanması amacıyla diğer kamu kurumları ile koordinasyon sağlanacağına dikkat çekilmiştir. Bununla beraber, ilkeler ve politikalar başlığında; giriş kapılarında yığılmaların engellenmesi, turizm eğitimlerinin ülke gereksinimleri doğrultusunda verilmesi ve planda belirtilen politikalara uyumlu verilerin derlenmesi amacıyla turizm istatistiklerinin geliştirilmesine önem verilmesine ilişkin konulara vurgu yapıldığı görülmektedir (DPT, 1979: 432).

Bu yıllarda istenilen hedefler tutturulmamış; ancak turizm sektöründe göz ardı edilemeyecek bir gelişme kaydedilmiştir. Özellikle, tesislerin yatak kapasitelerinde ciddi bir artış göze çarpmaktadır. Ayrıca, Teşvik Kanunu kapsamında çıkarılan yönetmelikler de aşağıdaki gibidir (Ünal, 2007: 31-32) :

Turizm Tesisleri Yönetmeliği, Yat Turizmi Yönetmeliği, Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik, Turizmi Geliştirme Fonunun

Denetlenmesine Ait Yönetmelik, Turizm Alanlarında ve Turizm Merkezlerinde İmar Planlarının Hazırlanması ve Onaylanmasına İlişkin Yönetmelik, Belgeli Turizm İşletmelerinde Yabancı Personel ve Sanatkarların Çalıştırılması Hakkında Yönetmelik, Turizm Yatırım İşletme ve Kuruluşlarının Denetimi Hakkındaki Yönetmelik, Turizm İşletmelerinin Bakanlıkla, Birbirleriyle ve Müşterileriyle İlişkileri Hakkında Yönetmelikleridir.

Bu dönemde, turizmde tutturulamayan hedeflere bakıldığında, Türkiye'ye gelen yabancı sayısı 13 milyon 942 bin kişi olarak hesaplanmışken, % 51,9 gerçekleşme oranı ile 7 milyon 233 bin 845 kişi de kalmıştır. Dönem sonunda beklenen toplam turizm geliri 2.418.1 milyon dolar olduğu tespit edilmiştir. Plan hedefleri % 73,2 oranında gerçekleşmiş ve hedeflenen rakamların altında kaldığı görülmüştür. Ancak, dördüncü planın son yıllarında, gelirlerde önemli artışlar olduğu saptanmıştır. Turizm giderleri de 1,027.5 milyon dolar olarak hedeflenmiştir ve dönem sonu rakamının ise 549,3 milyon dolar olduğu açıklanmıştır. Bu gerçekleşen düşüşte; inşaat maliyetlerinin yüksekliği, özel sektörün turizm kredileri ile yeterli oranda desteklenmemesi ve güvensizlik ortamının etkili olduğu düşünülmektedir (Sözen, 2006: 36).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, 24 Ocak 1980 tarihinde, ekonomi adına yeni politik kararlar alındığı görülmektedir. 1980 yılı Eylül ayında askeri müdahaleler sonucunda bu plana ara verilmek zorunda kalınmış olduğu bilinmektedir. Bu hususların sonucunda, 24 Ocak'ta alınan kararlar ile gerçekleştirilmek istenen faaliyetlerin yeniden değerlendirilmesi ve uygulamaya konulabilmesi adına 1984 yılı programının hazırlandığı tespit edilmiştir.

Bu dönem esnasında; turizmin öncelikli yöre ve yerleşim merkezlerinin geliştirilmesine önem verilmesi yönünde karar alınmıştır. Ayrıca, turizm alanı, turizm merkezleri ile tur güzergahlarının üzerinde tespit edilecek noktalardaki yerleşim merkezlerinin ilk başta geliştirilmesi ve Türkiye'ye seyahat düzenleyen tur operatörlerinin ve havayolu şirketlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır (Kozak vd. 2010: 117).

5.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; Türkiye'nin sahip olduğu turizm potansiyelinin, sürdürülebilir turizm kapsamına yönelik değerlendirilmesi, kitle turizmin esas alınması; ancak bireysel turizmin önem ve değerinin göz ardı edilmemesi yer almaktadır. Bununla beraber, turizm verilerinin sağlıklı hesaplanması ve değerlendirilmesi için çağdaş olanaklardan faydalanmak gerekliliği ve iç turizm hareketlerine ilişkin veri toplanması için girişim yapılması da bu dönem için alınan kararlar arasındadır. Bütün bunlara ilaveten; turizm bankasının doğrudan yatırımı yerine fonların kredi olarak kullanılması ve uluslararası alanda OECD ve Petrol İhraç eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ülkelerinin yanında Balkan ve Üçüncü Dünya Ülkeleri ile de turistik ilişkilerin geliştirilmesi bu plan içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca, ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz kullanma, sağlıklı tutma ve güzelleştirme prensipleri de bu plan çerçevesinde yer almaktadır (DPT, 1985: 120).

Beşinci Plan döneminde, genç kesiminin istihdam, sağlık gibi karşılaşılabilecekleri sorunlara çözüm bulmak için, bu konuların hepsinin bir bütün olarak ele alınması gerektiğine değinilmiştir. Turizm sektörünün ulaştırma sorunlarını ortadan kaldıracak tedbirler, turizm sektörü ile işbirliği sağlanarak uygulamaya konulacağı açıklanmıştır (DPT, 1985: 198-199).

Beşinci Plan dönemi sonunda, döviz gelirinin, belgeli konaklama tesis kapasitesinin, Türkiye'ye gelecek turist ve yurt dışına gidecek vatandaş sayısının artması beklendiği elde edilen bilgiler arasındadır. Bununla birlikte, bu dönem içerisinde devletin üst ve alt yapıyı geliştirmek istediği ve alta yapının geliştirilmesine de ayrı bir önem vereceği saptanmıştır. Aynı zamanda turizm sektörünün istenilen hedeflere ulaşabilmesi adına, nitelikli eleman yetiştirmek için eğitim ile ilgili gerekenin yapılması ve devlet tarafından desteklenmesi bu plan dönemi içerisinde ele alınan ilke ve politikalar içerisinde yer almaktadır (DPT, 1985: 120).

Beşinci Plan dönemi, diğer plan dönemleriyle karşılaştırıldığında, bütün hedeflerin neredeyse tutturulduğu bir dönem olarak kaydedilmiştir. Diğer plan dönemlerine kıyasla bu plan dönemi, yatak sayıları, turizm gelirleri ve yabancı turist

gelişleri ile istediği hedeflere ulaşmayı yüksek oranda gerçekleştirmiş bir plan dönemi olarak değerlendirilmektedir.

5.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemindeki ilke ve politikalar içerisinde, turizmin çeşitlendirilmesi yani alternatif turizm çeşitlerine yönelme önem arz etmektedir. Buna istinaden, alternatif turizm çeşidi olarak, golf turizmi, av turizmi, kış turizmi, kongre turizmi, termal ve sağlık turizmi, üçüncü yaş turizmi sayılmaktadır ve bu turizm çeşitliliğini geliştirmek de ulaşılmak istenen ilke ve politikalar arasında yerini almıştır. Diğer dönemlerde olduğu gibi, bu dönemde de turizm alt ve üst yapısının geliştirilmesine, turizm sektörü için eğitimin desteklenmesine ve teşvik edilmesine önem verilmiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının turizm hedefleri; turizm gelirlerinin, yılda ortalama % 13,6 oranında artışla 1994 yılında 5.514 milyon dolara, turizm giderlerinin de yılda ortalama % 18,4'lük bir artışla 1994 yılında 1.026 milyon dolara ulaşmasının beklendiği görülmektedir. Buna istinaden, Altıncı Plan dönemi sonunda net döviz gelirin 4.488 milyon dolara ulaşacağı tahmin edilmiştir. Diğer taraftan, Türkiye'ye gelecek turist ve ziyaretçi sayısı, bu plan döneminde yılda ortalama % 8,2 artarak 5 milyon kişiden 7,4 milyon kişi; yurt dışına çıkacak vatandaş sayısının da yılda ortalama % 4,8 artarak 2,2 milyon kişiden 2,8 milyon kişi olacağı yönünde bilgi verilmiştir. Tüm bunların yanı sıra, belgeli konaklama tesisleri kapasitenin, inşa halinde ve proje aşamasında olan tesislerin bitirilmesiyle, bu plan dönemi sonunda 350 bin yatağı aşacağı söylenmiştir (DPT, 1990: 281).

Bu plan çerçevesinde; kültür ve tabiat mirası konumundaki değerlerin etkin bir şekilde korunmasına, çevre ile kültür peyzajı ilkeleri temelinde, turizm faaliyet ve yatırımlarının planlanması ve uygulanmasına karar verilmiştir. Ayrıca, charter taşımacılığı geliştirileceği ve yerli seyahat acentalarının tur operatörlüğü teşvik edileceği belirtilmiştir. Mevcut olan tesislerde doluluk oranlarını arttıracak, turizm sezonunu uzatacak ve nitelik yükseltecek tedbirler alınması da bu plan kapsamında yer almıştır. Bu ilke ve politikaların yanı sıra; doğal güzelliklerin ve kültürel değerlerin korunarak sürdürülebilir nitelik kazandırılmasına, belirli sahaların

korumaya altına alınarak hizmete açılmasına teşvik edileceği vurgulanmıştır. Bunlarla beraber, turistik tesis işletmeciliği geliştirilerek küçük kapasiteli tesisler ve aile işletmeciliğine teşvik sağlanacak ve böylece, topluma, en uygun ve sağlıklı koşullarda tatil yapma imkanı sunulacaktır (DPT, 1990: 282).

Altıncı Plan dönemi sonunda, turizm gelirlerinin bu dönemler içerisinde artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu gelişmenin yanı sıra, bu dönemde, bazı olumsuzluklara da rastlanmaktadır. Hizmet planlama ve faaliyete geçirmeden kaynaklı yaşanan sıkıntılar, altyapı düzensizlikleri ve yetersizliği, seyahat acentacılığı ve tur operatörlüğüne ilişkin yapılması gerekenler, eğitim sektöründe istenilen seviyeye ulaşılamama, ulusal politika eksikliği bu dönemde düşünülen biçimde gerçekleştirilememiştir. Bunlara ek olarak, turizmin çeşitlendirilmesi de planlandığı gibi yürütülememiştir ve tam anlamıyla başarıya ulaşamamıştır.

1990 yılında Kıyı Kanunu ve Turizm Bakanlığı Arşiv Hizmetleri Yönetmeliği, 1991 yılında Turizm Yatırım ve İşletmelerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, Turizm Uygulama Kurulunun Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik, Turizm Bakanlığınca Mahalli, Milli ve Milletlerarası Turizm Faaliyetlerini Düzenleyen İl Özel İdarelerine Yapılacak Yardım Yönetmeliği, 1992 yılında Turizm Bakanlığı Hizmet İçi Yönetmeliği, 1993 yılında Turizm Alan ve Merkezlerinde Yer Alan Termal Suları Kullanma Hakkı ve İşletilme Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik çıkartıldığı bilinmektedir. Ayrıca, Profesyonel Turist Rehberleri Yönetmeliği de zamanın koşullarına uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Bunlara ilave olarak, alt yapıda kamu sektörünün yerel yönetimlere yeterli finansman ayırmaması sebebiyle istenilen gelişmeler gerçekleştirilememiştir (Ünal, 2007: 33).

Daha önceki plan dönemlerinden beri devam eden ve Altıncı Plan sürecinde de sürekli artan kamu açıkları, ekonominin dışa açılımı ve serbestleştirilmesi konusunda gerçekleşen olumlu gelişmelerden kazanılacak yararları büyük ölçüde kısıtladığı görülmektedir. Ayrıca, maliye politikası hedeflerin aksine genişleme göstererek, iç talebe dayalı istikrarsız bir büyüme yapısının ortaya çıkmasına ve yükselmiş olan fiyat artışlarının süregelen hale gelmesine sebep olmuştur. Kamu açıklarının yükselmesine bağlı olarak iç faiz oranları artarak sıcak para girişini

hızlandırmıştır. Buna istinaden, Türk Lirasının da reel olarak aşırı değer kazanmıştır. Bu gelişme, işgücü maliyetindeki reel artışlar, doğrudan ve dolaylı ihracat teşviklerinde olan azalma ile birleşerek, Türk ekonomisinin hızlı bir şekilde rekabet gücünü kaybetmesine sebep olmuştur. Özetle, kamu açıklarının yüksek olması nedeniyle ekonominin iç istikrarsızlığı dış istikrarda da ani bir bozulmaya ortam hazırlamıştır. Bu durumlara istinaden, ithalat artarak, ihracat yavaşlamış ve dış ticaret açıkları da yükselmiştir. Söz konusu durum, 1994 yılı başlarında, para, sermaye ve döviz piyasalarında önemli bir kriz yaratmıştır. Bütün bu sebeplerden dolayı, ekonomik dengesizliği çözmek, kamu açıklarını azaltmak, dış talebe dayalı bir büyüme yapısı meydana getirmek ve ekonomik istikrarı sürekli hale getirecek yapısal reformları başlatmak için, 5 Nisan 1994 tarihinde, Ekonomik Önlemler Uygulama Planı yürürlüğe girmiştir (DPT, 1995: 5).

5 Nisan Ekonomik Önlemler Uygulama Planının faaliyete geçirilmesinin sonucunda, yapılan düzenlemeler başarılı olmuş ve istenilen hedeflere neredeyse ulaşılmıştır. Bu planla birlikte düzeltilmesi istenen kamu ve dış ticaret açıklarının önemli bir düzeyde kapatıldığı ve Türk Lirasının yeniden asıl değerine ulaştığı saptanmıştır.

5.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı incelendiği zaman, turizmin, mevcut durum; amaçlar, ilkeler ve politikalar ile hukuki ve kurumsal düzenlemeler olarak üç bölüme ayrıldığını görmekteyiz. Bu plan, söz konusu başlıklar altında incelenerek, içerisinde turizm sektörüne de yer verildiği görülmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde turizm sektörüne ilişkin, diğer planlarda olduğu gibi, bir durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Mevcut durum konusunda, Altıncı Kalkınma Planına istinaden yapılan söylemde, seyahat acentalığı, tur operatörlüğü, turizm eğitimi, ulaşım, tanıtım ve alt yapı eylemlerinde yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte, Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi'nin kaynak yetersizliği gibi sebeplerden dolayı planlanan şekilde yürütülemediği konusundan bahsedilmiştir. Amaçlar, ilkeler ve politikalarda, tahmin edilen turizm gelirlerinden, turist sayısından ve yatak kapasitesinden

bahsedilmiştir. Ayrıca, bu dönemde de, turizmin çeşitlendirilmesinden ve sezon dışı turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine ilişkin konulara yer verilmiştir. Bunlara ilaveten, yerel yönetim ve halkın faaliyetlere katılım sağlamasından, küçük ölçekli işletmelerin geliştirilmesi, tanıtım ve pazarlama aşamasında özel sektöründe katılımının gerekliliği, ATAK'ın uygulama aşaması için yapılması gereken düzenlemeler, kaliteli hizmet sunulabilmesi için sertifikasyon sistemi uygulaması, Turizm Sektörü Ana Planı'nın (TUSAP) faaliyete geçirilmesi ve kirleten öder prensibinin uygulanması gibi çeşitli amaç, ilke ve politikalarından bahsedilmiştir (DPT, 1995: 162-163).

Turizm geliştirilmesi için diğer dönem planlarında yetersiz kalan uygulamaların belirlenerek turizmin ve turizm ekonomisinin daha etkin olması yönünde çalışılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, sürdürülebilirlik için hem turist hem de yerel halkın desteklenmesi, bu sayede de doğal ve kültürel değerlerin korunarak sürekliliğinin sağlanması gerektiği tespit edilen bilgiler arasındadır.

Bu planın, yatak kapasitesinin artırılarak kitle turizminin, öncelikle, geldiği dönemin artık geride kaldığına ve turizm sektöründe sürdürülebilirlik kavramının önem ve değerinin anlaşılmış olduğuna ilişkin sektörün diğer sorunlarına yönelik politika önerileri içermesinden dolayı da önemli olduğu belirtilmiştir (Önen, 2000: 103–105).

Turizm Bakanlığı Teşkilat Kanunu, Türkiye Turistik Otelciler ve İşletmecileri Birliği Yasası, Deniz Turizm Birliği, Pansiyon İşletmecileri ve Türkiye Pansiyon İşletmeciliği Birliği, Rehberler Birliği yasalarının, Yedinci Plan döneminde çıkarılmış olduğu bilinmektedir (DPT, 1995: 164).

Yedinci Kalkınma Planı sonuna gelindiğinde, hedefler tam olarak gerçekleşmemiştir. Bu dönemde kapasite arttırılmasına karşın mevcut olanlardan yararlanmaya ağırlık verilmiştir. Ayrıca çıkarılan yönetmeliklerin kanunlaştırılmaması da bu plan dönemi için değinilmesi gereken olumsuz bir husustur.

5.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci Planın hazırlanma tarihine bakıldığında dünya üzerinde köklü değişimlerin olduğu bir döneme denk geldiğini görülmektedir. Bu değişimler özellikle de sosyal ve ekonomik alanda gerçekleşmiştir. Söz konusu değişimler, bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, uluslararası rekabet kurallarında yaşanan değişiklikler, tüketicilerin istedikleri bilgilere kolaylıkla ulaşabilmesidir ve küreselleşme sürecinin sonuçları olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Yaşanan bu değişiklikleri takip edebilmek, adapte olabilmek ve Türkiye’de uygulayabilmek için uzun vadeli bir gelişme stratejisinin hazırlanması gerekmiştir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sürecinde, turizm sektöründe öncelikle mevcut durum gözden geçirilmiştir. Daha sonra, mevcut durum göz önünde bulundurularak, Türkiye’nin 1980’li yıllardan itibaren büyük adımlar attığına ve Dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında 12. sıradan 8. sıraya yükseldiğine, ancak 1999 yılında yaşanan Marmara Depreminden sonra, turist sayısı ve turizm gelirlerinde azalma olduğundan bahsedilmiştir. Bununla beraber, turizm merkezlerindeki ulaşım alt yapısı eksikliği, mesleki eğitim belgelendirilmesi, ATAK projesinin finansman sorunları da bahsi geçen diğer konular arasında yer almaktadır (DPT, 2000: 166).

Turizm ile ilgili amaçlar, ilkeler ve politikalar bölümünde ise, turizm sektörünün dış rekabet gücünü arttırması, alternatif turizm yaklaşımı ve yılın dört mevsimine dağıtılması istenen turizm yaklaşımı, sektör yatırımların doğal çevreyi koruyarak yapılması, turizm yoğun olduğu yerlerde halkın ve yerel yönetimlerin katılımlarının sağlanması, ATAK Projesi kapsamında hazine garantisi dışında bir proje uygulamasının oluşturulması bahsedilen hedefler arasındadır. Bunlara ilaveten, Avrupa Birliği entegrasyonunun yarattığı tehdide yönelik politikalar oluşturulması, yeni açılacak olan turizm alanlarında küçük işletmelerin teşvik edilmesi ve bunların KOBİ kapsamına dahil edilmesi, turizm eğitim ve kalitesinde belgelendirme sisteminin geliştirilmesi, TUSAP’ın faaliyete geçirilmesi ve Milli Parklar ile ilgili sürdürülebilir turizm plan ve programlarının oluşturulması gibi çeşitli hedeflere değinilmiştir (DPT, 2000: 167-168).

Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler kapsamında, Türkiye Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Yasası'nın zamanın koşullarına uyumlu olması, Turistik Otelciler ve Turizm İşletmeleri Birliği Kanunu, Deniz Turizmi Birliği Kanun Tasarısı, Türkiye Turist Rehberleri Birliği ve Turist Rehber Odaları Kanunu Tasarı ve Pansiyon İşletmeleri ve Türkiye Pansiyon İşletmecileri Kanun Tasarısı çalışmalarının bitirilmesi ve Yat Turizmi Yönetmeliği'nin yeniden derlenmesi ve düzenlenmesi yer almaktadır (DPT, 2000: 168-169).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde değinilen bir başka konu, turizmin tanıtımı olarak bilinmektedir. Mevcut durum irdelendiği zaman, iç ve dış tanıtımların yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Dış tanıtımda kamu ve özel kesimin işbirliği gerçekleştiremediği ve bunun neticesinde tanıtımlarda beklenen hedeflere ulaşamadığı ortaya konulmuştur. Bu sonuç doğrultusunda, Türkiye konusunda olumlu bilinçlenme ve bilgilendirmenin sağlanması amacıyla uluslararası siyasi, kültürel, ekonomik, ticari ve turistik ilişkilerin geliştirilmesi için gereken çabanın gösterilmesine ve bu çalışmalar için, bütün kamu ve özel kesim kurumları, meslek ve sivil toplum örgütleri bir araya gelmesi ve çalışmalar dahilinde işbirliği içerisinde olmaları gerekliliği hususunda ilke ve politikalar ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin tanıtımı esnasında teknolojik olanaklardan çok yönlü bir şekilde yararlanılmasına karar verilmiştir. Tanıtma hareketlerinin belirli bir amaç yönünde gerçekleştirilmesi, etkin bir işbirliği ve verimlilik dahilinde faaliyete geçmesi için; ilgili kamu ve özel kuruluş, meslek odaları, dernek ve vakıflardan meydana gelen bir Kurul oluşturulması kararlaştırılmıştır (DPT, 2000: 169).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plan dönemi sonundaki turizm sektörüne dair mevcut durum aşağıdaki gibidir (DPT, 2005: 224) :

1. Türkiye'de son yıllardaki yatak kapasitesindeki hızlı yükseliş ve gelişmelere rağmen teknik alt yapı hususunda bazı eksiklikler göze çarpmıştır.
2. Doğal ve tarihi çevrenin tahrip edilmesi ve turizm merkezleri üzerindeki kentleşme baskısı ülke turizmini etkileyen önemli sorunlar olarak bilinmektedir.

3. Turizm eğitimi ve kalitesinde belgelendirme, iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gereken beceri düzeyinin tespitini sağlamaktadır. Ancak, ulusal boyutta bir belgelendirme sistemine henüz geçiş yapılamamıştır.

4. Hızlı büyüme gösteren bazı yabancı tur operatörlerinin, fiyat ve şartları tek taraflı belirlemeleri durumuna turizmde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum, Türkiye turizmi gelirlerini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

5. Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre tahribinin engellenmesi ve turizm altyapılarının bitirilmesi amacıyla başlatılan ATAK Projesi finansman ve yerel yönetimlerin organizasyonu sorunları çözüme kavuşmamıştır.

Dokuzuncu Beş Yıllık Planı ise, gereken zamanda yürürlüğe girememiştir. Bu nedenle, 2006 Yılı Geçiş Programı hazırlanmıştır. 2006 yılında işletme ve belediye belgeli yatak sayısının, gelen turist sayısının, turizm gelirin arttırılması için adım atılmıştır. 2006 yılında turizm sektöründe, küreselleşmenin getirdiği değişimlere adapte olmak için gereken faaliyetleri gerçekleştirmeyi amaç durumuna gelmiştir. Ülkeye gelen turist sayısının artması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, pazarlama kanallarının çeşitlendirilmesi, üst gelir gruplarına önem veren, doğal sermayeyi koruyarak sürdürülebilir kılan; Türkiye turizminin karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uyumlu turizm çeşitlerini öne çıkaran bir sistemin ortaya çıkarılmasının da temel amaç olarak belirlendiği vurgulanmıştır (DPT, 2006: 224-228).

5.3.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planı incelendiği zaman diğer planlardan farklı olduğu göze çarpmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planının farkı, diğer planlarda olduğu gibi beş yıl için değil yedi yıllık bir süre zarfı için hazırlanmış olmasıdır. Bu durumun sebebi ise AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji belgesi olarak düşünülmesi ve Avrupa Birliği mali takvimi (2007-2013) ile eşgüdümünün gerçekleştirilmesi isteği olduğu anlaşılmaktadır.

Uluslararası gelişmeler ve temel eğilimler dikkate alınarak, Türkiye ekonomisine dair geçmiş dönem gelişmeleri ile mevcut ekonomik ve sosyal gelişmeler doğrultusunda hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planının vizyonu,

“istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” olarak tespit edilmiştir (DPT, 2006: 3).

Turizm sektörü, ekonomik alanda ortaya koyduğu katma değer, istihdam ve döviz geliri açısından, Türkiye ekonomisinde son 20 yılda önemli işler yaptığı ve ekonomide önde gelen sektörler arasında yer aldığı görülmektedir. Türk turizminin uluslararası turizm geliri içerisindeki payına bakıldığında, 2000 yılında % 1,6’dan 2005 yılında % 2,9’a yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu süreçte ayrıca, 10,4 milyon olarak belirlenen yabancı turist sayısı 21,1 milyona yükselmiştir. 7,6 milyar dolar olarak saptanan turizm gelirleri 18,2 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan belgeli yatak kapasitesi, 2000 yılında 352 bin olarak açıklanmış ve bu rakam 2005 yılında 450 bine çıkmıştır. Bunlara ek olarak, 350 bin olarak bilinen belediye belgeli yatak sayısı 50 bin daha artış sağlayarak 400 bine ulaşmıştır. Bu Plan dönemi sonuna geldiği zaman, turizm gelirlerinin 36,4 milyar dolara, ziyaretçi sayısının 38 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir. Turizm sektöründe hizmet sunan seyahat acentalarının sayısının ise 4.825 adet olduğu da ele geçen bilgiler arasında yer almaktadır (DPT, 2006: 35-61).

Dokuzuncu Kalkınma Planında, kültür turizminin geliştirilmesine devam edilmesi gerekliliği yer almaktadır. Bu kapsamda, kültür turizmine örnek olarak gösterilebilecek yörelerin korunarak geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, ekolojik dengenin korunması adına ekoturizm faaliyetlerinin geliştirilmesi de bu plan kapsamında irdelenmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planında, turizme ilişkin belirlenen ilke ve politikalar incelendiğinde, günümüze kadar yeterli ilgi görmemiş yöreler saptanarak, bu yörelerde turizmi geliştirmek için çalışmalar yapılmasından bahsedilmiştir. Böylece, gerek sosyal gerekse ekonomik kalkınmanın sağlanabileceği tahmin edilmektedir. Bununla beraber, turizm sektöründe yeni kapasite ortaya çıkarılacak ve elde bulunan mevcut ürün niteliğinin arttırılacaktır. Bu sayede, kamu sektörünün, turizm içindeki rolünün tekrardan aktif olacağı düşünülmektedir. Sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması ile, alternatif turizm çeşitlerinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi,

ekolojik dengesinin bozulmasına sebebiyet verecek unsurların ortadan kaldırılması için gerekli çabanın gösterilmesi, yapılması gereken çalışmaların belirlenmesi, turizm sektörü adına alınacak kararlarda yöre halkının ve yerel yönetimin katılımlarının sağlanması bu plan kapsamında yer alan diğer ilke ve politikalar olarak açıklanmıştır. Bunların haricinde, mesleki eğitim ve mesleki eğitimin niteliğinin yükseltilmesi ve belgelendirilmesi, pazarlama, hava ulaştırma ve toplam kalitenin geliştirilmesine önem verilmesi mevzuları da öncelikli ilgilenilmesi gereken ilke ve politikalar olarak gündemde yer almıştır (DPT, 2006: 81).

Bütün açıklamalar ışığında, kalkınma planları değerlendirilirse, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), ilk iki yıl içerisinde yabancı ziyaretçi sayısı hedefini gerçekleştirememiştir. İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planları yabancı ziyaretçi sayısında genel olarak hedeflenen rakamın altında kalmıştır, ancak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı tümüyle hedeflerin üzerine çıkılan dönem olarak kayıtlara geçmiştir (Turizm Yıllığı, 2003b: 273).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilk defa ekolojik dengenin korunmasından bahsedildiği, Altıncı Planda, festival, kongre, sağlık, termal, kış ve golf turizmi gibi alternatif turizmin çeşitlendirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi için öneride bulunduğu ele geçen bilgiler arasında yer almaktadır (Akış, 1999: 38).

Yedinci Kalkınma Planında, ilk kez hukuki düzenlemeler konusuna değinildiği ve önem verildiği, Sekizinci Kalkınma Planında turizme tanıtma başlığının ilave edildiği tespit edilmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı ise diğer planlardan süre olarak ayrılmış ve yedi yıl olarak hazırlanmıştır. Planın giriş bölümünde Avrupa Birliği ile eşgüdüm sağlanmasının amaçlandığı ifade edilmiştir. Tüm kalkınma planlarındaki amaç özetlenirse, tamamında amacın, turizm gelirlerinin, yabancı turist sayılarının ve yatak kapasitelerinin arttırılması olduğu görülmektedir.

5.4. Hükümet Programlarında Turizm

1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile yenilenme dönemine girme yolunda ilk adımlarını attığı bilinmektedir. Hükümet programlarında turizm sektörüne ilişkin kararlar, üç döneme ayrılmış olarak incelenecektir.

5.4.1. 1923-1963 Dönemleri Hükümet Programları

1923- 1963 yılları arası, planlı dönem öncesi olarak bilinmektedir. Bu dönemde, Cumhuriyetin ilanı ile turizm sektörü devletin gündemine sınırlı da olsa girmeyi başarmıştır. Turizmin önemi anlaşılmasına paralel olarak, bu konu ile ilgili düzenlemeler yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

I. Bayar Hükümeti (01.11.1937-11.11.1938) Programında, turizm için kapsamlı bir husus yer almamaktadır. Bu programda sadece, küçük sanayiye, el sanayiye ve turistik sanayi ile büyük sanayi girişimleri doğrultusunda önem verileceği belirtilmiştir (Sanal 48).

1937 Celal Bayar Hükümeti'nde ayrıca, Vedat Nedim Tör'ün başında olduğu İktisat Bakanlığı bünyesinde bir Turizm Müdürlüğü kurulduğu ve bu müdürlüğün yaptığı birkaç faaliyet içerisinde turist girişlerine yönelik yasal düzenlemeler, kayda değer ilk çalışma olarak gösterilmektedir (Sanal 45).

V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960) Programında, Türkiye'nin ekonomik gelişimine paralel olarak turizm konusunun gittikçe öneminin arttığına ve genişlik kazandığına değinilmiştir. Bununla birlikte, ülkenin doğal ve tarihi zenginlikleri ile milli değerlerini içeride ve dışarıda tanıtmak faaliyetlerini içeren bu işlerin, bir umum müdürlüğünün idaresinde bırakmanın sakıncalı olduğunun görüldüğüne ve bu nedenle, basın - yayın ve turizm işlerinin ayrı bir vekâlete vermenin gerektiğine bu programda karar kılınmıştır (Sanal 49).

VIII. İnönü Hükümeti (20.11.1961-25.06.1962) Programında, basın, yayın ve turizm işlerini yürüten Bakanlığın gelişmekte olduğunu ve bunun için de sağlam ilkeler doğrultusunda yol alındığı ifade edilmiştir. Teşkilât Kanunu'nun Meclise gönderileceği ve bu kanun ile turizmi geliştirmeye çalışıldığı da program dahilinde

yer almaktadır. Ayrıca, turizm sektörünün, Türkiye’de eskiden beri süregeldiği, bilindiği fakat herkesin şikayet ettiği bir konu olduğuna değinilmiştir. Buna istinaden, turizm ile ilgili konularda başarı elde etmenin sanıldığı kadar basit olmadığı, ancak en alt düzeyden en üst düzeye kadar durumu ifade etmeye ve teşkilatlandırmaya çabalanacağı belirtilmiştir (Sanal 50).

IX. İnönü Hükümeti (25.06.1962-25.12.1963) Programında, Yüksek Meclise sunulan Kalkınma ve Yatırım Bankaları tasarısının kanunlaşması, diğer birkaç sektör ile birlikte (sanayi, maden) turizm ve ulaştırma sektöründe de, özel sektöre yatırım ve işletme sermayesi finansmanını tatmin edici ve gerekli koşullar ile sağlanacağı belirtilmiştir (Sanal 51).

5.4.2. 1963-2002 Dönemleri Hükümet Programları

X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programında, Kalkınma Planının uygulanmasında, Anayasa belirtilen karma ekonomin kurallarına uymak şartıyla, özel ve kamu sektörüne aynı önemi ve olanakları sağlayarak, özel sektörlerin yaratıcı gücünü destekleme konusunda karar verildiği yer almaktadır. Bununla birlikte, 1963 yılı içerisinde, özel sektör yatırımlarını teşvik için alınan kanuni tedbirleri olumlu bir şekilde uygulamak bir diğer karar olarak göze çarpmaktadır. Buna ek olarak, bu uygulamaya, özel sektör yatırımlarını kalkınma planında öngörülen üretici konumundaki alanlara yöneltebilecek ekonomik tedbirlerle destek vermek istenildiği ifade edilmiştir. Bu şekilde, özel sektör yatırımlarının artık daha çok tarım, sanayi ve turizm gibi sektörlere teşvik edilmesi sağlanmış olacağı da belirtilmiştir. Buna istinaden, turizm alanlarında özel sektöre yatırım kredileri verecek kurumların kurulmasının kısa bir süre zarfı içerisinde gerçekleştirileceğine değinilmiştir (Sanal 52).

X. İnönü hükümeti programı’nda, ayrıca, ihracat ve turizm sektöründen kazanılan döviz gelirlerinin artırılması amacıyla başlamış olan çalışmaların hızla bitirileceği belirtilmiştir. Dış ödeme açığının azaltılması ve ekonomik ve sosyal gelişmenin hız kazanmasında oldukça fazla pay sahibi olduğuna inanılan turizm sektörüne gereken önemin verileceği açıklanmıştır. Devletin yanında, özel sektöründe turizme daha çok yönelmesine ve yabancı sermayenin dikkatini çekmeye

çabalanaacağı, turizmin gelişimini olumsuz etkileyen kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılması ve mevzuat eksikliklerinin kapatılması doğrultusundaki çalışmaların hızlanacağı da program kapsamında yer almaktadır (Sanal 52).

Son olarak, bu program, millet için taşıdığı manevi değerlerin yanı sıra, turizm içinde değerli ve önemli olan eski eser ve anıtların restorasyonu için Vakıflar Genel Müdürlüğü ile özel bir çaba sarfedilerek vakıfların daha verimli olmasına çalışılacağı kararını da içermektedir (Sanal 52).

Ürgüplü Hükümeti (20.02.1965-27.10.1965) Programında, Hükümet tarafından, Türkiye'nin dış ödemelerindeki açığının hızlı bir şekilde kapatılması gerektiğini ve bu nedenle hükümetin en başta turizmi geliştirmeye yönelmesini zorunlu kıldığı karar alınmıştır. Ayrıca, Milletlerarası ekonomik, ticari, sosyal ve turistik ilişkilerin gelişmesine uygun bir şekilde, gümrüklerin yeni bir düzene girmesi için hazırlanan ve Yüksek Meclise sunulan kanun tasarısının kısa bir zaman içerisinde yürürlüğe girmesine çalışılacağına değinilmiştir (Sanal 53).

Bu hükümet programında ayrıca, modern anlayışta olan konaklama yerlerinin, turistik tesislerin artması, yolların ıslahı, taşıt araçlarının sayı ve nitelik açısından ihtiyacı karşılayabilmesi, bu konuyla ilgili kurumlar personelinin ve halkın eğitilmesi gerektiğine ve yabancı turisti çekmek amacıyla tanıtım yapılmasına karar verilmiştir (Sanal 53).

I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programında, turizm eğitimine önem verileceği açıklanmıştır. Ulaştırma sektöründe amaç, taşıma ve haberleşme sistemlerini daha ucuz, güvenli ve hızlı bir hale getirecek, artan ihtiyaçları karşılayacak ve özellikle turizmin gelişmesinde kolaylık sağlayacak şekilde bir iyileştirme, genişletme ve düzenleme yapılmasında karar kılınmıştır. Ayrıca, Türk ekonomisinin kurtuluşunun da turizm sektörünün bu konularının halledilmesinden geçtiğine değinilmiştir (Sanal 54).

Turizm sektörünün, klasik üçlüsü olarak bilinen, güneş, deniz, doğal güzellikler ve tarihi kalıntılar bakımından, Türkiye'nin oldukça fazla zenginliğe sahip olduğuna ve asıl yapılması gerekenin bunları kullanarak, Dünya'ya yayarak ve

tanıtılarak talep oluşturmak gerektiği açıklanmıştır. Böylece, turist sayısını arttırmak ve Türkiye turizminin gelişimi sağlanacaktır. Bu duruma istinaden, turizm endüstrisini; idari, teknik ve ekonomik birimler ile uyum içerisinde çalışan yeni bir kuruluşa bırakmaya karar verilmiştir. Söz konusu kuruma durumu hızla hazırlanarak, bu konuya ilişkin 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu ile 265 sayılı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Teşkilat Kanununun değişikliğe uğraması kararı alınmıştır. Söz konusu yeni kuruluş içerisinde, hala işlemeyen ve Devlete yük olduğu belirtilen Turizm Bankası ve iflas durumunda olan Turist Seyahat Anonim Ortaklığı'nın da önem kazanacağı açıklanmıştır. Bununla birlikte, Devletin kredi ve yardım politikasında kitle turizmini karşılayacak cevap veren tesislerin seçileceği alınan bir başka karardır (Sanal 54).

Yurtdışı kuruluşunun, memur statüsünden çıkarılmasına ve turiste seyahatinin her aşamasında doğrudan hizmet eden ticari karakterde bir kuruluş haline getirilmesinde karar kılınmıştır. Buna istinaden, büyük israflara neden olan büroların sayılarının da azaltılacağı açıklanmıştır (Sanal 54).

Tanıtma kurumunun, faaliyet alanını turizm için çalıştırmaya ve tanıtım aracı olarak miktar ve nitelik açısından en üst düzeye çıkarılmasına çabalanaacağı da bir diğer dikkat çekici karar olarak programda yer almaktadır. Turizme istinaden yapılması planlanan büyük projelerden birinin de, işçilerin ekonomik durumlarına uygun tatil yapabilecekleri tatil köyleri ve plaj siteleri kurma kararıdır (Sanal 54).

Turizm sektörü için kurulacak söz konusu tesislerin, mevsimin belirli bir zamanında aynı iş dalında görev yapan yabancı işçilere bırakılması kararı alınmıştır. Böylece, sosyal turizmde önemli bir basamak atlanmasının yanı sıra bu kişilerden döviz geliri elde etme olanağı ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Gümrükler mevzuatının uluslararası ekonomik, ticari, sosyal ve turistik ilişkilerin gidiş yönüne paralel ve günün şart ve gerekliliklerini karşılayacak bir şekilde hemen düzeltilmesinin zorunlu olduğu açıklanmıştır. Ayrıca, su kaynaklarının gelişimine ilişkin ele alınan projelerin, ulaştırma, balıkçılık, avcılık ve turistik yönlerden de değerlendirilmesin üzerinde önemle durulması hususunda karar alınmıştır (Sanal 54).

II. Demirel Hükümeti (03.11.1969-06.03.1970) Programında, hükümet tarafından, ilk başta, Türkiye'nin tarihi ve turistik bölgelerinin arkeolojik karakterleri göz önünde bulundurularak, müzeler açma, eski eserleri ortaya çıkarma, söz konusu değerleri, yurt içinde ve yurt dışında tanıtmaya çalışma ve çabalarının sürdürüleceği vurgulanmıştır. Turistik, tarihi ve doğal değerleri önemli olan yerlerde, özellikle sahil bölgelerinde, belediye sınırları dışında kalan alanlar için bir koruma kullanma ve kontrol düzeni getirmek amacıyla yapımına devam edilen çevre düzeni planlarının tamamlanmasında karar kılınmıştır. Ayrıca, turizmin gelişmesi için hizmet edecek tesislerin arttırılacağı kararı da bu programda yer almıştır. Turistik yolların, hava meydanlarının ve limanların modern ve gelişen ihtiyacı karşılayacak biçimde ele alınacağı ve inşalarına hızla devam edileceği alınan bir diğer karar olarak görülmektedir. Söz konusu yapıların yurt üzerinde dengeli olarak dağılmasının ön planda tutulacağı ayrıca değinilen bir husustur (Sanal 55).

Üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye'nin bütün sahilleri boyunca yer yer turistik limanlar ve balıkçı limanları ile kayıkların, küçük gemilerin karaya çekildikleri yerler gibi kıyı yapıları, fazla sayıda ele alınarak inşaatlarına hızla başlama kararına bu programda yer verilmiştir. Turistik bölgeler ile yurdun diğer alanlarına havadan ulaşımı gerçekleştirmek için tekrar hava meydanları yapılacağı açıklanmıştır. Turizm, tarım ve sanayi dışında, birçok şehir, kasaba ve köy için yeni ufuklar açan ve pazar alanları oluşturan, geniş olanakları ve çağdaş hayatın bütün yönlerini beraberinde getiren bir ekonomik hareket olduğuna ve turizmin, sadece otel motel ve lokanta sayısının artması olmadığına değinilmiştir. Bunun yanında, turizmin, aynı zamanda yol, liman ve hava alanı yapımı, elektrik, su ve haberleşme şebekesinin düzenlenmesi ile birlikte, bütün düşünülmesi gereken bir gelişme olduğundan bahsedilmiştir. Dış ve iç turizm vasıtasıyla, söz konusu bu hareketin, tüm yurda yayılması için en çok gelişme olanağı veren bölgelerden başlanarak yapılan çalışmaların sürdürülmesi kararı da bu programda yer almıştır (Sanal 55).

Bu programda ayrıca, turizmin, görünmeyen ihracat ve bacasız sanayi olarak nitelendirildiğine ve ülkelerin ekonomisinde ihmal edilmemesi gereken ve ödemeler dengesinde büyük rolü oynayan bir faktör haline geldiği vurgulanmıştır. Bu nedenle söz konusu durumun, kalkınma aşamasında olan ve dolayısıyla dışarıdan yatırım

malları almak zorunda kalan Türk ekonomisi için daha büyük bir önem kazandığı belirtilmiştir (Sanal 55).

Bu programda ayrıca, turistik tanıtma ve kredi politikası konularına yeni bir yön verileceği kararı çıkmıştır. Buna ilaveten, kamu sektörü elinde bulunan turistik işletmelerin aynı elden yürütülmesi ve belli bir işletme politikasının takip edilmesi esasının uygulanacağı kararı açıklanmıştır. Bununla birlikte, turistik bölgelerin düzen içerisinde ve gelişme planlarına uygun bir şekilde söz konusu politikanın izlenmesinin gerekliliğine değinilmiştir. Bunlara ilaveten, turizm kredilerinin artırılmasına ve sadece bu alanda faaliyet gösterecek yardımcı bir Turizm Bankası kurulacak ve yeniden organize edilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca, bu banka, Türk turizminin gelişmesi için, daha etkili bir şekilde hizmet edecek bir konuma getirilecektir (Sanal 55).

Bu programda yer verilen diğer bir mevzu ise, Türkiye turizmi bir bütün olarak değerlendirilmesi ve yapılan yatırımların bir plan çerçevesi içerisinde gelişiminin sağlanacağı kararıdır. Böylece, turizm eğitimi, fiziki planlama, tanıtma gibi çeşitli çalışmaları bir arada, uyumlu bir biçimde yürütecek ve diğer sektörlerle turizm sektörü arasındaki ilişkileri düzenleyecek yeterli tedbirler alınması kararı çıkmıştır. Özellikle kişilerin, denizden faydalanabilmeleri için halka açık, genel araçlarla ulaşım sağlanabilen yakın mesafelerde ucuz halk plajları kurulmasında karar kılınmıştır (Sanal 55).

Dünyada, artık, bireysel turist hareketleri yerini kitle turizmine bırakmış olduğu görülmektedir. Uluslararası turizm, günün şartlarına uygun olarak, kitle turizmine önem verileceğine ve turizm sektöründeki çalışmaların daha hızlandırılacağı vurgulanmıştır. Böylece, turizmin sağlam ekonomik temellere oturacağı, turistik tesislerin daha uygun koşullarda gelişme göstereceği ve ekonomiye daha büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, ülkenin, gelişmekte olan ticaretinin ve turistik hareketlerinin, gümrük mevzuatının yeni ihtiyaçları karşılayacak kolaylık ve rahatlık sağlayacak şekilde değiştirilmesini gerektirmektedir. Bu paralelde, hizmetlerin daha iyi şekilde verilmesi ve teşkilatın yeniden düzenlenmesine çalışılacaktır (Sanal 55).

III. Demirel Hükümeti (06.03.1970-26.03.1971) Programında, turizm ile ilgili konulara çok fazla değinilmediği görülmektedir. Bununla birlikte, bu programda, Türkiye'nin turizmi ve diğer doğal kaynakları, kalkınma sürecine çok daha katkı sağlayan bir hale getirileceği ve turizmin gelişmesine hizmet edecek tesislerin arttırılacağı yönünde karar alınmıştır (Sanal 56).

I. Erim Hükümeti (26.03.1971-11.12.1971) Programında, Türkiye'nin kıyılarında yer alan, tarihi ve turistik nitelik taşıyan, devlet topraklarının elden çıkarılmamasına ilişkin ilgili tedbirlerin sıklaştırılacağına ve özel mülkiyet konusu olan toprakların Anayasa gereğince kamu yararına kullanılmasına ilişkin tedbirler alınması yönünde karar çıkmıştır (Sanal 56).

II. Erim Hükümeti (26.03.1971-11.12.1971) Programında, turizme az da olsa yer verildiği görülmektedir. Buna istinaden, turizm sektörünün ana sorunu olarak bilinen, yatırım ve işletmeciliğin ön planda olduğu bir endüstri kolu haline getirilmesinin amaçlandığı açıklanmıştır. Ayrıca, bu programda, deniz ve göl kıyılarının herkesin kullanımına açık tutulacağı, turistik nitelik taşıyan devlet topraklarının elden çıkarılmaması ve bu niteliğe sahip özel mülkiyet konusu toprakların, sektörün gelişmesine olanak sağlayacak belirli bir plan düzeni içinde, kamu yararına uygun bir şekilde kullanılmasını sağlayacak idari, mali ve kanuni tedbirler alınacağı kararı çıkmıştır (Sanal 57).

Melen Hükümeti (22.05.1972-15.04.1973) Programında, Milletlerarası sanayi ve ticaret alanında giderek yükselen ve daha da yükseleceği düşünülen ilişki ve gelişmelerin, özellikle Ortak Pazarla Gümrük Birliği ilişkilerinin başlamış olduğu bu hükümet döneminde baş gösteren turizm hareketleri işçi akımı konusu, gümrük mevzuatında yeni ihtiyaçları karşılayacak hükümler getirilmesi, işlemlerde kolaylık, rahatlık ve esneklik sağlanmasını gerektirmesi nedeniyle, bu konuya ilişkin her türlü tedbirlerin alınmasına çabalanacağı kararı alınmıştır (Sanal 58).

Turizm sektörünün, hem ödemeler dengesine olan katkısı, hem de ortaya çıkardığı istihdam hacmi açısından ekonominin önemli sektörlerinden biri olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Bu sebeple, sektörün geliştirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerinin hızlı bir şekilde alınması, finansman ve işletmecilik sorunlarının

durumunun, deniz ve göl kıyılarının planlı bir turizm politikasının izlenmesine ve toplumun yararına uygun olarak kullanılmasına olanak verecek şekilde düzenlenmesi, bu hükümetin turizm alanındaki ana politikasını oluşturacağı vurgulanmıştır (Sanal 58).

I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974) Programında, turizme ilişkin, uluslararası anlaşmalar, dış turizmdeki gelişmeler ve yurt dışındaki bir milyona yakın işçinin yurda geliş gidişlerinin yarattığı çok yönlü sorunların çözümü amacı ile gümrüklerin ve bu alanda takip edilmesi gerekli politika modern anlayışa uygun bir şekilde düzenleneceği konularına değinmiştir. Bununla birlikte, iç ve dış turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel katkılarından yurdun ve ulusun gerektiği şekilde yararlanabilmesinin sağlanması ve dar ve orta gelirli kişilerinde turizmin olanaklarından faydalanmalarının kolaylaştırılması kararı alınmıştır (Sanal 59).

Tarihi anıtların ve milli eserlerin korunmasına önem verilerek bu değerlerin onarılması ve turizme yararlı bir şekilde değerlendirilmesi diğer bir program kararı olarak görülmektedir. Buna ek olarak, el sanatlarının, folklorun yozlaşmaktan kurtarılması ve söz konusu değerlerden, turizm ve tanıtma çalışmalarında faydalanılması için gerekli teşvik, geliştirme, eğitim ve örgütlenme tedbirlerinin alınacağı konusunda karar ortaya konulmuştur (Sanal 59).

Irmak Hükümeti (17.11.1974-31.03.1975) Programında, gümrüklerin iyileştirilmesi ve hizmetlerin düzeltilmesi konuları önemle ele alınacağı açıklanmıştır. Bunun için gümrük işlemlerini, artan dış ticaret hacmi, turist sayısı ile yurt dışında çalışan vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kolaylaştırılacak tedbirler alınacağı kararı çıkmıştır (Sanal 60).

Hükümet, ayrıca, yurdun turizm potansiyelini en iyi şekilde değerlendirmek, dış turizm talebini teşvik etmek ve iç turizmi yaygınlaştırmak konusunda karar alma düşüncesinde olduğu ifade etmiştir. Bu amaçla, Üçüncü Beş Yıllık Plan hedeflerine uygun bir şekilde, turizmin geliştiği alanlarda fiziksel planlama çalışmalarına hız verilerek, kıyılar ve turistik yörelerin toplum yararına kullanılması ve korunması çalışmaları tamamlanacağına karar vermiştir (Sanal 60).

Türkiye’de daha çok turistin konaklamasını sağlamak, talebi arttırmak ve daha fazla gelir elde etmek için, sektörün yatırım ve işletmecilik konusundaki çeşitli sorunları çözümlenmesi hedef olarak belirlenmiştir. Bu amaçla, Devletin, altyapı yatırımlarını gerçekleştireceği, üst yapı yatırımlarını da teşvik edecek gerekli tedbirleri alacağı yönünde karar alınmıştır (Sanal 60).

“Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu” tasarısının, günün gerek ve koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi işlemlerine başlandığı ve en kısa zaman içerisinde bitirilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, arz kapasitesinin artırılacağı ve nitelikli personel ihtiyacının karşılanması amacıyla eğitim çalışmalarına hız verileceği bir diğer karar olarak programda yer almıştır. Buna ilaveten, Türkiye’nin turistik çekicilik unsurları, kültürel özellik ve varlıklarının tanıtılmasının yanı sıra, turizm politikasında arz kapasitesinin pazarlanmasına önem verileceği açıklanmıştır (Sanal 60).

IV. Demirel Hükümeti (31.03.1975-21.06.1977) Programı, turizmin dış ödemelere dengesi üzerindeki olumlu etkisi göz önünde bulundurularak, bu kaynaktan en üst düzeyde faydalanılarak iç ve dış turizm geliştirilmesinde karar kılınmıştır. Ayrıca, şehir ve kasabalar dışındaki mevcut ve beklenen sanayi ve turizm gelişmeleri için altyapı tesislerinin oluşturulacağı da bir diğer karar olarak gündemde yer almıştır (Sanal 61).

II. Ecevit Hükümeti (21.06.1977-21.07.1977) Programında, Dünyada, Türkiye kadar turizmin gelişmesine uygun bir ülkenin az olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca, eski yönetim döneminde, hükümet yetkililerinin, turizm sektörünün patlama yaptığından bahsettiğinden ancak, turizm giderlerinin gelirlerini aştığının tespitine değinilmiştir. Hükümet olarak, yine hızlandırılmış bir programla, turizm alanındaki işletmeciliği ve uluslararası ilişkileri çağın gereklerine uyumlu bir şekilde düzenleyerek, bir-iki yıl içerisinde Türkiye’yi, turizmden yüksek döviz geliri elde edilebilir bir duruma getirmeye kararlı oldukları ifade edilmiştir. Bununla birlikte, hava ulaştırıcılığının, çağdaş pazarlama yöntemleri doğrultusunda, ülkenin geniş turizm olanaklarını da değerlendirecek şekilde yeniden düzenlenerek geliştirilmesinde karar kılınmıştır. Böylelikle, fazla yabancı turist çekebilecek

yörelere uluslararası hava ulaşımı açısından dünyaya daha çok açılması sağlanmaya çalışılacağı açıklanmıştır. Sanayileşme hızını düşürmeden, doğal kaynakların ve güzelliklerin korunup geliştirilmesine ve turizm açısından gereken şartlara uyum gösterilmesine özen gösterileceği belirtilmiştir (Sanal 62).

V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978) Programında, en başta, turizm sektörü için bu zamana kadar alınmış ve uygulanmış tedbirlerin hepsinin değerlendirilerek, mevcut potansiyeli daha verimli şekilde kullanmayı sağlayacak köklü tedbirler alma kararı verilmiştir. Ayrıca, turistik değeri olan bölgelere yeni hava limanlarının inşa edilmesi kararı da çıkmıştır. Hükümetin, turizmi yalnız ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunan ekonomik bir araç olarak görmediğini, aynı zamanda hızlı bir sanayileşme ve şehirleşme içinde dinlenme, kendini yenileme ve zenginleştirme ihtiyacına cevap veren sosyal, kültürel ve beşeri bir hizmet olarak görüldüğü açıklanmıştır. Bu duruma istinaden dış turizmin yanında iç turizmin de gelişmesine yardımcı olacak tedbirler alınacağı kararı verilmiştir (Sanal 63).

Turistik altyapı tesislerindeki bütün dengesizliklerin giderilerek, ülkenin doğal, tarihi ve milli değerlerinden üst seviyede faydalanılması için gerekenin yapılacağı açıklanmıştır. Turizm alanında yükselmesi beklenen gelişmeler, yurt dışındaki birçok vatandaşımızın yurda geliş-gidişlerinin sonucu ortaya çıkan, çok yönlü sorunların çözülmesi için, gümrüklerin ve bu alanda takip edilmesi gerekli politika modern anlayışa uyumlu bir şekilde düzenleneceği kararı alınmıştır (Sanal 63).

III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programında, bu programda, bir önceki hükümet programında olduğu gibi, döviz giderlerinin gelirleri aşması konusuna değinilmiştir. Bu nedenle, hükümetin, turizm gelirlerini ve dışarıda çalışan yurttaşlarımızın gönderdikleri dövizlerin artmasını sağlayacak etkin bir politika izlemesi yönünde karar aldığı görülmektedir. Bunun yanında, döviz gereksinimlerini karşılayacak yeni ve güvenilir kaynakların bulunması alınan bir diğer karardır. Bununla birlikte, hava ulaştırıcılığında, Türkiye'nin geniş turizm imkanlarının değerlendirilmesi de göz önünde tutulacağı vurgulanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri değerlendirilerek, halkın sağlıklı

dinlenme olanakları genişletileceği ve turizm aracılığıyla döviz gelirlerinin artması için de gereken düzenlemeler yapılacağı kararı çıkmıştı (Sanal 64).

Hükümet, turizmin geliştirilmesiyle birlikte, Türkiye'nin dış ilişkilerine yeni bir boyut kazandırabileceği düşüncesi içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, gümrüklerde takip edilecek politika çağdaş bir anlayışa ve turizmde öngörülen gelişmelere uyumlu olarak tekrar düzenleneceği kararını almıştır (Sanal 64).

VI. Demirel Hükümeti (12.11.1979-12.09.1980) Programında, geniş turizm kaynaklarına sahip olan Türkiye'de, turizm hizmetlerinin daha verimli ve etkin bir şekilde yürütülmesi ve dış turizm gelirlerinin artırılması için gereken bütün tedbirlerin alınması kararı çıkmıştır (Sanal 65).

Ulus Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programında, hükümet tarafından, turistlerin, her türlü gümrük işlemlerinin kolaylaştırılacağı açıklanmıştır. Turizmi; ekonominin verimli bir sektörü haline getirmek, ülkenin dış finansman ihtiyacının karşılanmasında önemli bir kaynak olarak değerlendirmek amacıyla gereken çalışmaların yapılması kararı alınmıştır. Ayrıca, Devlet, turizm gelişme alanlarında alt yapı yatırımlarını yapacak, üst yapı yatırımları ve işletmeciliğin özendirilmesi amacıyla gereken teşviki sağlayacağını belirtmiştir. Kıyılardan, Türk halkının kolaylıkla faydalanması ve zengin kıyı şeridinin turistik amaçlarla en iyi şekilde değerlendirilmesi konusuna önemle değinileceği ve üzerinde durulacağı alınan bir diğer karardır (Sanal 66).

I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987) Programında, turizm sektöründe yapılan işlerin önemli bölümlerinin ele alındığı görülmektedir. Turizm geliştirilmesi için altyapı yatırımlarının hızlandırılması, bürokrasinin en alt düzeye indirilerek hızlı bir karar ve uygulama sisteminin getirilmesi, gerçekçi döviz kurlarının devamlı hale getirilmesi en önemli konular olarak vurgulanmıştır. Ayrıca, Yunanistan ile Türkiye arasında tarihi komşuluk ilişkilerinin iyileştirileceğine ve turizm alanında da iyi ilişkilerin kurulabileceği konusuna değinilmiştir (Sanal 67).

II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989) Programında, hükümet tarafından, 1983 yılında dış turizm gelirin 411 milyon dolar, yatak kapasitesinin ise 66 bin

olduğu açıklanmıştır. Bununla birlikte, bu yılın sonunda yatak kapasitesinin 120 bini bulacağı, dış turizm gelirinin de 1.5 milyar dolar civarında olacağı tahmin edildiği açıklanmıştır. Buna istinaden, turizm gibi döviz kazandırıcı hizmetlere teşvik sağlanacağı belirtilmiştir (Sanal 68).

Hükümet dönemi sonunda, ihracatın 20 milyon dolara ve turizm gelirlerinin brüt 5 milyar dolara yükseltme olanağı olduğu açıklanmıştır. Turizm sektöründe çalışanlara, getirdiği dövizin gerçek değerini ödeyerek, haksız kazançların önüne geçilmiş ve gelir dağılımının belirli ölçüde düzeltildiği vurgulanmıştır. Bununla beraber, turizmin gelişmesi ve uluslararası hava ulaşımında daha fazla pay alabilmek amacıyla mevcut hava alanlarının modernleştirilmesi, genişletilmesi ve yeni inşaların yapılması kararı alınmıştır. Ayrıca, gelişme bakımından, son 4 yıl içerisinde Türkiye’de net turizm gelirinin artışında dünyada en başarılı ülke olduğu vurgulanmıştır. 1983 yılı sonunda 66 bin olan turistik yatak sayısının, 1988 yılı sonunda 200 bine, 1992 yılı sonunda ise 350 bine çıkacağı tahmin edilmektedir (Sanal 68).

Bu dönemde, hükümet hedeflerinin kaliteli ve gelir düzeyi yüksek yabancı turisti Türkiye’ye çekmektir. Bu amaçla hükümette alınan kararlar aşağıdaki gibidir (Sanal 68):

1. Türkiye’nin doğal güzelliklerinin korunması, turizmin gelişmesinde en önemli politika olarak belirlenmiştir.
2. Kaliteli projeler hazırlanarak yatırımcıların özendirilmesi ve yurt dışı pazarlamasının yapılması alınan diğer bir karar olarak programda yerini almıştır.
3. Turizm sektörünün yatırım ve işletme formalitelerinden arındırılması amacıyla Turizmi Teşvik Kanunu yeniden değerlendirileceği kararı çıkmıştır.

Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991) Programında, haksız kazançların önlenmesi, turizm hizmetlerinin teşviki, havaalanlarının yenilenmesi, yeni inşaların yapılması bir diğer hükümet programında olduğu gibi burada da ele alındığı görülmektedir. 1983 yılında dış turizm gelirinin 411 milyon dolar, yatak kapasitemiz 66 bin olduğuna ve bu yıl sonunda da yatak kapasitesinin 160 bin, dış turizm

gelirinin ise 2.6 milyar dolar civarında olacağı tahmin edilmiştir. Ayrıca, hala, 257 bin yataklık turizm tesislerinin inşaatının devam edeceği kararı da bu programda çıkmıştır. Turizm gelirlerimizin brüt 5.5 milyar dolar olmasının öngörüldüğü belirtilmiştir (Sanal 69).

Turizmin, gelişme açısından, son altı yılda, Türkiye net turizm geliri artışında dünyada en başarılı ülke olarak yerini aldığı ve 1983 yılı sonunda 66 bin olan turistik yatak sayısının, 1989 yılı sonunda 160 bine ulaşacağı ve VI. plan dönemi sonunda da 350 bine ulaşmasının beklendiği açıklanmıştır. Diğer hükümet programında olduğu gibi, bu dönemde de hedef, kaliteli ve gelir düzeyi yüksek yabancı turisti Türkiye'ye çekmek olarak açıklanmıştır. Bu hedeflere ulaşmak amacıyla aşağıdaki kararlar alınmıştır (Sanal 69):

1. Eğitilmiş turizm personeli yetiştirmek,
2. Büyük çoğunluğu kum-deniz-güneş turizmine hizmet veren türdeki tesislere, termal-golf-kültür-kamping-kış-kongre turizmi türündeki yeni tesislerle arz çeşitliliğinin getirilmesi,
3. Ülkenin belirli yörelerine yoğunlaşmış olan turistik tesislerin, potansiyel olarak düşünülen diğer bölgelere de dengeli bir biçimde dağılımının yapılması,
4. Mevcut tesislerin oniki ay boyunca hizmet verebilecek niteliğe getirilmesi ve yan harcamaları teşvik edici üniteler ilave edilerek doluluk oranlarının ve verimliklerinin yükseltilmesi,
5. Turistik tesis işletmeciliğinin geliştirilmesi ve böylece küçük kapasiteli tesislerin ve aile işletmeciliğinin teşvik edilmesi,
6. Turizm hizmetlerinin pazarlama ve tanıtımında özel ve kamunun işbirliği içerisinde olmasına teşvik edilmesi,
7. Charter taşımacılığının geliştirilmesi ve yerli seyahat acentalarının tur operatörlüğüne özendirilmesi,

8. Turizm sektörü için girişimcilik bekleyen ikincil konutların turizme kazandırılması,

9. Türk turizminin hitap ettiği ulusların pazarlarından, para harcayan turistleri gönderen, yeni pazar ülkelerine doğru genişletilmesine ağırlık verilecektir.

Turizm ile ilgili hükümetteki son karar ise, özel sağlık kurumlarının kurulmasını teşvik ettikleri konusu olarak görülmektedir. ayrıca, özellikle, bu alanda sağlık turizmine de ağırlık verilerek Türkiye’de en modern sağlık merkezlerinin kurulmasına yardımcı ve destek olunacağı kararı alınmıştır (Sanal 69).

I. Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991) Programında, hükümet tarafından, 1990 yılı sonunda yatak kapasitesinin 200 bini aştığını ve 1991 yılı turizm gelirinin körfez krizinin oldukça ağır etkisine rağmen 3 milyar doları aşmasının beklendiği açıklanmıştır. Bir önceki hükümet programında ele alınmış olan sağlık turizmine ağırlık verilmesi ve tesis kurulması konusu bu hükümet gündeminde de yer almıştır. Ayrıca, turizm, sanayi ve hızlı kentleşme bakımından önemli olan bölgelerin sürdürülen çevre düzeni planlarını hızlı bir şekilde bitirilme kararı alınmıştır (Sanal 70).

Hükümet, turizm sektörünün sorunlarını tespit ederek çözüm arayacak ve kamu kuruluşları ile özel sektör temsilcilerinin katıldığı “Turizm Koordinasyon Kurulu” oluşturulması kararı almıştır. Buna ek olarak, bu kurulun Turizm Bakanı’nın başkanlığında belirli aralıklarla toplanacağı da bu kararlar içerisinde yerini almıştır (Sanal 70).

Turizmin özellikle bir hizmet sektörü olması sebebi ile, bu alanda doğrudan veya dolaylı hizmet verenlerin sayısının yeterli seviyeye getirilmesi ve eğitilmesine istinaden, hükümet, hizmet standardının yükseltilmesi ve turizmin odak noktası olan doğal ve kültürel değerlerin korunabilmesi için ulusal turizm bilincinin geliştirilmesine yönelik etkin projeler gerçekleştirme amacıyla olduğuna dair kararını belirtmiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye’nin sahip olduğu turizm potansiyelinin tanıtılmasına yönelik başlatılmış olan Avrupa, ABD ve Uzakdoğu’da tanıtma kampanyalarının daha etkin bir şekilde sürdürüleceği kararı alınmıştır (Sanal 70).

VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.06.1993) Programında, hükümet, Antalya, Bodrum gibi yoğun turizm bölgesi olan belediyeler için özel yaklaşımları ve yürürlükteki projeleri içeren uygulamalar gerçekleştirme kararına yer vermiştir. Hükümet, ana hedefi olarak, turistik ve diğer alanlara ait alt yapısının gereken seviyeye çıkarılması olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, hükümet, bu programda, verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, Türk halkı ve turistler için mümkün olan en iyi sosyal ortamın oluşturulması, doğal ve kültürel değerlerimizin sürekliliğinin sağlanması, turizmin genel politika amaçları içerisinde olduğu kararını vermiştir. Buna ilaveten, bu amaçlar çerçevesinde aşağıdaki kararlar alınmıştır (Sanal 71):

1. Turizm master planı mutlaka yapılacağı,
2. Turizm türleri çeşitlendirilerek, sezonun uzatılmasının ülke bazında yaygınlaşması sağlanacağı,
3. Ülke turizmimizin, dünya pazarında hak ettiği yere gelebilmesi amacıyla tanıtım ve pazarlamasına önem ve öncelik tanınacağı,
4. Turizmin önemli sorunları arasında yer alan ve yeterli sayıya ulaşamayan turizm personelinin yetiştirilmesi ve eğitimine ağırlık verileceği,
5. Sektörün örgütlenmesini engelleyen konuların ortadan kaldırılacağı ve buna imkan sağlayan yasal düzenlemelerin yapılacağı,
6. Turizmin altyapısının geliştirileceği,
7. Turizm sektörünün her yönüyle teşvik edileceği,
8. İç ve dış turizmde dengeli bir dağılım gerçekleştirilerek ülke çalışanlarının dinlenme ihtiyaçlarının karşılanacağı,
9. Doğaya, çevreye ve kültürel değerlere duyarlı bir turizm politikası oluşturulacağı,
10. Turizm sektöründeki mevcut tesislerin niteliklerini artıran tedbirler alınacağı,

11. Ekonomik açıdan uyumlu büyüklüklerin altında olmamak şartı ile yabancı turizm yatırımlarının sermaye yapılarına bakılmadan özendirileceği ve işletme sürecinde önemli ölçüde döviz girdisi sağlayacak yabancı işleticilere imkan sağlanacağı kararları bu programda yer almıştır.

I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995) Programında, hükümet, çevre boyutunu da dikkate alan uluslararası rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, turistler ve yerel halk için en uygun sosyal ortamın oluşturulması, kendi insanımızın refah ve mutluluğu için evrensel değerlere uyum sağlanması, doğal ve kültürel değerlerimizin sağlıklı bir koruma ve kullanım dengesini gözetten bir turizm politikası uygulama kararları alınmıştır. Bu amaçla, ayrıca, turizm sektörü Ana Planı'nın bitirileceği, her türlü turizm amacına yönelik olarak yapılan planlama ve projelendirme çalışmalarının doğal, kültürel ve sosyal değerlerle bütünleştirilmesi temeline dayanması kararı çıkarılmıştır (Sanal 72).

Hükümet, Türkiye'nin uluslararası turizm geliri içindeki payının artırılması ve sürekli olabilmesi amacıyla dış pazarlarda en uygun talep dağılımının oluşturulmaya çalışılacağı ve bunun yanı sıra, bu kapsamda, çeşitli ülkelerdeki turizm pazarlaması faaliyetlerinin yoğun ve entegre bir şekilde devam ettirileceği konusunda karar vermiştir. Bununla beraber, mevsim uzatıcı ve turizmin az gelişmiş bölgelere de dağılmasını sağlayacak turizm türleri geliştirilerek pazarlanacağı açıklanmıştır. Bunlara ek olarak, şehir merkezlerinde bulunan ve turizm değeri yüksek olan vakıf arsa ve arazilerinin imar durumları yatırıma uyumlu hale getirileceği de alınan kararlar arasındadır (Sanal 72).

II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995) Programında, turizme ait alınmış karar, planlanan 40 yeni yat limanı projesinin, Türkiye'nin turizm faaliyetlerini ve döviz gelirlerini önemli oranda arttıracaktır (Sanal 73).

III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996) Programında, bir önceki hükümet programında olduğu gibi, yat projesinin döviz girdisini arttıracığı konusuna yeniden değinilmiştir. Bununla beraber, bu alanda, döviz girdileri bakımından oldukça önemli bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Bunun nedeni ise, Türkiye'nin, Akdeniz'in en temiz ve en dokunulmamış sahillerine sahip olduğu ve bu durumun,

Türkiye’deki turizm patlamasının yeni bir basamağı olarak, ilerdeki yıllarda açık ve net bir biçimde ortaya çıkacağı bu programda ifade edilmiştir (Sanal 74).

II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996) Programında, hükümet, turizm bölgelerinde, ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, arıtma gibi altyapı yatırımlarına öncelik verme kararı almıştır. Bunun yanında, Türkiye’nin doğal güzelliklerinin korunmasına özel önem verileceği de alınan bir diğer karardır. Buna ilaveten, turizmin, mevsimlik ve coğrafi dağılımının iyileştirmesine ve dış pazarda değişen tüketici tercihlerini de dikkate alarak, yeni potansiyel alanlar ortaya çıkarılmasına karar verilmiştir (Sanal 75).

Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997) Programında, hükümet tarafından, turizmin gelişmesine en üst düzeyde özen, önem ve gayret gösterileceği belirtilmiştir. Turizm olanaklarının yeterince tanıtılması, turizmin çeşitlendirilmesi ve iç turizmin geliştirilmesi için uygun altyapı ve üstyapıların oluşturulmasına, organizasyon ve pazarlama imkanlarının geliştirilmesine ağırlık verileceğine karar verilmiştir. Turizmin gelişmesi sonucu ortaya çıkan Talih Oyunları İşletmelerinin, özendirici bazı yaklaşımlarla, bazı vatandaşlar için cazibe merkezi haline geldiği ve sosyal hayatta tahribata yol açtığı ve bu durumun engelleneceği kararı açıklanmıştır (Sanal 76).

III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999) Programında, Türkiye’nin turizmine de büyük katkısı olan uluslararası ortak mirasımız milli park, tabiat parkı ve tabiatı koruma alanlarının sayı ve nitelik yönünden geliştirilmesi çalışmalarına devam edileceği açıklanmıştır (Sanal 77).

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar oluşturmak için golf, kış, dağ, yayla, termal, sağlık, yat, karavan, kruvaziyer, kongre ve eğlence turizmini geliştirme faaliyetlerine devam edileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizme alınan kararlara katılımlarının sağlanacağı ve talep yapısındaki yeni eğilimlere bağıntılı olarak, sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik tanınacağı alınan diğer kararlardır (Sanal 76).

Turizm üst yapısının yeterli bir altyapıyla entegresi için, gerekli düzenleme ve teknik önlemlere ağırlık verileceği, ATAK (Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi) projesinin hız bir şekilde uygulanması için gerekli düzenlemelerin yapılacağı kararı alınmıştır. Bunlara ilaveten, “ Kullanan öder-kirleten öder” ilkesi doğrultusunda, kamu eliyle yapılacak teknik altyapının finansmanına kullanıcıların katılımı da sağlanacak ve sektörde hizmet kalitesinin artırılması için sertifikasyon sistemine geçilmesi sağlanacağı belirtilmiştir (Sanal 77).

V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-18.11.2002) Programında, bankaların turizme katkılarını artıracak bir yasal düzenlemeye öncelik verileceği açıklanmıştır. Hükümet, turizm sektöründe yaşanan sorunların çözümü ve turizmin gelişmesiyle ilgili politikaları özenle ve önem vererek uygulama kararlılığında olduğunu belirtmiştir (Sanal 78).

Ayrıca, Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi'nin bitirileceğini, bu amaçla da uluslararası kuruluşların sağladığı finansmanın kullanılması için gerekli iç düzenlemelerin yapılacağı vurgulanmıştır. Bununla birlikte, turizm, Türkiye’de geniş istihdam sağlayan, ödemeler dengesine çok önemli katkılarda bulunan, ekonomik kalkınmayı destekleyen bir sanayi niteliği kazandığı ifade edilmiştir. Bu sektörün içerisine girdiği darboğazdan çıkarılabilmesi için, ülkenin tanıtımı dahil gerekli önlemlerin hızla alınmasında karar kılınmıştır (Sanal 78).

Hükümet, iç ve dış turizmin çeşitlendirileceğini ve kongre turizmine de özendirileceğini açıklamıştır. Ayrıca, 2000 yılının sağlayacağı fırsatlar doğrultusunda, inanç turizminin gelişmesini sağlayacak önlemler alınacağı ve turizm yatırımlarının doğal, tarihsel ve toplumsal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içerisinde olmasına özen gösterileceği bu program kararları içerisinde yer almıştır (Sanal 78).

Turizm sektörünün teknik altyapı ihtiyaçlarına, kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimle düzeyinde öncelik verileceği belirtilmiştir. Orman alanlarının ve diğer yörelerin turizm bölgesi olarak tespitinde uygulanacak olan ilkeler ve tahsis yöntemlerinin yeniden düzenleneceği ve turizm bölgelerindeki ve kıyı kenar

çizgisinde bulunan yerlerdeki uygulamaların yasalara uygun bir şekilde yürütüleceği bu program dahilinde karara bağlanmıştır (Sanal 78).

5.4.3. 2002- 2012 Dönemleri Hükümet Programları

Gül Hükümeti (18.11.2002-14.03.2003) Programında, turizm hizmetlerinin il düzeyinde karşılanacağı ifade edilmiştir. Sürdürülebilir turizm politikası gereği, turizm alanında yapılacak bütün uygulamalarda, doğal, kültürel ve sosyal çevrenin talep ve gereklerini dikkate alacak bir anlayışın benimsenmesinde karar kılınmıştır (Sanal 79).

Hükümet, turizm sektöründe yönetim, yatırım ve pazarlama alanlarındaki bütün politikalar, ürün ve işletme odaklı anlayış bırakılarak, fiziki, kültürel ve sosyal çevre uyumu içinde planlanmış destinasyon odaklı bir anlayışa dönüştürülmesine karar vermiştir. Turizm Bakanlığı'nın, sektörel örgütlerin ve yerel yönetimlerin yetki, sorumluluk ve ilişkilerinin, söz konusu anlayış içerisinde, yeni bir yasal çerçevede değerlendirileceği açıklanmıştır. Bu düzenlemeler ile birlikte, sektör örgütlerinin ve yerel yönetimlerin yetki ve olanaklarını artıran mevzuat alt yapısı geliştirileceğinin kararı da bu program dahilinde alınmıştır (Sanal 79).

Bir turizm ülkesi olarak "Türkiye" markasının oluşturulmasına yönelik tanıtma projelerine önem verilmesi ve bu projelerin özellikle dış ticaret ve yabancı sermaye politikaları ile koordinasyonunun gözetilmesi alınan bir diğer karardır (Sanal 79). Türkiye'nin zengin turizm potansiyeli harekete geçirilerek dünya turizm payında önemli bir yer tutan iş-kongre, fuar, spor ve kültür turizmi alanlarında, dinlence turizminde edinilen konuma gelebilmeyi sağlayacak girişim başlatılacağı açıklanmıştır. Ayrıca, İstanbul, sahip olduğu olağanüstü turizm potansiyeli ile özel olarak değerlendirilecek ve yerel yönetimlerle koordinasyon halinde bu potansiyelin harekete geçirilmesi için gerekli bütün katkıların sağlanacağı vurgulanmıştır (Sanal 79).

Turizm yatırımları, bölge geliştirme anlayışı içerisinde, yabancı sermayenin üzerinde etki etmesinde başvurulacak önemli araçlardan biri olarak ele alınacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, yabancılara mülk satışına olanak sağlayan hukuki

düzenlemelerin yapılacağı, yeni turizm bölgeleri oluşturulacağı ve Türkiye'nin turizm gelirlerinde kayda değer artışların gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir (Sanal 79).

I. Erdoğan Hükümeti (14.03.2003-29.08.2007) Programında, Hükümet programı çerçevesinde, yerel tercihlerin göz önünde bulundurularak, turizm hizmetlerinin il düzeyinde karşılanmasının sağlanacağı açıklanmıştır. Turizme güç kazandırılması ve turizm sektöründe ürün ve hizmetlerin farklılaştırılması, yabancı sermayenin teşviki ve ihracatın artırılması yoluyla gerçekleştirileceğine karar verilmiştir. Türkiye'nin, tarihi, doğal ve kültürel değerleri ve misafirperver insanlarıyla büyük bir turizm potansiyeline sahip olduğuna değinilmiştir. Hükümet, bu kapsamda, Türkiye'nin bu potansiyelinin tamamını turizmin hizmetine sunmak için yapılacak çalışmaların bilinçli olması gerektiğine karar vermiş olduğu görülmektedir. Türkiye'de turizm gelirlerinin artırılması ve turistik bölgelerin çeşitlendirilmesi, dünyadaki ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin yakından takip edilmesine ve turizm potansiyelinin etkin bir şekilde tanıtımına bağlı olduğu belirtilmiştir (Sanal 80).

Bir turizm ülkesi olarak "Türkiye" markasının oluşturulmasına dönük tanıtma projelerine önem verileceği, bu projelerin özellikle dış ticaret ve yabancı sermaye politikalarımızla koordinasyonunun sağlanacağı bildirilmiştir. Türkiye'nin zengin turizm potansiyeli harekete geçirilerek, dünya turizm pastasında önemli bir yer tutan iş-kongre, fuar, spor ve kültür turizmi alanlarında, dinlence turizminde Türkiye'nin zengin turizm potansiyelini geliştirecek adımlar atılacaktır. Millî gelirin, istihdamın ve ekonominin dışa açılma sürecindeki faaliyetlerin büyük bir kısmı hizmetler sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda son derece önemlidir. Bu sektörlerin ekonomiye katkılarının, ekonomik prensipler çerçevesinde artırılmasına yönelik düzenleme ve uygulamalara yer verileceği alınan kararlar arasındadır (Sanal 80).

II. Erdoğan Hükümeti (29.08.2007-06.07.2011) Programında, Türkiye'ye döviz kazandıran, birçok kişiye istihdam sunan turizm sektörü, AK Parti İktidarı

döneminde hızla büyüdüğü ve dünyayla rekabet edebilir en önemli üstünlük alanlarından birisi haline geldiği açıklanmıştır (Sanal 81).

Hükümet, Türkiye'nin dünya çapında bir marka olması hedefi yönünde yapılan çalışmalar sonucunda, Türkiye'ye gelen turist sayısı ve gelirlerinde önemli artışlar olduğunun tespit edildiği belirtilmiştir (Sanal 81).

Hükümet, programında, 2006 yılında Türkiye'e gelen turist sayısının 19 milyona ve turizm gelirlerimizin yaklaşık 17 milyar dolara yükseldiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, 2013 yılında turizm gelirlerimizin 40 milyar dolara yaklaşmasının hedeflendiğini açıklamıştır. AK Parti İktidarı döneminde, yine, ülkenin farklı uygarlıklara ait kültür varlıklarına yönelik çağdaş mevzuat çalışmalarının yapıldığı ve bu alana yeni kaynaklar aktararak büyük bir seferberlik başlatıldığı da program dahilinde değinilen konular arasında yerini almıştır. Bu çerçevede, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün restorasyon, proje ve uygulamasını bitirdiği eserlerin sayısının 3 binin üzerinde olduğu açıklanmıştır (Sanal 81).

Uluslararası konumun daha ileriye götürülmesi, başta ticaret, kültür, turizm ve eğitim olmak üzere ana hizmet sektörlerinin geliştirilmesi, temel altyapı sorunlarının çözülmesi için hükümetin, önceden olduğu gibi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne gereken desteği vereceği ifade edilmiştir (Sanal 81).

III. Erdoğan Hükümeti (06.07.2011-...) Programında, başta turizm bölgeleri olmak üzere, büyük ilçelerimiz, suçu önleme ve açığa çıkarmada büyük katkı sağlayan MOBESE sisteminin kurulduğu açıklanmıştır (Sanal 82).

Turizmin son yıllarda hız bir şekilde büyüdüğü ve 2002 yılında Türkiye'ye gelen turist sayısı 13,3 milyon kişi, turizm gelirleri ise 11,9 milyar ABD doları iken, 2010 yılında turist sayısı 28,6 milyon kişi ve turizm gelirleri ise 20,8 milyar ABD dolarına yükseldiği vurgulanmıştır (Sanal 82). Bununla birlikte, 2002 yılında, 396 bin olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatak sayısı, 2010 yılında 610 bine ve 115 olan Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi sayısı ise 222'ye çıktığı belirtilmiştir (Sanal 82). Ayrıca, sürdürülebilir bir yapıda olan sektörü çeşitlendirmeyi ve turizm gelirini istikrarlı bir şekilde artırmayı öngören Türkiye

Turizm Stratejisi'nin hazırlanarak uygulamaya koyulduğu ve buna istinaden, 2023 perspektifinde 50 milyar doları aşan bir turizm geliri hedeflendiği bu program kapsamında yer alan bir diğer konudur (Sanal 82).

Türkiye'nin Avrupa'da ve Ortadoğu'da termal turizm ve sağlık turizmi konusunda önemli bir merkez olması için çabalanacağı ve çalışılacağı programda alınan kararlar arasındadır. Termal turizm, hidroterapi merkezleri, kış sporları ve yayla turizmi merkezlerinin altyapılarını ve öncelikli turistik yollarının hızlı bir şekilde bitirileceği de bir diğer verilmiş karar olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, Ankara'yı termal sağlık turizminin de başkentine dönüştürüleceği de açıklanmıştır (Sanal 82).

Türkiye'nin turizm ilişkilerinin artması, ayrıca bölgesiyle entegre olması yönünden kaliteli ve güçlü gümrük hizmetlerine büyük önem verildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, sanayi, turizm, tarım, altyapı, insan kaynakları ve sosyal kalkınma gibi birçok alanda yaklaşık 2.000 projeye 625 milyon TL hibe kaynak kullandırıldığı ve bu katkıyla toplamda 1 milyar TL'ye yaklaşan bir kaynağın harekete geçirildiği vurgulanmıştır. Hükümet, "Komşularla Sıfır Sorun" politikasıyla komşu ülkelerle ticaret ve turizmi arttırarak, sınır bölgelerimizde önemli bir ekonomik dönüşüm başlatıldığını bu programda belirtmiştir (Sanal 82).

BÖLÜM VI

6. TÜRKİYE TURİZM ve TURİZM POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ TURİZMİ ve TURİZM POLİTİKALARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

6.1. Türkiye ve Avrupa Birliği Turizm Politikalarının Karşılaştırılması

6.1.1. Çevre Politikası

Avrupa Birliği, çevreye ilişkin her konuyu özel olarak değerlendirmekte ve uluslararası alanda çevre hususuna önderlik etmektedir. Bu durumun kanıtı olarak, Avrupa ülkelerinde çevre bilincinin yerleşmiş olması ve çevre konusuna ilişkin gerçekleştirilen eylemlerin, faaliyetlerin zaman içerisinde daha da güçlenmesi gösterilmektedir. Türkiye’de çevre sorunları ile ilgili yasama çalışmalarının, AB üye olma aşamasının gerekliliği olarak hız kazanması, bu mevzu ile ilgili bir durum olarak açıklanabilir (Sanal 42). Avrupa Birliği, Beşinci Çevre Eylem Programı’nda (1993–2000), Birliğe ait bütün politikalarının, planlarının, programlarının çevre açısından detaylı olarak irdeleneceğini vurgulamıştır (Sanal 83).

Turizm sektörünün Türkiye’de devamlılığının ve sürekliliğin sağlanması adına turizm için tahsis edilebilecek alanların çevreye, doğaya uygun ve ekolojik dengenin korunarak yapılması gerekmektedir. Böylece sürdürülebilir bir turizm sağlanabilecektir.

Türkiye’de Avrupa Birliği’ne uyum sağlamak amacıyla çevre ile ilgili konularda çalışmalar yapılmaktadır. Çevre ile ilgili sorunlara çözüm bulmak adına yapılan çalışmalar için, kurumsal yapılar oluşturulmaya çabalanmakta ve mevzuatlar

üzerinde de bu konularla ilgili çalışılmaktadır. Türkiye’de, AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (2007-2023), Çölleşme ile Mücadele Türkiye Ulusal Eylem Programı, Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı 2007, Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi (2010-2020), Mavi Bayrak Ödülü gibi çalışmalar başlatılmış ve hala devam etmektedir. Çevre bilincinin uyandırılması, denizlerimizin korunması ve bu durumlar uyarınca ülke turizminin daha kolay pazarlanması açısından Mavi Bayrak Ödülü önem arz etmektedir. Ayrıca, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği de Avrupa Birliği’ne uyum için yapılan çalışmalara gösterilen örnekler arasında yer almaktadır. Türkiye’de, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Turizm ve Kültür Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınma Bakanlığı gibi kurumlar çevre konusunu destekleyerek, bu alanda faaliyetler gerçekleştirmektedirler.

Avrupa Komisyonu tarafından Konsey’e sunulan, Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporuna göre, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği’nin çerçevesinde Danıştay tarafından değişiklik yapıldığı, ancak yapılan bu değişikliklerin henüz uygulamaya geçirilmediği belirtilmektedir. Bununla birlikte, doğa koruması konusunda ise ilerleme kaydedilmediği ve çevre alanındaki hazırlıkların erken aşamada olduğu da elde edilen diğer bilgiler arasındadır (Avrupa Komisyonu, 2011: 99-100).

6.1.2. Kültürel, Kırsal ve Sosyal Politika

Kırsal kalkınma, kırsal alanlarda yaşayanların refah ve gelir seviyelerinin iyileştirmesi amacıyla yapılan çalışmaların tümü olarak tanımlanabilir. Buna istinaden, kırsal turizm ise, çiftlik, yayla, yeşil turizm olarak bilinmektedir ve ayrıca, tarihi, kültürel değeri olan alanların iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması adına yapılan çalışmalar bütünü olarak açıklanabilmektedir. Ekoturizm, macera, rafting, termal turizm, balıkçılık, sanat, tarih ve etnik yapıyla bağıntılı bir turizm türü olarak değerlendirilmektedir (Özdemir, 2012:19-21).

Kırsal Kalkınma kavramı, Avrupa Birliği’nin her zaman gündeminde yer almayı başarmış bir konudur. Bunun nedeni ise, tarım politikalarını tamamlayan bir etmen olarak görülmesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Kırsal turizm, Avrupa Tarım Destekleme ve Garanti Fonu'nun (EAGGF) teşviki ve desteği ile kırsal kesimde tatil yapılması, çiftlik ve köy evlerinin restore edilerek hizmete sunulması, yerel el sanatlarının geliştirilmesi ve satışa sunulması, kırsal çevrede ekolojik dengeyi bozmadan ormanlarda yürüyüş için yol belirlenmesi, yerel besin ürünlerinin tanıtımı ve pazarlanması, misafir evleri gibi faaliyet alanları Avrupa Birliği'nin kırsal turizm geliştirme uygulamaları içerisinde yer almaktadır (Commission of the European Communities, 2002: 28).

Türkiye'de, kırsal turizmin geliştirilmesi kapsamında, turizmin çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda çiftlik turizmi, yayla turizmi, ekoturizm gibi turizm çeşitleri için hazırlanan projeler, bilinçlendirme amaçlı yapılan sempozyumlar, kongreler başarılı bir şekilde devam etmektedir. Trabzon Uzungöl Peyzaj Projesi, Alternatif Turizmin Yönetmel Boyutu konulu araştırma, Çoruh Havzası Turizm ve Rekreasyon Geliştirme Planı gibi yapılan çalışmalar bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Erzurum ve Trabzon illerinde yapılacak olan, Kırsal Turizm Etkinlikleri kursu (04-22 Haziran 2012) ve Kültür Köyü Sille'de Turizm Alt Yapısının Güçlendirilmesi projesi kapsamında Konya'nın Sille ilçesinde Yöresel El Sanatları Kursu düzenlenecektir ve bu kurstan %50 karşılıksız destek almak için IPARD Programından yararlanabileceklerdir. Bu gelişmeler, kırsal turizm adına yapılan çalışmaların, Avrupa Birliği'ne uyum kapsamında, günümüzde başarılı bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir.

Türkiye 2011 yılı ilerleme raporuna göre; kırsal kalkınmada önemli gelişme ve ilerlemeler sağlanmıştır. Türkiye, Katılım Öncesi Mali Araç-Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) ile ilgili yapılarını geliştirmeyi başarmış ve bu konudaki çalışmaları hala devam etmektedir. Ayrıca, 2011 Ağustos ayında 17 ilde üç tedbir için Avrupa Birliği fonlarının yönetiminin yetkisini devraldığı bilinmektedir. Böylece, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen bu alandaki projelerine dair, tarımsal işletmelere ve işleme tesislerine ve kırsal kalkınma projeleri, yatırımların Türkiye tarafından yönetilmesinde ilk adım atılmıştır.

Sosyal turizmin kapsamına, işçiler, memurlar, çiftçiler, emekliler, gençler, bedensel engelliler, esnaflar girmektedir. Bu kişilerin turizm aktivitelerine katılabilmeleri amacıyla yapılan çalışmalarla hem turizm hareketlenmiş olur hem de düşük gelir, izin sorunu, engelli ihtiyaçlarını karşılayamama gibi çeşitli sebeplerden dolayı, istedikleri halde turizm hareketlerine katılamayan kişilerin turizme katılmaları sağlanır. Turizm hareketlerine katılmaları adına çeşitli kamu ve kurumların tahsis ettiği kamplar, turizm sektöründe yer alan işletmelerin gençlere ve engelli kişilere yönelik yaptıkları indirimler, yine engelli kişiler için işletmelerde yapılan düzenlemeler de sosyal turizm kapsamına girmektedir.

Avrupa Birliği'nin, sosyal turizm alanında geliştirmeye çalıştığı faaliyetler, çeşitli nedenlerle turizm hareketlerine katılamayan kişilerin turizme dahil olmalarını sağlamak amacıyla yürüttükleri çalışmalar olarak bilinmektedir. Bunlar arasında, düşük gelir, sağlık sorunları, engelli veya üçüncü yaş grubuna dahil kişiler yer almaktadır. Ayrıca, gençlerin de turizm hareketlerinde yer almalarını sağlamak amacıyla, genç turizmi kapsamında uygulamaların yapıldığı ele geçen bilgiler arasındadır.

Türkiye'de engelli kişiler yürürlükte olan mevzuata rağmen, hala sosyal ve kamu binalarına ve böylece, hizmetlerine ulaşmakta zorluklar çekmektedirler ve bu konuda, çok fazla ilerleme görülmemektedir. Sosyal ve ekonomik hayata daha çok katılım sağlamaları için alınacak tedbirlerin ve bilinçlendirme çabalarının artırılması gerekmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011: 34). Bununla birlikte, gençlerin, düşük gelirli ailelerin, engellilerin turizm etkinliklerine katılması adına turizm işletmeleri tarafından yapılan indirimlerin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Kültürel turizm, yaşamın sürdürüldüğü ülke/bölge topraklarında bulunan ve geçmişe ait birçok maddi ve manevi eseri toplumun yararına sunmak ve bunu yaparken tüm bu tarihi değerlere zarar vermeden gerçekleştirmek olarak tanımlanmaktadır. Kültür turizmini geliştirmek bölgelerin tanıtılmasına, ziyaretçi çekmesine ve böylece bölge ekonomilerinin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Avrupa Kültürü, turizmin en eski yaratıcılarından biri olarak bilinmektedir. Kültürel mirasın turizm için önemine dikkat çekmekte ve Avrupalıların kültürleri,

gelenekleri ve yaşam biçimlerinin daha fazla tanınmasını amaçlamaktadır. Müzelere katkı sağlanmasını, tarihi binaların restore edilerek turizm işletmelerine dönüştürülmesine, konser salonları, tiyatro gibi kültürel merkezler için mali yardım yapılmasına eğilmişler ve çalışmalara destek vermişlerdir (Sanal 84).

Avrupa Konseyi, “Avrupa Bir Ortak Miras” isimli bir kampanya hazırlamıştır. Bu kampanyanın amacı, Avrupa’da kültürel, doğal ve tarihi miras konusunda daha bilinçli olmak, kültür çeşitliliğine saygı gösterilmesi koşuluyla ülkeler arası entegrasyon geliştirmek, miras olarak belirlenen çevre sit alanları, peyzaj ve sanat eserleriyle birlikte kültürel, sosyal, geleneksel, manevi ve dini değerlere ön plana çıkararak kültürel turizmi geliştirmektir (Emekli, 2005: 99-107). Buna istinaden, RAPHAEL Avrupa kültürel mirasının korunması programını faaliyete geçirerek, Avrupa Kültür Ödülü ve Avrupa Kültür Şehri uygulamaları başlatılmış ve en iyi kültürel turizm ürünlerine söz konusu niteliklerin yani isimlerin verileceği belirtilmiştir (Commission of the European Communities, 2004: 6).

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansına göre, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Programı kapsamında, yaklaşık 10 milyon kişinin katılımıyla, toplamda 10.000 civarında etkinlik gerçekleştirildiği açıklanmıştır. Bununla birlikte, ulusal fonların çoğunun şehir restorasyonu ve kültürel miras için harcanmış olduğu tespit edilmiştir. Böylece, söz konusu durum değerlendirildiğinde, sivil toplum diyaloguna yeterli miktarda harcama yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak, Türkiye, 9 Mayıs 2011 tarihinde gerçekleşen, Avrupa Günü kutlama etkinliklerinde de yer almıştır (Avrupa Komisyonu, 2011: 98).

Türkiye, birçok uygarlığı bünyesinde yaşatmış olmasından dolayı, zengin kültürel miras ve geniş doğal güzellikler tartışılmaz değerlere sahip bir ülkedir. Bu nedenle, bütün bu değerlerin korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Dünya genelinde, 2011 yılı sonu itibarıyla, UNESCO Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı 936 kültürel ve doğal varlığın bulunduğu açıklanmıştır. Bu mevcut değerlerin, 725 tanesi kültürel, 183 tanesi doğal ve 28 tanesi ise karma (kültürel/doğal) varlık olarak belirlenmiştir. Ayrıca, her yıl gerçekleştirilen Dünya Miras Komitesi

toplantıları ile bu sayıların artmakta olduğu gör÷lmektedir. Türkiye, K÷lt÷r Varlıkları ve M÷zeler Genel M÷d÷rl÷đ÷'n÷n g÷rev ve sorumluluğu altında y÷r÷tt÷đ÷ çalışmaların neticesinde, bug÷ne kadar, UNESCO D÷nya Miras Listesi'ne aşağıda belirtilen, 10 adet varlığımızın alındığı açıklanmıştır (Sanal 85):

K÷lt÷rel olarak

İstanbul'un Tarihi Alanları,

Safranbolu şehri (Karab÷k),

Hattuşaş (Boğazk÷y)-Hitit Başkenti (Çorum),

Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta),

Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla),

Divriği Ulu Camii ve Dar÷şışı (Sivas),

Truva Antik Kenti (Çanakkale)

Edirne Selimiye Camii ve K÷llyesi (Edirne)

Hem k÷lt÷rel, hem doğal miras olarak

Pamukkale-Hierapolis (Denizli),

G÷reme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir)

6.1.3. T÷keticinin Korunması

Avrupa'da her konuda olduğu üzere, t÷keticinin korunması da önemli bir yer teşkil etmektedir. Türkiye'de t÷keticinin korunması ancak 1982 anayasasıyla gündeme gelmiştir. Bununla birlikte, t÷keticinin korunmasına y÷nelik olarak, Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu, Bakanlıkla Birbirleriyle ve M÷şterileriyle Turizm İşletmelerinin İlişkileri Hakkında Y÷netmelik, Turizmi Teşvik Kanunu ve Turizm Tesisleri Y÷netmeliğinde değişiklikler yapıldığı saptanmıştır.

Türkiye 2011 yılı ilerleme raporuna göre, tüketicinin korunması konusunda kaydedilen gelişmeler sınırlı ve az olduğu; ayrıca, tüketiciye yönelik olarak yapılan düzenlemelerin de oldukça yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Hükümet ve sivil toplum arasındaki iletişimi gerçekleştirecek mekanizmaların istenilen etkinlik düzeyinde kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Tüketici sivil toplum kurumlarının, yasal düzenleme ve politika oluşturulmasına sağladığı katkılarının oldukça az seviyede olduğu yapılan incelemelerle açığa çıkmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2011: 101-102).

6.1.4. Mesleki Eğitim ve Öğretim

Türkiye, eğitim, mesleki eğitim ve gençlik konularında, AB müktesebatı ve standartlarına uyum sağlamaya devam etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) Eylül 2011 yılında yeniden yapılandırıldığı bilinmektedir ve bu çerçevede, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü organları oluşturulmuştur. AB kapsamı ile ilişkili, öğrenme çıktılarına dayalı, ulusal yeterlilikler çerçevesi geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam edilmektedir. Bu çerçevede, öğrenme çıktılarına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmekte ve buna göre müfredatlarda yeni düzenlemeler yapılmaktadır. Ayrıca, yeterliliklerin tanınmasını sağlayacak, hareketliliği kolaylaştıracak, Avrupa standartları ve kılavuzları ile uyum içerisinde olan bağımsız Kalite Güvencesi ve Akreditasyon Ajansı'nın oluşturulmasının zorunluluğu vurgulanmıştır. Ulusal yeterlilikler sisteminin uygulanabilmesi için modüler mesleki eğitim ve öğretim (VET) müfredatı oluşturularak meslek okullarında uygulamaya geçirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011: 97-98).

5544 Sayılı Kanun ile MYK (Mesleki Yeterlilik Kurumu) kurulmuştur ve bu kurumun esas görevi, Avrupa Birliği ile uyum sağlayan ulusal yeterlilik sistemini kurmak ve işletmek olarak belirlenmiştir. Ulusal Meslek Standartlarının Hazırlanması Hakkındaki Yönetmeliğe göre; meslek standartları, MYK'nın görev verdiği kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanmaktadır ve bu görev verilecek kurum ve kuruluşlar ise, yönetim kurulu kararıyla tespit edilmektedir. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Turistik Otelciler Birliği (TUROB) ve Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (AKTOB) arasında, 22.05.2009

tarikhinde, Meslek Standartları Hazırlama İşbirliği Protokolü'nün imzalandığı da elde edilen bilgiler arasındadır (Sanal 86).

Türkiye'de, Turizm ve Kültür Bakanlığı destekli, Yaygın Mesleki Turizm Eğitimi Faaliyetleri dahilinde, İşbaşı Eğitimi Kursları, Turizm Bilinci Eğitim Programları gibi yurtiçi turizm eğitim programları ve yurtdışı turizm eğitimi faaliyetleri hazırlanarak uygulanmaktadır. Ayrıca meslek yüksekokullarında öğrencilere yurtdışında staj yapma imkanı da sunularak öğrencilerin daha fazla deneyim kazanmaları sağlanmaktadır.

Türkiye'de turizm ve işletmecilik alanında eğitim veren birçok iki yıllık meslek yüksekokulu açılmıştır. Bununla birlikte, dört yıllık bu alanda eğitim veren üniversiteler ve meslek liseleri de bulunmaktadır. Bu kurumlar, Avrupa Birliği'ne uyum sağlayan, yenilenmiş müfredatları uygulayarak ve Avrupa Birliği üye ülkelerle ortak çalışmalar yaparak, Türkiye'deki eğitim sisteminin kalitesini arttırmaları gerekmektedir.

6.1.5. Avrupa Turizminin Tanıtımı

Türkiye'nin uluslararası pazarda turizm tanıtımının yapılması, Türkiye'nin her alanda sahip olduğu değerlerin öğrenilmesini sağlayacak bir fırsat olarak düşünölmektedir. Tanıtımlar genellikle Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından yapılmaktadır; ancak Bakanlık ile entegre, birçok kurum ve kuruluş tanıtımlara destek vermektedir. Bakanlık ile birlikte çalışan diğer sektörler böylece işbirliği içerisinde turizmin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Pazarlama ve tanıtım konuları üzerinde önemle durulması gerekliliğinden, ilk kez, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bahsedilmiştir. Buna ek olarak, yine ilk defa, bu planda tanıtım için yeni finansman tekniklerinin geliştirilmesine yer verilmiştir (DPT, 1995: 134–135).

Turizm ve Kültür Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü, uluslararası pazarda, turizmin tanıtımı için tüm olanaklardan yararlanarak, yurt içinde ve yurt dışında fuarlara, kongrelere, seminerlere katılım sağlamaktadır. Ayrıca tanıtıcı broşürler, reklamlar hazırlanmaktadır. Uluslararası turizm fuarlarına katılım ve genel turizm

teşviki ve pazarlaması için destek programlarının başlatıldığı da elde edilen bilgiler arasındadır.

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nda yer alan tüm ülkelerin ortak oluşturacakları projelerle Avrupa Turizmini tanıtmaları gerekmektedir. Bu tanıtım içerisinde, ülkelerde bulunan yardım edebilecek tüm kurum ve kuruluşların da desteği alınmalıdır. Ortaklık içerisinde yer alan ülkeler böylece Avrupa Birliği'nin sunduğu yardım fonlarından destek alabileceklerdir.

2011 yılının Eylül ayında, uluslararası turistlerin Avrupa'yı ziyaret etmeleri için teşvik etmek, Avrupa Turizm İletişimi ve Tanıtımı Kampanyası'nın başlatılması, uluslararası pazarda Avrupa turizmini tanıtmaya çabalarına örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte, bu tanıtım çabaları Avrupa kültürünü yayarak ziyaretçi çekme yönünde başarılı aktiviteler olarak görülmektedir.

6.1.6. Turizm İstatistiklerinin Geliştirilmesi

Turizm alanındaki verilerin toplanarak, Birliğe üye ülkelere ulaştırılarak toplu ve üye tüm ülke verileriyle karşılaştırmalı değerlendirmelerinin yapılması amacıyla turizm istatistiklerinin geliştirilmesi ve bir sisteme oturtulması hedeflenmiştir. İstatistiklerin toplanması, Eurostat tarafından geliştirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, Ulusal Hesaplar Sistemi, Birleşmiş Milletler Ulusal Hesap Sistemine göre uygulanmaktadır ve turizm de bu sistemin içerisinde yer almaktadır.

2005 yılında, 5429 Sayılı Türkiye İstatistik Kanunu ile Türkiye İstatistik Kurumu kurulmuştur. Türkiye'de turizm sektörüne dair veriler, bu kurum vasıtasıyla elde edilebilmektedir. Ayrıca, Turizm ve Kültür Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu işbirliği ile yurda gelen turist kapsamında, Yabancı Ziyaretçiler Anketi yapılmıştır. İç turizm adına yapılan istatistik uygulaması ise Hanehalkı Yurtiçi Turizm Araştırması'dır.

Turizm sektörü istatistiklerinde önemli seviyede gelişmelerin olduğu kaydedilmiştir. Bununla birlikte, özellikle de, ulusal hesaplar istatistiklerinde daha fazla ilerlemenin olması gerekmektedir. Bütün bu durumlarla birlikte, istatistik

alanında, Avrupa Birliği'ne adapte olma durumunun üst seviyede olduğu açıklanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2011: 77).

6.1.7. Turizmin Mevsimlere ve Bölgelere Dengeli Dağılımı

Turizmin dengeli dağılım konusu, turizmin çeşitlendirilmesi; yani alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilerek turizme katkı sağlanması adına Avrupa Birliği tarafından yapılması istenen çalışmalar olarak bilinmektedir. Turizmin çeşitlendirilmesi için dağ, av, golf, yat, doğa, yayla, termal, kongre turizmi gibi yeni alternatifler yaratılmaktadır ve Türkiye'de, tüm bu alternatif turizm çeşitleri için uygun sahaları içerisinde barındıran ve dört mevsim turizm potansiyeline sahip bir ülkedir. Son yıllarda, Türkiye'de, özellikle kongre turizmi, yat turizmi, yayla turizmi, doğa turizmi ön plana çıkmış olup; bu alanlarda projeler üretilmektedir.

Türkiye'de turizmi geliştirme eylemleri çerçevesinde, Doğu, Güneydoğu ve Kuzeydoğu bölgelerine, diğer bölgelere göre, daha az önem verildiği anlaşılmaktadır. Bu bölgeler, az gelişmiş bölge olarak nitelendirilmesine rağmen; kültür, kış ve kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği alanların mevcut olduğu bölgeler olarak açıklanmıştır. Örnek olarak, Erzurum-Palandöken kayak merkezi hizmete açılmış ve bu kayak merkezi, Doğu Anadolu Bölgesinde gerçekleşen turizm faaliyetleri ile ekonomi ve istihdamı olumlu şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bu bölgelerde ki esas sorun, Türkiye'ye gelen Batılı turistlerin istediği koşulları sağlayan ve Avrupa standartlarına uyan, altyapı ve tesislerin bu bölgelerde mevcut olmamasıdır (Timothy, Tosun ve Öztürk, 2005: 134-135).

6.2. Avrupa Birliği ve Türkiye Turizminin Karşılıklı İncelenmesi

Avrupa Birliği ve Türkiye turizminin güçlü ve zayıf yanları ele alınarak, karşılıklı irdeleme yoluyla turizm sektörleri değerlendirilecektir.

6.2.1. Avrupa Birliği Turizminin Güçlü ve Zayıf Yanları

Avrupa Birliği'nde turizm sektörünün güçlü ve zayıf yönleri incelenecektir.

6.2.1.1. Avrupa Birliği Turizminin Güçlü Yanları

Avrupa Birliği turizminin güçlü yanları aşağıdaki gibi sıralanabilir (DPT, 2001: 65-68; Klein, 2001: 2-3):

1. Avrupa ürünlerine olan talep artışı,
2. Turizm temellerinin sağlam olması,
3. Tarihi, kültürel ve doğal güzellikler,
4. Farklı kültürleri içerisinde bulundurması,
5. Destinasyon imajının güçlü olması,
6. Kalite konusuna olan eğilimin artması ve bu husustaki kararlılık ve kalitenin geliştirilmesi adına gerekli işletmelerle entegre olunarak birlik oluşturulması, çalışmalar yapılması ve bazı ülkelerde uygulama politikaları,
7. Yüksek emniyet ve güvenlik,
8. Turizm sektörü içerisinde yer alan kurum ve kuruluşların kalite hususunda anlaşma sağlamaları,
9. Sanayide kaliteyi ileriye taşıyabilmek amacıyla Araştırma–Geliştirme yoluna gidilebilmesi,
10. Turist birliklerinin yüksek oranda know-how, yani bir işletmenin, üretim yöntemleri ya da teknolojisinin, bir başka firmaya satılması veya kiralanması, sahibi olmaları.

Yukarıdaki bilgilere istinaden, Avrupa Birliği turizminin özellikle kalite üzerinde durduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte, turizmde güvenlik ve emniyetin yüksek seviyede olması da turistlerin kendilerini rahat ve huzurlu hissetmeleri açısından önemli bir noktadır ve bu durumda Avrupa turizmini çekici kılmaktadır. Turizm sektörü altyapısının sağlam olması, yeni turizm ürünü geliştirilmesinde, yeni

projeler ortaya çıkarılmasında ve uygulamaya konulmasında kolaylık sağlaması ve turizmin geliştirilmesi yönünde turizmi güçlü kılmaktadır.

Avrupa Birliği'nin kalite konusuna gösterdiği eğilimle birlikte, turizm sektörü içerisinde rol oynayan kurum ve kuruluşlar da bu konuda çalışmaktadırlar ve önem vermektedirler. Buna istinaden, AB ve kurumlar, kalite konusunda uzlaşma sağlamışlardır ve hazırlanan projelerde birlikte yer almaktadırlar. Bu şekilde uygulanacak projelerle kalite konusunda istenilen düzeye ulaşmak daha da kolaylaşacaktır.

AB, turizmi güçlü kılan yönlerini saptayarak, proje ve uygulamalarla bu yönlerinin daha fazla gelişmesi için çalışmaktadır. Dünya pazarında konumunu korumak ve geliştirmek için birçok düzenleme yapmasına rağmen, turizm politikası oluşturmamasının, bu düzenlemeleri engelleme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

6.2.1.2. Avrupa Birliği Turizminin Zayıf Yanları

Avrupa Birliği turizminin zayıf yanları aşağıdaki gibi sıralanabilir (DPT, 2001: 65-68; Klein, 2001: 2-3) :

1. Turist sektörünün önemi konusundaki yetersiz algı,
2. Mevsimsel dalgalanma seviyesinin üst düzeylerde olması,
3. Turizm istihdamının olumsuz imajı,
4. Kalite konusunda oluşturulan ve uygulanmaya çalışılan politikalarda, şehirleşme, turist bilgilendirme, kamuya ulaşım hususlarında yetersizlik ve eksiklik,
5. Uluslararası düzeyde kalite geliştirmeyi sağlamak ve yürütmek adına oluşturulan örgütsel faaliyetlerin etkin olmaması,
6. İş maliyetlerinin yüksek olması,
7. Sınıflandırma ve derecelendirme yetersizliği ve günümüz şartlarına uygun olmayan sınıflandırma,

8. Destinasyon olarak pahalı olduğu düşüncesi.

Avrupa Birliği'nin zayıf yanları değerlendirilecek olursa, turist sektörünün önemli olduğu konusunda hala algı eksikliği yaşanmaktadır. Tüketicilerin korunması gerekliliğinden sürekli bahsedilmesine rağmen, turist sektörünün önemi tam olarak algılanmamaktadır. Turistlerin yaşadığı hizmet, ürün veya mal konusundaki sorunları ile çok fazla ilgilenilmemekte, sadece yeni ürünler geliştirilmektedir.

AB'nin kalite konusunda hassas olmasına rağmen, kalitenin zayıf yan olarak karşımıza çıkmasının nedeni, kalite üzerinde oluşturulan politikalardan kaynaklı bir durum olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu politikalarda, bilgi verme, kentleşme, alt ve üst yapı konularında istenilen düzeye ulaşılamamıştır ve bu nedenle sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca, Avrupa, destinasyon olarak turistler tarafından pahalı bulunmaktadır ve iş maliyetlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Otel işletmelerinde yapılan sınıflandırmanın günümüz koşullarına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Ancak, 14 Nisan 2010 tarihinde yapılan Avrupa Turizm Paydaşlar konferansı sonucunda sınıflandırma da revizyona gidilmesi kararı alınmıştır. Buna istinaden, bu karar uygulanırsa, AB zayıf bir yönünü de daha güçlendirmiş olacaktır.

6.2.2. Türkiye Turizminin Güçlü ve Zayıf Yanları

Avrupa Birliği turizmi değerlendirilmesinden sonra bu aşamada, Dünya'daki ve Türkiye'deki turizm trendleri dikkate alındığında, turizm destinasyon olarak Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu güçlü ve zayıf yanlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

6.2.2.1. Türkiye Turizminin Güçlü Yanları

Türkiye turizminin güçlü yanları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tavmergen, 2002: 114; TÜBİTAK, 2003: 24) :

1. Dört mevsim turizm potansiyeline sahip bir bölge olması,
2. Tarihi ve doğal kaynaklar, bozulmamış çevre, doğal güzellikler,

3. Turizmin sosyal ve ekonomik değerinin farkında olan bir toplum yapısı,
4. Türk halkının misafirperverliği, gastronomi ve Türkiye'nin zengin tarihi, kültürü, örf ve adetleri,
5. Turizm olgusuna kolaylıkla uyum sağlayabilecek genç ve dinamik nüfusa sahip olması,
6. zgn sosyo-kültürel nitelikler ve doğu ile batının başka yerde rastlanılamayacak bir bileşimini sunması,
7. Coğrafi konumu sebebiyle ana pazarlara olan yakınlığı,
8. Rakip ülkelere oranla daha yeni ve daha nitelikli işletmelere sahip olması,
9. Genç ve kıta ötesi pazarlar için henüz keşfedilmemiş bir destinasyon olması,
10. İ turizmdeki hareketlenme,
11. Alternatif turizme, diğer bir deyişle turizmin çeşitlendirilmesine imkan veren coğrafi ve doğal yapının varlığı,
12. Halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere farklı alışveriş olanakları,
13. Son on yılda gelişmiş destinasyonlar arasına katılmış olması,
14. Kalite konusuna yönelik anlayışın güçlenmesi; artan rekabetin beraberinde kalite anlayışını getirdiğini, Türkiye'de Hilton'da TKY (Toplam Kalite Yönetimi) yönelik eğitimlerin verilmesi,

Türkiye, en başta coğrafi konumundan dolayı birçok imkana sahiptir ve bu nedenle turizm sektöründe coğrafi konumunu avantaj olarak kullanarak değerlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye'de hala tahrip edilmemiş ve bozulmamış bir çok doğal alan olması nedeniyle, turizmin çeşitlendirilmesi açısından geniş imkanlara sahiptir. Buna istinaden, turizm potansiyeline sahip bölgelerin ortaya

çıkarılması ve bölge fiziki planlarına uygun bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, ulusal ve uluslararası düzeyde turizm tanınırlığını ve ekonomisini geliştirecektir. Çünkü, Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle, ana pazarlara yakınlığı ile bilinmektedir.

AB'nin önem verdiği kalite konusu, Türkiye'de de karşımıza çıkmaktadır ve bu konu ile ilgili gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Ürün, mal veya hizmet sunumunda geniş bir alana yayılmıştır ve çok farklı hizmet alanları bulunmaktadır. turizme doğrudan ve dolaylı olarak etki eden bu alanlar, halı, deri, otel işletmeleri, ulaşım, kuyum olarak sıralanabilir.

Türkiye, bu sektöre kolay adapte olabilecek genç nüfusa sahiptir ve bu genç nüfusun hem turizm hareketlerine katılması hem de istihdamının sağlanması açısından turizmin sağladığı faydanın farkındadır. Bununla birlikte, son on yıl içerisinde gelişmiş destinasyonlar arasına katılması da turizmin Türkiye'deki önemini gösteren ve bu sektörü güçlü kılan bir diğer faktördür.

6.2.2.2. Türkiye Turizminin Zayıf Yanları

Türkiye turizminin zayıf yanları aşağıdaki gibi sıralanabilir (DPT, 2001: 66-68; TÜBİTAK, 2003: 24) :

1. Türk basınının haber özgürlüğü ile toplumsal çıkarlarını dengeleyememesi nedeniyle karşılaşılan olumsuzlukların uluslararası medyaya yansımaları,
2. Talep artışı ile birlikte gerçekleşen hızlı ilerleme neticesinde ortaya çıkan ihtiyaçlara, altyapının, hizmet kalitesinin ve destek veren sektörlerin yetersiz kalması,
3. Turist sağlığı ve emniyetindeki eksik ve yetersizlikler,
4. Yüksek standartlı tesis civarlarındaki oluşumlar ile uyumsuz olması,
5. Düzensiz ve denetimsiz olarak meydana çıkan ticari hareketlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma,
6. Stratejik Pazarlama Yönetiminin işler hale getirilmemesi,

7. Düşük mevsimsellik ve kapasite kullanım oranları,
8. Tanıtımda yetersiz dış yatırımlar,
9. Yerel yönetimler ve kamunun olmak turizme olan ilgisinin yetersizliği,
10. Pazarlara ve turizm arzı için yapılan araştırmaların yetersizliğinden kaynaklı sağlıklı stratejik kararların alınmasındaki güçlükler,
11. Türk ekonomisinin alışlagelmiş yüksek enflasyon sorunu,
12. Toplumda turizm bilinci eksikliği,
13. Turistik bölgelerde esnafın turistlere karşı olumsuz davranışları,
14. Turizm sektörüyle ilgili kurumlar arasında iletişim eksikliği; yetki karmaşası ve çok başlılık.

Türkiye’de turizmin zayıf yanları değerlendirildiğinde, turizm sektörünün öneminin anlaşılmasına rağmen, bilinç eksikliği olduğu görülmektedir. Bunun en basit sonucu olarak, turizm bölgelerinde turistlere olan davranışlardaki olumsuzluklar gösterilebilir. Ayrıca, sektöre olan artışla birlikte doğan ihtiyaçlara cevap verilememesi de Türkiye’de turizmi zayıf kılan bir özellik olarak tespit edilmiştir. Turizmde talep arttıkça, ulaşım, konaklama gibi konularda sorunlar yaşanmaktadır ve bunların çözümüne acil çözümler üretilmemektedir.

Türkiye’de, turistlere sağlanan sağlık ve güvenlik imkanları ise yetersiz bulunmaktadır ve bu nedenle, turistler tedirginlik yaşamaktadırlar. Söz konusu durumlara maruz kalan turistler, daha sonraki tercihlerine Türkiye’den yana kullanmayarak talep artışlarını düşürmeye sebep olacaklardır. Bu sayede, turizmin zayıf halkaları da çoğalacaktır. Ayrıca, Türkiye’de, tanıtım ve reklam çabalarına gereken yatırımın yapılmaması da, uluslararası piyasalarda ziyaret düşüşlerine sebep olacaktır.

Turizm sektöründe dört mevsime elverişli olan Türkiye’de, mevsimsellik konusunun önemi bilinmesine rağmen, hala bu konuda yeterli çalışma

yapılmamaktadır. Turizmde aktif rol oynayan kişi ve kurumların ortaklaşa çalışma yapmamaları, konular karşısında ilgisiz kalmaları ve yetki konusundaki belirsizlikler turizm sektörünün diğer zayıf halkalarını oluşturmaktadır. Bu zayıf yönlerle eğilim olmadığı ve turizm, hükümet programlarında yeterli ilgiyi görmediği sürece, diğer güçlü tarafların da zayıf bir halkaya dönüşmesi muhtemeldir.

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

7.1. Sonuçlar

Turizm, gittikleri yerlerde para kazanma amacıyla olmayan, ikametlerinde kazandıkları parayı gidilen yerde harcayan ve dinlenme, sağlık, inanç, gezme gibi nedenlerle turizm hareketlerine katılan kişilerin geçici konaklamaları sonucu ortaya çıkan bir kavram olarak bilinmektedir. Turizm sektörünün özellikle ekonomiye olan büyük etkisinin zamanla anlaşılması bu sektöre olan ilginin artmasına neden olmuştur.

Turizm sektörü, ilk başta istihdam ve bölgesel kalkınma da katkı sağlaması ile dikkate alınmıştır ve daha sonraki zamanlarda ise döviz ve gelir getirici, sosyal, kültürel, kırsal vb. etkisi ile hizmetler sektöründeki yerini güçlendirmiştir. Böylece, ekonomilerini geliştirmek isteyen ülkeler bu alana yönelmeye başlamışlardır. Ancak, turizm sektörü, sadece ekonomi alanıyla değil, neredeyse tüm sektörlerle ilişkisi olan bir alandır ve hepsini geliştirmede yarar sağlamaktadır.

Turizm sektörüne olan eğilim ve talep artışları ekonomileri geliştirmesine rağmen; çarpık yapılaşma, kıyıların kirlenmesi, doğal alanların ve turistik destinasyonun tahribi, alt ve üst yapı eksikleri gibi bir çok sorunlarda ortaya çıkarmaktadır. Turizm sektörüne dair doğrudan bir politika olmaması bu sorunların ortadan kalkmasını engellemektedir ve hatta sektörün değerinin artmasıyla paralel sorunların daha da artacağı görülmektedir. Bu bilgilere istinaden, turizme olan talep artışlarının, hem olumlu hem olumsuz yönden sektörü etkilemesi nedeniyle çalışmamızın üçüncü sayıltayının burada doğrulandığı görülmektedir.

Avrupa Birliği, dünyanın bilinen en büyük ve en önemli destinasyonudur. Avrupa Birliği, turizm sektörüne destek vermekte ve çevre, mesleki eğitim, kırsal

kalkınma, çevre, ulaşım, kalite ve kültür konularında birçok uygulamalar gerçekleştirmektedir ve bu alanlar üzerinde çalışmaktadır Avrupa Birliği, turizm adına birçok çalışma yapsa da hala bu sektöre dair bir turizm politikası oluşturamamıştır. Turizmi, çevre, tarım, tüketicinin korunması, mesleki eğitim ve öğretim gibi diğer sektörlerde oluşturmuş oldukları politika başlıkları altında değerlendirmekte oldukları görülmektedir. Bu bilgilere istinaden, yaptığımız çalışmada AB'nin turizm politikasını oluşturamamış olması ve başka sektörler başlığı altında turizme yer vermesi nedeniyle ilk sayıltayımızın doğrulandığı görülmektedir.

Avrupa Birliği, hazırladığı raporlar ve yaptığı toplantılarla, ortak bir turizm politikası kapsamını oluşturmaya çalışmaktadır. Buna istinaden, Mc Millan Scott tarafından hazırlanması istenen rapor, ortak bir turizm politikası oluşturmak amacıyla talep edilmiştir. Bu faaliyetleri, 1990 yılında Avrupa Turizm Yılı'nın ilanı ve Maastricht Antlaşması izlemiş ve bu antlaşmayla turizm sektörü ilk kez eylem planlarının içerisine kabul görmüştür.

Avrupa Birliği, % 50-55 pazar payıyla dünyanın en büyük turizm pazarıdır. Ancak, son yıllara turizm pazarında değişimler yaşanmaktadır ve ilk sıralarda yer alan ülkelerin pazar payı düşerken, Ortadoğu ve Asya-Pasifik ülkelerinin, Çin gibi, payları artmaktadır. Buna istinaden, bu ülkelerin gelişme süreçleri bu şekilde devam ederse, Avrupa ülkeleri gerileyecektir ve konumunu kaybedecektir.

Avrupa Birliği'nin, turizm alt yapısı sağlamdır ve yaptıkları çalışmalarla ürünlerine olan talebi arttırmayı başarmışlardır. Ayrıca, kalite konusundaki kesin çizgileriyle ve kurumlarla bu konuda olan anlaşmaları ile turizm sektöründe güç kazanmışlardır. Bununla birlikte, sahip oldukları doğal güzellikler ve farklı kültürleri bir arada bulundurmasının da güç kazanmasında ayrı bir önemi vardır. Bu sayede, Avrupa turizmini tanıtma projelerine güç kazandırmaktadırlar.

Birliğin, güçlü yanlarının olması, zayıf olduğu yönlerinin olmadığını göstermemektedir. Zayıf olarak tespit edilen yönleri ise, sektörü algılamada eksiklik, mevsimsel dalgalanmaların görülmesi, pahalı bir destinasyon olmasıdır. Bu sebeple, son zamanlarda düşüşler yaşamaktadır ancak yine de Avrupa turizm pazar payının en büyük oranını elinde tutmaktadır.

Türkiye, turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği alanlar bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Türkiye’de 1963 yılından itibaren Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulanmaya başlanmış ve turizm sektörü adına da düzenlemeler yapılmıştır. Alt ve üst yapının geliştirilmesi, turizmin çeşitlendirilmesi, özel ve kamu sektörü değerlendirmeleri, doğal alanların korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması, turizmin tanıtılması gibi bir çok planlama yapılmıştır. İlk üç plan istenilen düzeyde sonuçlar vermemiş olmasına rağmen diğer planlar ve çıkarılan Turizmi Teşvik Kanunu, turizmin gelişmesine önemli oranda katkı sağlamıştır. Günümüzde hala devam eden ve 2013 yılında son bulacak Dokuzuncu Kalkınma Planı yedi yıllık bir süreç için hazırlanmıştır ve bu plan sonunda turizm gelirlerinin ve ziyaretçi sayısının yükselmesi, mesleki turizm eğitiminin ilerlemesi, ekolojik dengenin korunması, turizm çeşitliliğinin, sağlanması beklenmektedir.

Türkiye’de de bir turizm politikasının olmayışı ve alınan tedbir ve önlemlerin önünü kesmektedir. Yasal düzenlemelerin olmayışı sektöre zarar vermekte olup, istenilen amaçlara ulaşmakta engel olmaktadır. Sektörün, faaliyetlerini gerçekleştirdiği bölgelerde kirliliğe, tahribe, olumsuz davranışlara neden olmaktadır. Bu durum, turizm hareketlerine olan talebin düşmesine ve paralel olarak turizm gelirlerinin düşmesine neden olmaktadır.

Türkiye’deki turizme yer verilen hükümet programlarında, turizmin diğer sektörlerin alt başlığı altında değerlendirildiği görülmektedir. Hükümet programlarına bakıldığında, neredeyse çoğunluğun sektöre, hazırladıkları amaç ve projeler bakımından benzer düşüncelerle hareket ettikleri görülmektedir. Bu şekilde, turizmden istenilen verimler alınamayacaktır ve ilerleme sağlanamayacaktır. Hükümetlerin turizmin önem ve değerini bilmelerine ve anlamalarına rağmen, bu konuda politika oluşturulmaması sektöre dair çözümler üretilmesini zorlaştırmaktadır.

Türkiye, turizm sektörüne dair bir politikası olmamasına rağmen, Avrupa Birliği’nin oluşturduğu programlara uyum sağlamaya çalıştığı ve büyük oranda da adapte olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği’nin birçok projelerine, toplantılarına katılım sağlamış ve başarılı girişimler gerçekleştirmiştir. Avrupa Birliği’nin turizme dair geliştirmek istediği mevsimsellik, istatistik geliştirilmesi, Mavi Bayrak projesi,

Erasmus, Konukseverlik gibi programlara Türkiye’de katılım sağlamıştır ve böylece turizminin gelişmesine ulusal ve uluslararası çapta yardımcı olmuştur. Yukarıdaki bilgilere istinaden, Türkiye’nin turizm politikasının olmaması ve turizme hükümet programlarında yer verilmiş olması nedeniyle, çalışmamızın ikinci sayıltayı da doğrulanmış olmaktadır.

7.2. Öneriler

Turizm, sadece kendi alanını değil, aynı zamanda bir çok farklı alanı etkileyen bir sektördür. Bu sektörler arasında, sanayi, tarım, ulaşım gibi alanlar yer almaktadır. Bu sektörlerden, herhangi birinde karşılaşılan bir sorun direk turizm sektörünü, yani ziyaretçi sayısı ve turizm gelirlerini etkileyecektir. Bu nedenle, turizm için çalışan ülkeler en başta bu sektörü dikkate almalıdır ve yapılması gereken tüm çalışmaları turizm sektörünü dikkate alarak yapmalıdırlar.

Turizm için, devletler, bu sektöre dair önlemler almalı ve düzenlemeler yapmalıdır. Bu düzenlemelerin, yasal boyuta taşınması ve bir politika şeklinde sunulması gerekmektedir. Ayrıca, ülkelerin zayıf ve güçlü yönlerinin değerlendirilmesi ve bu şekilde, turizm sektörünün, daha iyi bir şekilde yönetilmesi ve idare edilmesi sağlanacaktır.

Avrupa Birliği ve Türkiye'nin, turizm adına yaptıkları çalışmalar olmuştur ve günümüzde de devam etmektedir. Ancak, turizmi doğrudan etkileyen bir politika oluşturulma adına hala bir gelişme görülmemektedir. Bu nedenle kısa zaman içerisinde hem Türkiye'nin hem de Avrupa Birliği'nin turizm politikası çerçevesi hususunu karara bağlayıp, bir politika oluşturulması gerekmektedir.

Son yıllarda, turizm sektöründe düşüşler yaşayan ancak yine de turizm pazar payının en büyük oranının elinde tutan Avrupa, bu düşüşlerin sebeplerini ıreyerek çözüme kavuşturması ve bu doğrultuda gerekli uygulamaları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Böylece, önceki pazar payını yeniden elde edecektir.

Turizm hareketlerine katılacak kişiler, günümüz karmaşasından uzaklaşmak için artık daha çok sakin, dingin yerlere olan talepleri artmaktadır. Bu nedenle, turizm için, zengin olanaklara sahip olan Türkiye'nin, turizme elverişli diğer potansiyel alanları ortaya çıkarılarak, çevreye uygun planlamalar yapılarak ve alanların korunarak sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Avrupa Birliği ve Türkiye'nin zayıf olarak belirlenen tarafları güçlendirilmelidir. Zayıf tarafların güçlü yönlere dönüştürülmemesi, talep artışlarını engelleyecektir. Ayrıca, Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile üye ve uyum sürecinde

olduğu günümüzde, yapılan ortak bütün çalışmalara teşvik arttırılmalı, gerekli eğitimler ve tanıtımlar yapılmalıdır. Turizme dair tanıtımların yapılması ülkelerin turizm aktivitelerini hareketlendirecektir.

Turizm sektörü içerisinde yer alan kurumlar, bu sektörle bağıntılı diğer kurumlarla da iyi ilişkiler kurup, işbirliği içerisinde çalışmalıdır. Bununla beraber, özel ve kamu kurumları da bu faaliyetler için ortak çalışmalar için ortam hazırlamalıdır. Çünkü, ancak bu şekilde, turizmin idare ve yönetimi güçlendirilebilir. Buna istinaden, turizm için yapılan veya yapılacak bütün çalışmalar iyi yönetildiği takdirde, bu sektör, ülke ekonomilerinin kalkınmasına ve hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde tercih edilen ve rekabet edebilen bir ülke konumuna gelmesine olanak sağlayacaktır.

8. KAYNAKÇA

Afşar, B. (2007). *Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dışsal Ekonomiler: Turizm Sektörü Örneği Araştırma Raporu* (Sayı: 2007/515/475). Konya: Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi.

Akçay, B. (2008). Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye. *Maliye Dergisi*, Sayı:155, 11-38.

Akış, S. (1999). Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 36-46.

Ateşoğlu, L. (2006). *Avrupa Birliği Turizm Politikası ve Avrupa Birliği ile Türkiye Turizm Sektörleri Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Avcıkurt, C. (1997). *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Turizmi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü. (2011). *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar (Sec 2011/1201)*. 12 Ekim 2011. Brüksel: Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü.

Aykın, S. M. (2000). Akdeniz Havzası'nda Barış, İstikrar ve Refahın Sağlanmasına Yönelik Bir Bölgesel İşbirliği Önerisi: Turizm Endüstrisinde Pan-Akdeniz İdeali. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 107-123.

Bahar, O. ve Bozkurt K. (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizm-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21 (2), 255-265.

Bahar, O. ve Kozak, M. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik* (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Bahar, O. (2008). Muğla Turizminin Türkiye Ekonomisi Açısından Yeri ve Önemi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)*, 21 (Güz 2008), 62-80.

Bahar, O. ve Kozak, M. (2008). *Turizm Ekonomisi* (2. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Beken, O. O. (2007). *Avrupa Birliği Mali ve Turizm Politikaları, Türkiye Turizm Endüstrisine Olası Etkileri, Antalya İline Yönelik Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Bulut, E. (2000). Türk Turizminin Dünyadaki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosundaki Etkisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 71-86.

Coles, T. ve Hall D. (2005). Tourism and European Union Enlargement. Plus ça Change?. *International Journal of Tourism Research*, 7 (2), 51–61.

Commission of the European Communities. (2002). *Commission Staff Working Paper Report On Community Measures Affecting Tourism (2000) (Sec 2002/300)*. 15 March 2002. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (1991). *Community Action Plan To Assist Tourism (Com 91/97) Final*. 24 April 1991. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (1982). *Initial Guidelines For A Community Policy on Tourism (Com 82/385) Final*. 01 July 1982. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (1996). *PHILOXENIA (1997–2000) (Com 96 /168) Final*. 30 April 1996. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (2000). *Progress Report on the Follow-up to the Conclusions of the Council on Tourism and Employment (Com 2000/696) Final*. 07 November 2000. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (2000). *Protection of Air Passengers in the European Union (Com 2000/365) Final*. 21 June 2000. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (1991). *Report By the Commission To the Council and the European Parliament on the European Year of Tourism (Com (91) 95) Final*. 21 March 1991. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (2004). *Report on the Implementation of the Community Programmes Kaleidoscope, Ariane and Raphael (Com 2004 /33) Final*. 23 January 2004. Brussels: European Communities.

Commission of the European Communities (1996). *The Regions on Community Measures Affecting Tourism (Com 1996/29) Final*. 05 February 1996. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities. (1995). *The Role of the Union in the Field of Tourism (Com 1995/97) Final*. 04 April 1995. Brussels: Commission of the European Communities.

Commission of the European Communities (2001). *Working together for the future of European Tourism (Com 2001/665) Final*. 13 November 2001. Brussels: Commission of the European Communities.

Council Decision. (1992). Official Journal of European Communities, L 231/26, 13 July 1992.

Çakır, M. ve Bostan, A. (2000). Turizm Sektörünün Ekonominin Diğer Sektörler ile Bağlantılarının Girdi-Çıktı Analizi ile Değerlendirilmesi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (2), 35-44.

Çavuş Ş., Ege Z. ve Çolakoğlu, O. (2009). *Türk Turizm Tarihi* (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Çayhan, B. E. (2002). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 42-55.

Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6, 1-18.

Çiçek, O. ve Özgen, I., (2001). Avrupa Birliğinde Turist Hakları ve Adaylık Sürecinde Türkiye'deki Uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (3), 139-153.

Dedeoğlu, Beril. (2003). der. *Dünden Bugüne Avrupa Birliği* (1. Basım). İstanbul: Boyut Kitapları.

Dilber, İ. (2007). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Girdi-Çıktı Tablosu Yardımıyla Değerlendirilmesi. Yönetim ve Ekonomi, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 205-220.

Dinçkol, A. (2005). Avrupa Komisyonu Türkiye 2005 İlerleme Raporu. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (8), 83-100.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)* (Yayın No: 2174). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2012). *1946-2002 Avrupa Birliği Kronolojisi*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kronoloj.pdf> adresinden 15 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)* (Yayın No: 1974). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)* (Sayı: 26215). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Turizm Özel İhtisas Raporu* (Yayın No: 2727). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Turizm Özel İhtisas Raporu (24 Ocak)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)* (Yayın No: 1664). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1967). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2000). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)* (Plan Karar No: 697). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1972). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)* (Plan Karar No: 5). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Rapor No: 2545). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Rapor No: 2589). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)* (Karar No: 374). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2005). *2006 Yılı Programı* (Karar No: 9486). Ankara: Başbakanlık Basımevi.

EC (European Commission). (2010). *Europe, the World's No 1 Tourist Destination – A New Political Framework for Tourism in Europe (Com 2010/352) Final*. 30 June 2010. Brussels: European Commission.

EC (European Communities). (1989). Opinion of the Economic and Social Committee on the Proposal for a Council Regulation on a Code of Conduct for Computerized Reservation Systems (CRS), *Official Journal of the European Communities*, March 1989 (32/C056). Brussels: European Communities.

EC (European Communities). (1995). Directive 95/57/EC of 23.11.1995 on the Collection of Statistical Information in the Field of Tourism, *Official Journal of the European Communities*, December 1995 (L 291/36). Brussels: European Communities.

EC (European Commission) (2003). *Rural Development in the European Union. Fact Sheet*, Luxembourg: European Commission.

EC (European Commission) (2006). *Keep Europe Moving*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg: European Commission.

Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14 (1-2), 99-107.

Eurostat Newsrelease (2012). *Record Number of Nights Spent in Hotels in the EU27 in 2011*. 24 January 2012,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/12/13&type=HTML> adresinden 22 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Göymen, K. (2000). Tourism and Governance in Turkey. *Annals of Tourism Research*, 27 (4), 1025-1048.

Hatipler, M. (2012). Türkiye-AB Gümrük Birliği Antlaşması ve Antlaşmanın Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi: Akademik Bakış Dergisi*, 29(14), 1-14. <http://www.akademikbakis.org/29/14.pdf> adresinden 05 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Işık, N. ve Baysal D. (2011). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (1), 165-186.

İçöz, O. (2009). *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi* (6. Basım). Ankara: Turhan Kitapevi.

Karlık, S. R. (2003). *Avrupa Birliği ve Türkiye* (7. Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Koyuncugil, A. S. ve Özgülbaş, N. (2010). Türk Turizm Sektörünün Finansal Analizi. *I. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*. 27-30 Mayıs. Ankara: Detay Yayıncılık, 45-64.

Klein, Reinhard, (2001). *Public Policies and Cultural Tourism-EU Activities-. Head of Unit Enterprise, Directorate-General, Tourism*. The 1st Conference on Cultural Tourism Economy and Values in the XXI Century. 29-31 March. Fira de Barcelona: European Commission.

Karakuş, G. (2003). *Avrupa Birliği Turizm Politikası (Tourism Policy Within The European Union)* (Rapor No: 1276). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Koç, Y. (2001). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri* (Yayın No: 66). Ankara: Türk-İş Eğitim.

Kozak, N., Kozak A. M. ve Kozak M. (2010). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar* (10. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Köfteoğlu, Fehmi. (2003a). ed. *AB'de Turizm. Turizm Yıllığı: 2002 Verileri*. İstanbul: Ekin Yazım Grubu, 27-37.

Köfteoğlu, Fehmi. (2003b). ed. *Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Turizm: Hedefler ve Gerçekleşmeler. Turizm Yıllığı: 2002 Verileri*. İstanbul: Ekin Yazım Grubu, 271-277.

Mısırlı, İ. (2010). *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü* (3. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Morgil, O. (2003). Ekonomik Açıdan Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi. *İşveren Dergisi*, 15 Ocak 2003 http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=650&id=39 adresinden 15 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Ongan, S. (1995). *Türkiye’de Turizm Sektörünün Gelişmesinde Mali Kesimin Rolü*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Önen, Oğuzhan (2000). *Türkiye’nin Turizm Sektöründeki Gelişmeler, Dünya Turizmindeki Yeri ve Türkiye Kalkınma Bankası’nın Rolü*. Sektörel Araştırmalar. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., SA/00-2-5.

Özdemir, S. (2012). Kırsal Kalkınmada Kırsal Turizmden Yararlanma Olanakları: Gökçeada Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23), 19-21

Özkan, E. (2007). *Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztaş, K. ve Karabulut T. (2006). *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri* (2. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Öztaş, K. (2002). *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Paksoy, P. (2005). *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği'nin Türk Turizminde Rolü ve Önemi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Rita, P. (2000). Tourism in the European Union. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12 (7), 434-436.

Roy, Ayşe (2002). der. *Şu AB Neyin Nesi?* (3. Basım). İstanbul: TURKAB AB-Türkiye İşbirliği Derneği Yayını.

Sanal 1: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Avrupa Birliği İlişkileri Kronolojisi*, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1> adresinden 23 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 2: T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-AB İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskileri.tr.mfa> adresinden 03 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 3: Delegation of the European Union to Turkey, *Türkiye-AB Tarihçe*, <http://www.avrupa.info.tr/tr/ab-ve-tuerkiye.html> adresinden 23 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 4: İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), *Türkiye-AB Tarihçe, Türkiye-AB İlişkileri*, <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=tarihce&baslik=Tarih%E7e&CalMonth=5&CalYear=2012> adresinden 25 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 5: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, *Gümrük Birliği*, <http://www.gumrukticaret.gov.tr/icerik/103/172/gumruk-birligi.html> adresinden 02 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 6: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Gümrük Birliği*, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46234&l=1> adresinden 21 Ağustos 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 7: UNWTO (World Tourism Organization), *Tourism and World Economy*, <http://www.unwto.org/facts/menu.html> adresinden 5 Ocak 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 8: TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği), *Turizmin Ekonomideki Yeri*, http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/dis-ticaret-aciklarini-kapatmada-payi_916.html adresinden 19 Eylül 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 9: UNWTO (World Tourism Organization), *Healthy Growth of International Tourism in First Half of 2011*, <http://media.unwto.org/en/press-release/2011-09-07/healthy-growth-international-tourism-first-half-2011> adresinden 19 Eylül 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 10: UNWTO (World Tourism Organization), *International Tourism Receipts Surpass US\$ 1 Trillion in 2011*, <http://media.unwto.org/en/press-release/2012-05-07/internationaltourism-receipts-surpass-us-1-trillion-2011> adresinden 15 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 11: UNWTO (World Tourism Organization), *International Tourism to Reach One Billion in 2012*, <http://media.unwto.org/en/press-release/2012-01-16/international-tourism-reach-one-billion-2012> adresinden 10 Şubat 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 12: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, Avrupa Birliği'nin Kronolojisi*, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105&l=1> adresinden 17 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 13: EU (European Union), *A Growing Union*, http://europa.eu/about-eu/countries/growing-eu/index_en.htm adresinden 06 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 14: EC (European Commission), *Eurostat Tourism Introduction*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/tourism/introduction> adresinden 27 Ocak 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 15: İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), *EU Tourism Policy and Turkey's Situation during the Adaptation Process*,

<http://www.ikv.org.tr/images/upload/file/pirnar-miral-teblig.pdf> adresinden 11 Eylül 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 16: EU (European Union), *The Economy*, http://europa.eu/about-eu/facts-figures/economy/index_en.htm adresinden 09 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 17: UNWTO (World Tourism Organization), *International Tourism 2010: Multi-speed Recovery*, http://85.62.13.114/media/news/en/press_det.php?id=7331&idioma=E adresinden 09 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 18: EU (European Union), *Number of Nights Spent in Hotels and Similar Establishments, EU27, 2000-2011*, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/12/13&type=HTML> adresinden 02 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 19: UNWTO (World Tourism Organization), *European Tourism Grows Above Expectations*, <http://media.unwto.org/en/press-release/2011-11-08/european-tourism-grows-above-expectations> adresinden 02 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 20: UNWTO (World Tourism Organization), *International Tourism off to A Strong Start in 2012*, <http://www2.unwto.org/en/press-release/2012-05-10/international-tourism-strong-start-2012> adresinden 22 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 21: UNWTO (World Tourism Organization), *World's Top Destinations by International Tourism Receipts*, www.unwto.org adresinden 15 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 22: TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği), *Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri*, http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/1963-sayi-gelir-ve-degisim_68.html adresinden 20 Şubat 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 23: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, *Turizm Geliri ve Gideri, GSMH ve GSYİH, İhracat ve İthalat ile Ortalama Harcamalar*, <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9869/turizm-geliri-ve-gideri-gsmh-ve-gsyih-ihracat-ve-ithala-.html> adresinden 25 Şubat 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 24: Turizm Gazetesi, *Avrupa Birliği ve Turizm Sektörü*, <http://kariyer.turizm gazetes i.com/articles/article.aspx?id=19487> adresinden 06 Ağustos 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 25: İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), *AB Tarihçe, Avrupa Birliği'nin Tarihçesi*, <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abtarihce&baslik=Tarih%E7e> adresinden 25 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 26: TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği), *Avrupa Birliği ve Turizm*, http://www.tursab.org.tr/tr/ab-ve-turizm/avrupa-birli gi-ve-turizm_508.html adresinden 11 Eylül 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 27: EC (European Commission), *European Commission DG 23 - Tourism Industry Homepage*, <http://www.hospitalitynet.org/web/11003042.html> adresinden 13 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 28: Kriter Dergisi, *AB Politikaları*, <http://www.kriterdergisi.com/haber.php?sayi=26&id=599> adresinden 09 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 29: EC (European Commission), *European Tourism Stakeholders Conference*, http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/promoting-eu-tourism/tourism-stakeholder-conference/index_en.htm adresinden 09 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 30: İZTO (İzmir Ticaret Odası), *Türk Turizm Sektörünün Yararlanabileceği AB Fonları*, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/271E2928-83D9-49BD-AB01-4D1CF9767A75/6290/TURIZM.pdf> adresinden 26 Kasım 2011 tarihinden alınmıştır.

Sanal 31: Mevzuat Dergisi, *AB Çevre Politikalarının Temel Özellikleri*, http://www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/06.htm#_ftn15 adresinden 26 Kasım 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 32: TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), *AB Çevre Müzakerelerinde Türkiye*, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1269868647r3226.AB_Cevre_Muzakerelerinde_Turkiye.pdf adresinden 03 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 33: Avrupa Akademik Çalışmalar Merkezi, *AB'nin Çevre Politikaları*, http://www.euroacademic.org/tr/index.php?act=show&code=page&id=84&id_page=127&resume=0 adresinden 04 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 34: İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), *Avrupa Birliği'nin Ulaştırma Politikası*, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/c10e9c58.pdf> adresinden 28 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 35: EP (European Parliament), *Transport Policy: General*, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_4.6.1.pdf adresinden 14 Ağustos 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 36: Avrupa Akademik Çalışmalar Merkezi, *Eğitim Politikası*, http://www.euroacademic.org/tr/index.php?act=show&code=page&id=91&id_page=136&resume=0&page=4&car=11220 adresinden 04 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 37: EC (European Commission), *Rural Development Policy 2007-2013*, http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm adresinden 05 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 38: ZMO (Ziraat Mühendisleri Odası), *Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri*, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e406957d45fcb6c_ek.pdf?tipi=14&sube= adresinden 08 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 39: Avrupa Akademik Çalışmalar Merkezi, *Tüketici Politikası*,
http://www.euroacademic.org/tr/index.php?act=show&code=page&id=85&id_page=129&resume=0 adresinden 04 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 40: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, *Avrupa Birliği'nde Turistik Tüketicinin Korunması*,
<http://www20.uludag.edu.tr/~sbmyo/08-sosyalce/mbey-9.html> adresinden 07 Temmuz 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 41: Avrupa Akademik Çalışmalar Merkezi, *AB'de Ortak Turizm Filizleniyor*,
http://www.euroacademic.org/tr/index.php?act=show&code=page&id=90&id_page=134&resume=0&page=2&car=3740 adresinden 04 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 42: TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), *Avrupa İstatistik Sistemi*,
http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/uluslararası/ab/ab_sistem.html adresinden 10 Temmuz 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 43: EC (European Commission), *About Eurostat Introduction*,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/about_eurostat/introduction adresinden 10 Temmuz 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 44: OBA (Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi), *İstanbul'da Turizm Çabaları: Eğlence Kültürü*,
http://www.obarsiv.com/etkinlik_vct_0304_zafert_turizm.html adresinden 06 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 45: TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği), *Dünden Bugüne Seyahat Acentaları*, http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/dunden-bugune-seyahat-acentalari_501.html adresinden 03 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 46: TTOK (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu), *Tarihçe*, <http://www.turing.org.tr/tr/tarihcemiz.asp> adresinden 03 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 47: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), *Beş Yıllık Kalkınma Planları*, <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBBBF5A539A4A36E6C> adresinden 26 Kasım 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 48: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *I. Bayar Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP9.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 49: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *V. Menderes Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP23.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 50: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *VIII. İnönü Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP26.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 51: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *IX. İnönü Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP27.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 52: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *X. İnönü Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP28.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 53: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *Ürgüplü Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP29.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 54: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *I. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP30.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 55: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *II. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP31.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 56: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *III. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP32.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 57: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *II. Erim Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP34.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 58: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *Melen Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP35.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 59: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *I.Ecevit Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP37.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 60: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *Irmak Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP38.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 61: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *IV. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP39.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 62: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *II. Ecevit Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP40.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 63: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *V. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP41.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 64: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *III. Ecevit Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP42.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 65: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *VI. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP43.htm> 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 66: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *Ulus Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP44.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 67: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *I. Özal Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP45.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 68: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *II. Özal Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP46.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 69: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *Akbulut Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP47.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 70: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *I. Yılmaz Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP48.htm> adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 71: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *VII. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP49.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 72: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *I. Çiller Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP50.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 73: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *II. Çiller Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP51.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 74: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *III. Çiller Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP52.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 75: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *II. Yılmaz Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP53.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 76: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *Erbakan Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP54.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 77: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *III. Yılmaz Hükümeti Hükümet Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP55.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 78: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *V. Ecevit Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP57.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 79: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *Gül Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP58.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 80: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *I. Erdoğan Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP59.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 81: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *II. Erdoğan Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP60.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 82: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *III. Erdoğan Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP61.htm> adresinden 19 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 83: EU (European Union), *Fifth European Community Environment Programme: Towards Sustainability*, http://europa.eu/legislation_summaries/other/128062_en.htm adresinden 06 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 84: EU (European Union), *Promoting Europe's Cultural Heritage*, http://europa.eu/pol/cult/index_en.htm adresinden 06 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Sanal 85: T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, *Dünya Miras Listesi*, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html> adresinden 07 Ekim 2012 tarihinde alınmıştır.

Sanal 86: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Ulusal Meslek Standartları, Turizm Sektörüne Yönelik Ulusal Meslek Standartları*, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13222/ulusal-meslek-standartlari.html> adresinden 07 Ekim 2012 tarihinde alınmıştır.

Seckelmann, A. (2002). Domestic Tourism- A Chance For Regional Development in Turkey?. *Tourism Management*, 23 (1), 85–92.

Sivil, İ.H. (2007). *Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Sinclair, M.T. (1998). Tourism and Economic Development: A Survey. *The Journal of Development Studies*, 34 (5), 1-51.

Somuncuoğlu, S. (2002). *Avrupa Birliği: Bitmeyen Yol* (Yayın No: 517). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Sözen, M. Ö. (2006). *1982 Sonrası Dönemde Türkiye’de Uygulanan Turizm Politikaları ve Turizm Politikalarının Çanakkale Ekonomisine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Tavmergen, İ.P. (2002). *Turizm Sektöründe Kalite Yönetimi* (1. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Timothy, D. J.; Tosun C. ve Öztürk Y. (2005), Tourism Growth, National Development and Regional Inequality in Turkey, *Journal of Sustainable Tourism*, 11 (2-3), 133-161.

TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği). (2002). *Avrupa Birliği ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. <http://abm.tobb.org.tr/raporlaryayinlar/ab-tr-iliskileri.doc> adresinden 17 Mart 2011 tarihinde alınmıştır.

TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu). (2003). Vizyon 2023 Ulaştırma-Turizm Paneli, *Teknoloji Öngörüsü Projesi* (Son Rapor). Ankara: TÜBİTAK.

TÜROFED (Türkiye Otelciler Federasyonu). (2011). *Türofed Turizm Raporu* (Rapor No: 4/1). Mart 2011. İstanbul: Türkiye Otelciler Federasyonu.

TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği). (2003). *AB’ye Uyum Sürecinde Gümrük Birliği’nin Dış Ticaretimize Etkileri* (Yayın No: TÜSİAD-T/2003-10-364). İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği.

Uçak, H. (2011). Türkiye’nin Yurtdışı Turizm Talebi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (2), 91-100.

Ulu, E. A. (2010). *Türkiye’de Turizm Sektörünün Ekonomik Etkileri ve Avrupa Birliği Sürecinde Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

UNWTO (World Tourism Organization) (2011). *World Tourism Barometer: 2010: A Multi-Speed. Recovery. Advance Release January 2011*, Madrid: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2011). *World Tourism Barometer: Europa Leads Growth, Defying Economic Uncertainty*. October 2011, Volume: 9, Madrid: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2011). *World Tourism Barometer: First Results of 2011 Confirm Consolidation of Growth*. Interim Update April 2011, Volume: 9, Madrid: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2011). *World Tourism Barometer: Healthy Growth of International Tourism Demand in First Half of 2011*. Interim Update August 2011, Volume: 9, Madrid: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2012). *World Tourism Barometer: International Tourism Off to A Strong Start in 2012*. May 2012, Volume: 10, Madrid: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2011). *The Daily of the 19th Session of the General Assembly (8-14 October)*, Issue: 1/10 October 2011, UNWTO Daily, Gyeongju: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2011). *The Daily of the 19th Session of the General Assembly (8-14 October)*, Issue: 3/12 October 2011, UNWTO Daily, Gyeongju: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2011). *Tourism Highlights, 2011 Edition*, Madrid: World Tourism Organization.

UNWTO (World Tourism Organization) (2006). *World Overview & Tourism Topics, Tourism Market Trends, Annex 3*, Madrid: World Tourism Organization.

Uyar, S. (2001). Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı: 20, 163-186.

Ünal, A. B. (2007). *Türkiye'nin Avrupa Birliği Turizm Politikasına Uyumu*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Verheugen, Günter, (2005). *A Renewed EU Tourism Policy: Towards a Stronger Partnership for European Tourism*, 4th European Tourism Forum (20 October 2005), Speech/05/626, Malta.

WTTC (World Travel & Tourism Council) (2012). *Travel & Tourism Economic Impact 2012 World*, World Economic Impact Research. London: World Travel & Tourism Council.

Yağcı, Ö. (2003). *Turizm Ekonomisi* (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Yavuz, N. Ç. (2006). Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7 (2), 162-171.

Yılmaz, Bahri (2008). *The Relations of Turkey with the European Union: Candidate Forever?*. Working Paper Series (2008). Center for European Studies, Harvard University. No.167.

Yücesoy, D. (2007). Avrupa Birliği Rekabet Politikası İçerisinde Tüketicinin Yeri. *Bütçe Dünyası*, 3 (27), 44-50.

Zortuk, M. (2009). Economic Impact of Tourism on Turkey's Economy: Evidence from Cointegration Tests. *International Research Journal of Finance and Economics*, Issue: 25, 231-239.